

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΘ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 721. 8308 | 1/15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1982 | ΑΡΙΘ. 11-12

Τ Ε Κ Ν Ο Γ Ο Ν Ι Α

ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΙ Η ΝΕΟΜΑΛΘΟΥΣΙΑΝΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. Συνεχίζομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Βασ. Βαλαώρα ἐπισήμανσιν τῆς ὅλης περαιτέρω δομῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Δύο χρονικά ὅρια τίθενται ὑπὸ τοῦ σ. πρὸς ἀπόδειξιν τῆς καθ' ἡλικίαν δομήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ 1940 καὶ τὸ 1971. Ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἐφεξῆς παρατηρεῖται ἀπότομος διόγκωσις τοῦ παιδικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ διόγκωσις αὕτη ἔχει ἀσφαλῶς πολλὰ τὰ αἷτια καὶ δὲν εἶναι μόνον ἀποτέλεσμα τῆς ἐπὶ μίαν ὄλην δεκαετίαν ὑψηλῆς γεννητικότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῶν προσφύγων, ὡς γράφει ὁ κ. συνάδελφος. Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ 1971 ἀπότομος διόγκωσις τοῦ γεροντικοῦ πληθυσμοῦ (65+) ὡς ὀρθῶς ἀποφαίνεται ὁ σ., «ἀποδεικνύει τὸ βραχύβιον τῆς δημογραφικῆς μας ὠριάνσεως, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ διαδικασία αὕτη ἐκινήθη ταχέως πρὸς τὴν δημογραφικὴν γήρανσιν τοῦ πληθυσμοῦ».

2. Εἰς ἰδιαίτερον κεφ. ὁ σ. καταγράφει τὸ μέγεθος καὶ τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ

τῆς Ἑλλάδος διὰ δημογραφικῆς ἀναλύσεως τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπισημαίνων τὴν δομὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὴν ὑπαιθρον. Ἐπισημαίνει δὲ ὁ σ. ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπογραφῶν 1961 καὶ 1971 ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Χώρας ὑπῆρξεν ἀσημαντος (0,45% ἔναντι 0,99% κατὰ τὴν περίοδον 1951-1961). Ἐπίσης κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον παρατηρεῖται 17% μείωσις τῆς γεννητικότητος, ἐνῶ ἡ γενικὴ θνησιμότης ἠύξθη κατὰ τὴν περίοδον 1960-1975 εἰς 22%! Τὸ γεγονός προεκάλεσεν ἀνησυχίας εἰς τοὺς κυβερνῶντας καὶ εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Μεταξὺ δὲ τῶν αἰτίων τῆς θνησιμότητος καὶ τῆς δημογραφικῆς ὑποτονίας ἔθεωρήθη ἡ ἀστυφιλία καὶ ἡ ἀπογύμνωσις τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν ἀπὸ τὰ πλέον ζωτικὰ στελέχη τοῦ πληθυσμοῦ.

3. Ὁ σ. διὰ στατιστικῶν πινάκων ἐμφανίζει ἀνάγλυφον τὴν εἰκόνα τῆς δημογραφικῆς ὑποτονίας τῆς Χώρας κατὰ περιοχὰς καὶ διαμερίσματα. Διὰ τῶν στατιστικῶν τού-

των πινάκων διαπιστούται: α) ότι η συχνότης τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κατὰ φύλον καὶ ἡλικίαν δόμησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀπὸ τὸν βαθμὸν κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐκάστης ἐπαρχίας. β) Εἰς τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ ἡ γαμηλιότης (γάμοι ἐπὶ 1000 κατοίκων) δὲν μετεβλήθη αἰσθητῶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1960 καὶ 1970. γ) Ἡλαττώθη ὁμως ἡ γεννητικότης κατὰ 16%, ἐνῶ ἡ γενικὴ θνησιμότης ἠϋξήθη κατὰ 18%! δ) Μείωσιν κατὰ 30% δεικνύει καὶ ἡ βρεφικὴ θνησιμότης. Καὶ ὁ σ. καταλήγει εἰς τὰ ἀκόλουθα λυπηρὰ συμπεράσματα. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἡ γεννητικότης ὑπεχώρησεν εἰς ποσοστὸν κάτω τοῦ 15 (γεννήσεις ἐπὶ 1000 κατοίκων), ἐνῶ εἰς μερικὰς ἄλλας ἐπαρχίας ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος θανάτων ὄχι μόνον ἐπλησίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν γεννήσεων, ἀλλ' ἐνίοτε τὸν ὑπεσχέλισε καταφανῶς. Καὶ ὁ σ. καταλήγει: «Αὐτὸ σημαίνει ὅτι αἱ ἐπαρχίαι εἰσῆλθον ἤδη εἰς τὸ στάδιον τῆς τελικῆς τῶν ἐρημώσεως»!

4. Ὁ ἀναγινώσκων μετὰ τῆς ὀφειλομένης προσοχῆς τὰ στατιστικὰ δεδομένα καὶ τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει ὁ ἐξαίρετος συνάδελφος κ. Βαλαώρας, ἀσφαλῶς καταλαμβάνεται ὑπὸ δέους, πῶς οἱ ἐν τέλει ἄρχοντες δὲν ἀντελήφθησαν τὴν κρισιμότητα τοῦ δημογραφικοῦ προβλήματος τῆς Χώρας ἡμῶν καὶ πῶς δὲν ἀνέλαβον νὰ μελετήσουν εἰς βάθος τὸ ὅλον πρόβλημα διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀντιμετωπίσουν τοῦτο δεόντως. Δὲν εἶναι πρόθεσίς μου νὰ μακρηγορήσω ἐκθέτων τὰ στατιστικὰ δεδομένα, τὰς κρίσεις καὶ τὰ συμπεράσματα τοῦ Καθηγητοῦ κ. Βαλαώρας, ἅτινα ἐν φιλοπατρῖα ἐξέθεσε κατ' ἀριστον ἐπιστημονικὸν τρόπον ὁ διακεκριμένος συνάδελφος. Ἄφησα ἐξεπίτηδες τὸ θέμα τῆς μεταναστεύσεως, ἰδίαν

ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς Εὐρώπην καὶ ἀλλαχοῦ, ποὺ καὶ τοῦτο συνέβαλεν εἰς τὴν μείωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ ἐξ ἄλλου οὐχὶ μικρὰν ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων παρέσχεν ἐπίκαιρα οἰκονομικά, τεχνικά, μορφωτικά κ.ἄ. ὠφελήματα, διότι τὸ θέμα τοῦτο ἔχει πολλὰς ὀψεις καὶ χρῆζει λεπτομερεστέρας ἐρεύνης. Περὶ αὐτοῦ ἄλλωστε ἐνησχολήθη παλαιότερον διὰ τῆς συντάξεως τῆς «Ἐκθέσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας περὶ τοῦ Συνοδίου Μεταναστεύσεως, διοργανωθέντος ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, συνελθόντος ἐν Lieysin τῆς Ἑλβετίας τῆ 11-16 Ἰουνίου 1961. Ἐν Ἀθήναις 1961, σ. 62», ἐνθα καὶ παραπέμπω διὰ περισσοτέραν ἐνημέρωσιν.

5. Σήμερον ἐπιθυμῶ νὰ κατακλείσω τὰ ἐκ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τοῦ ἔργου τοῦ Καθηγητοῦ Βαλαώρα συμπεράσματα, μετὰ τὴν ἐν σ. 29 διαπίστωσίν του: «Εἰς τὴν κατὰ μεγάλας ομάδας ἡλικιῶν σύνθεσιν, ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων διατηρεῖ σταθερὰν περίπου καὶ εἰς χαμηλὸν πάντοτε ἐπίπεδον τὴν ἀναλογίαν τῶν κάτω τῶν 15 ἐτῶν ἀνηλικίων, ὑψηλὸν ποσοστὸν εἰς τὰς μεσαίας ἡλικίας 15 ἕως 64 ἐτῶν καὶ μικρὸν, σχετικῶς, ἀλλ' αὐξανόμενον ποσοστὸν γερόντων. Εἰς τὴν ὑπαιθρον ὁμως ἡ ἀναλογία τῶν ἀνηλικίων ἐμειώθη ἀπὸ 32% εἰς 26%, ἐκείνη τῶν γερόντων ὑπὲρ — ἐδιπλασιάσθη καὶ τὸ ποσοστὸν τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ (15-64 ἐτῶν) εἶναι καταφανῶς μικρότερον ἐκείνου τῶν πόλεων».

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΙΣ

Ἀκαδημαϊκός

Ὁμότιμος Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
 ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Αριθ. { Πρωτ. 1851
 Διεκπ. 839 'Εν 'Αθήναις τῆ 19-5-1982

Ε Γ Κ Υ Κ Λ Ι Ο Σ 2320

Πρὸς

τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας τῆς 'Εκκλησίας
 τῆς 'Ελλάδος

ΘΕΜΑ: Προϋποθέσεις τελέσεως θρησκευτικοῦ Γάμου βάσει τοῦ Ν. 1250)82.

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, κατὰ τὴν Συνεδριαν αὐτῆς τῆς 11.5.1982, μελετήσασα τὸν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ψηφισθέντα καὶ δημοσιευθέντα Νόμον, ὑπ' ἀριθμ. 1250)82, «Γιὰ τὴν καθιέρωση τοῦ πολιτικοῦ γάμου» (ΦΕΚ 46, τ. Α) 7.5.1982), καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τὴν ἀπὸ 5.5.1982 Εἰσήγησιν τῆς ἐπὶ τῶν Νομοκανονικῶν Ζητημάτων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς, περὶ τῶν προϋποθέσεων τελέσεως τοῦ θρησκευτικοῦ Γάμου, ὡς καὶ τὴν ἀπὸ 7.5.1982 Γνωμοδότησιν τοῦ Εἰδικοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «Περὶ ἐρμηνευτικῶν ὁδηγιῶν διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ θρησκευτικοῦ Γάμου» μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὡς ἄνω διαληφθέντος Νόμου, συνοδικῆ διαγνώμη καὶ ἀποφάσει, γνωρίζει ὑμῖν τὰ ἀκόλουθα:

1) Μὲ τὴν διάταξιν τοῦ ἑδαφ. δ' τῆς παραγρ. α' τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Ν. 1250)82, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν Εἰσηγητικὴν Ἔκθεσιν καὶ τὰς σχετικὰς εἰς τὴν Βουλὴν συζητήσεις καὶ δηλώσεις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, ἰδίᾳ κατὰ τὰς συνεδρίας τῆς 17.3.82 καὶ 22.3.82, ὁ Νομοθέτης ἐξουσιοδοτεῖ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ καθορίσῃ ἢ ἰδίᾳ τὰς προϋποθέσεις τελέσεως τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου, ὅστις παραμένει ἐν ἰσχύι

καὶ μετὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου, ὄχι μόνον ὡς τύπος ἐλευθέρας ἐπιλογῆς τῶν μελλονύμφων, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν τέλεσιν πολιτικοῦ γάμου «ἡ ἱερολογία τοῦ ἰδίου γάμου κατὰ τὴ θρησκεία καὶ τὸ δόγμα τῶν συζύγων...», ἐφ' ὅσον τὸ θελήσουν. Οὕτως, ὁ Νόμος καθιδρύει δικαίωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ μὴ ἀποδεχθῆ, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς, διὰ τὸν θρησκευτικὸν Γάμον τὴν διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Νόμου 1250)82, κατάργησιν τῶν κωλυμάτων Γάμου τῶν ἄρθρων 1353 (Γάμος χριστιανοῦ καὶ ἀλλοθρήσκου), 1355 (τέταρτος Γάμος), 1358 (Γάμος συγγενοῦς ἐξ αἵματος μέχρι καὶ τοῦ δευτέρου βαθμοῦ τοῦ ἐτέρου συζύγου), 1361 (Γάμος τοῦ ἀναδόχου μετὰ τοῦ ἀναδεκτοῦ ἢ τῆς μητρὸς αὐτοῦ), 1363 (Γάμος μετὰξὺ προσώπων καταδικασθέντων διὰ μοιχείαν μετ' ἀλλήλων), 1364 (Γάμος Κληρικῶν παντὸς βαθμοῦ καὶ Μοναχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας) κ.λ.π. τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος.

Τὰ ἀνωτέρω κωλύματα, καταργούμενα διὰ τὸν πολιτικὸν Γάμον ὑπὸ τοῦ Ν. 1250)82, ἐξακολουθοῦν ἰσχύοντα, ὡς ἐπὶ τῶν Ἱερῶν Κανόνων ἐρειδόμενα, διὰ τὸν Θρησκευτικὸν Γάμον, καὶ ἐπομένως, ἢ ὑπάρξῃ ἐνὸς ἐκ τῶν ὡς ἄνω κωλυμάτων ἐμποδίζει τὴν ἱερολογίαν τοῦ Γάμου. Διὰ τὴν τέλεσιν, ὅθεν, θρησκευτικοῦ Γάμου ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν τὰ κωλύματα τῶν ἐξῆς ἄρθρων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος: 1350 περὶ ἡλικίας, 1351 καὶ 1352 περὶ δικαιοπρακτικῆς ἱκανότητος, 1353 περὶ διαφορᾶς θρησκείας, 1354 περὶ ὑφισταμένου Γάμου, 1355 περὶ τετάρτου Γάμου, 1356-1359 περὶ συγγενείας ἐξ αἵματος καὶ ἀγχιστίας, 1360 καὶ 1362 ἐξ υἰοθεσίας καὶ ἐξ ἐπιτροπείας, 1361 περὶ πνευματικῆς συγγενείας, 1364 περὶ Γάμου Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν καὶ 1365 περὶ παρελεύσεως δεκαμήνου ἀπὸ τῆς λύσεως τοῦ προτέρου Γάμου. Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὸ κώλυμα τῆς μοιχείας (ἄρθρον 1363 Α.Κ.), ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ ἐφαρμόξῃ τὴν οἰκονομίαν κατὰ περίπτωσιν καὶ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ ποιμαντορικὴν σύνεσιν τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου, ἢ, τούτου διστάζοντος, κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν μέχρι σήμερον ἀκολουθουμένην ἐκκλησιαστικὴν πρακτικὴν.

'Η ίδια τακτική τῆς Οἰκονομίας δύναται νά ἐφαρμοσθῆ καί εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν κωλυμάτων τῶν ἄρθρων 1365 περὶ πενθίμου ἐνιαυτοῦ, 1361 περὶ πνευματικῆς συγγενείας καὶ 1350 περὶ ἡλικίας. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας διατήρησις τοῦ κωλύματος τοῦ Γάμου Κληρικοῦ παντὸς βαθμοῦ, ὡς καὶ Μοναχοῦ, συνεπάγεται τὴν ἐπιβολὴν κανονικῶν κυρώσεων καὶ δὴ τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως καὶ τοῦ ἀποσχηματισμοῦ εἰς τὸν Κληρικὸν ἢ τὸν Μοναχὸν ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἀποτολήσῃ τὴν τέλεσιν τοῦ (πολιτικοῦ) Γάμου.

2) 'Η ὑπὸ τοῦ Ν. 1250)82 ἀπαιτούμενη καὶ διὰ τοὺς δύο τύπους Γάμου, θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ, ἄδεια τοῦ Δημάρχου ἢ τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος τῆς τελευταίας κατοικίας τῶν μελλονύμφων, δὲν ἀποκλείει τὴν ΑΔΕΙΑΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ διὰ τὸν θρησκευτικὸν Γάμον, πολλῶ μᾶλλον, καθόσον, τὸ ἐδάφιον δ' τῆς παρ. α' τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ Ν. 1250) 82, ἀναφερόμενον εἰς τὰ τῆς ἱεροτελεστίας τοῦ Γάμου καὶ ἐπικαλούμενον τοὺς 'Ιερούς Κανόνας, προϋποθέτει τὸ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΟΝ τῆς 'Επισκοπικῆς 'Αδείας, γνωστοῦ ὄντος ὅτι, ἀπὸ τοῦ Α' μ.Χ. αἰῶνος, ἡ ἱερολογία τοῦ Γάμου τελεῖται ἀπαραιτήτως μὲ γνώμην καὶ ἄδειαν τοῦ 'Επισκόπου. 'Επομένως διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ θρησκευτικοῦ Γάμου, οἱ μελλονύμφοι δέον νὰ προσκομίζουσιν εἰς τὸν Κληρικόν, ὁ ὁποῖος θὰ τελέσῃ τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου, ἐκτὸς τῆς 'Αδείας τοῦ Δημάρχου ἢ Προέδρου τῆς Κοινότητος, ἀπαραιτήτως καὶ ΑΔΕΙΑΝ τοῦ οἰκείου ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ. Τὴν εὐθύνην διακριβώσεως ὑπάρξεως ἢ μὴ κωλυμάτων, κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς 'Εκκλησίας διὰ τὸν θρησκευτικὸν Γάμον ἔναντι τοῦ 'Επισκόπου θὰ ἔχουσιν οἱ μέλλοντες νὰ ἱερολογήσουσιν τὸν Γάμον 'Εφημέριοι, συμμορφούμενοι πιστῶς πρὸς τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ διαλαμβανόμενα. 'Η τυχὸν τέλεσις Θρησκευτικοῦ Γάμου ἄνευ 'Επισκοπικῆς 'Αδείας ὑπὸ Κληρικοῦ τινος, θὰ συνεπάγεται δι' αὐτὸν βαρυστάτας κανονικὰς κυρώσεις.

3) Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΗΣ ΑΔΕΙΑΣ, πρὸς τέλεσιν Θρησκευτικοῦ Γάμου, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπομένων ἐνσήμων καὶ μέχρι τῆς διὰ Νόμου καταργήσεώς των, τῇ ἐνεργείᾳ τῆς 'Ιερᾶς Συνόδου, ο ὃ δ ἐ ν ἕτερον χρηματικὸν ποσὸν θὰ εἰσπράττεται.

4) 'Όσον ἀφορᾷ τὴν τοιχοκόλλησιν τῆς ἀγγελίας τοῦ Γάμου εἰς τὸ Δημοτικὸν ἢ Κοινοτικὸν Κατάστημα τῆς κατοικίας ἐκάστου τῶν μελλονύμ-

φων, τὸν ὑπολογισμὸν προηγουμένων Γάμων, εἴτε δι' ἱερολογίας τελεσθῶν εἴτε ἐνώπιον τοῦ Δημάρχου ἢ Κοινοτάρχου, τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἱερολογοῦντος τὸν Γάμον 'Ιερέως νὰ συντάξῃ δῆλωσιν διὰ τὸν Γάμον, ὡς καὶ τὴν ὑποχρέωσιν ἀποστολῆς ἀντιγράφου τῆς σχετικῆς Πράξεως εἰς τὸν Ληξιαρχὸν ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς τελέσεως τοῦ Γάμου, κ.λπ., δέον ὅπως ἐφερμόζωνται αἱ διατάξεις τοῦ νέου Νόμου, τοῦ ὁποῦ φωτοστατικὸν ἀντίγραφον ἐπισυνάπτομεν τῇ παρουσίᾳ.

5) Δὲν παραλείπομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν 'Υμῶν ἐπὶ τελεσθέντος πολιτικοῦ Γάμου καὶ μὴ λυθέντος διὰ θανάτου ἢ διαζυγίου, ὅστις προσμετρεῖται ὡς νόμιμος προηγούμενος Γάμος, πρὸς ἀποφυγὴν ποινικῶν συνεπειῶν διὰ τε τοὺς 'Επισκόπους καὶ τοὺς ἱερολογοῦντας τὸ Μυστήριον Κληρικοῦ.

Πᾶν ὅ,τι προκύψῃ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου Νόμου θὰ διευκρινισθῇ διὰ νεωτέρας Συνοδικῆς 'Εγκυκλίου.

Τέλος, ἐπισημειοῦμεν, ὅτι τέκνα τῆς 'Εκκλησίας λογίζονται ὅσα σέβονται καὶ εὐλαβοῦνται τὰ ἱερὰ Αὐτῆς Μυστήρια.

- † 'Ο 'Αθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος
- † 'Ο Ναυπάκτου καὶ 'Αγ. Βλασίου Δαμασκηνός
- † 'Ο 'Ελευθερουπόλεως 'Αμβρόσιος
- † 'Ο Θήρας, 'Αμοργοῦ καὶ Νήσων Γαβριήλ
- † 'Ο Κασσανδρείας Συνέσιος
- † 'Ο Λήμνου Παντελεήμων
- † 'Ο Θεσσαλονίκης Παντελεήμων
- † 'Ο Ζακύνθου Παντελεήμων
- † 'Ο Καρπενησίου Νικόλαος
- † 'Ο Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Εὐστάθιος.

'Ο 'Αρχιγραμματεὺς
'Αρχιμ. Τιμόθεος Τριβιζᾶς

Ο ΕΙΔΙΚΟΣ ΝΟΜΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Γ Ν Ω Μ Ο Λ Ο Τ Η Σ Ι Σ

**Έπί τών διατάξεων του νόμου 1250/82
«Για την καθιέρωση του πολιτικού γάμου».**

Διά του νόμου 1250/82 «Για την καθιέρωση του πολιτικού γάμου» (ΦΕΚ Α. 46) καθιερώνονται δύο τύποι γάμου και ορίζεται, ότι «γάμος που έγινε χωρίς να τηρηθῆ καθόλου ένας από τους τύπους που προβλέπονται στο άρθρο 1367 είναι ά ν υ π ό σ τ α τ ο ς».

Αποσαφηνίζεται, ότι διά τῆς αναφοράς του νομοθέτου εις τὸ ἄρθρον 1367 νοεῖται τὸ ἄρθρον τοῦτο του Ἀστικού Κώδικος, ὡς τροποποιεῖται διά του ἄρθρου 1 του νέου νόμου καὶ ἰσχύει κατὰ τὰ ὀριζόμενα δι' ἄρθρου 8 του νόμου καὶ ἔχει:

«ὁ γάμος τελεῖται, εἴτε μετὰ τῆς σύγχρονης δήλωσης τῶν μελλονύμφων ὅτι συμφωνοῦν σ' αὐτὸ (πολιτικὸς γάμος), εἴτε μετὰ ἱερολογία ἀπὸ ἱερέα τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας ἢ λειτουργοῦ ἄλλου δόγματος ἢ θρησκευματός γνωστοῦ στὴν Ἑλλάδα».

Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ κείμενον του νόμου ὁ νέος νόμος ἔχει ἐφαρμογὴν εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας ὑπάρχουσας, εἴτε ζοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴτε ζοῦν εἰς ἄλλην χώραν.

Διά του νέου νόμου ἀφίνεται ἐλευθερία ἐπιλογῆς του τύπου του γάμου, κατὰ τὴν ἐλευθερὰν θέλησιν τῶν μελλονύμφων καὶ κανεὶς τύπος γάμου (θρησκευτικὸς ἢ πολιτικὸς) δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὸς, ἀν δὲν τὸν θέλουν οἱ μελλονύμφοι.

Εἰδικῶς μάλιστα ὁ νόμος, εἰς ἄρθρον 1 «τέλεση του γάμου» ορίζει ὅτι: «Ἡ τέλεση πολιτικὸν γάμου δὲν ἐ μ π ο δ ί ζ ε ι τὴν ἱερολογίαν του ἴδιου γάμου κατὰ τὴν θρησκείαν καὶ τὸ δόγμα τῶν συζύγων».

Μέχρι του νέου νόμου τὸ δίκαιον του γάμου ἐρρυθμιζέτο διά τῶν ἄρθρων 1350-1385 του Ἀστικού Κώδικος, τὰ ὅποια περιλαμβάνονται εἰς τὰ Κεφάλαια δεῦτερον «γάμος» καὶ τρίτον «ἄκυρος καὶ ἀκυρώσιμος γάμος».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, ὁ ὁποῖος ἰσχύει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς του 1946, ἄρθρων περὶ γάμου διά του νόμου 1250/82:

α) Καταργοῦνται τὰ ἄρθρα 1353, 1355, 1358, 1361, 1363, 1364, 1366 (ἄρθρον 3 του νόμου).

β) Τροποποιοῦνται τὰ ἄρθρα: 1367, 1368, 1369, 1370, 1372 (ἄρθρον 1 του νόμου).

Διά τῆς τροποποιήσεως του ἄρθρου 1372 του Ἀστικού Κώδικος, διά του νέου νόμου ορίζεται ὅτι: «ἄ κ υ ρ ο ς εἶναι μόνον ὁ γάμος που έγινε κατὰ παράβαση τῶν ἄρθρων 1350-1352, 1354, 1356-1357, 1359-1360 καὶ 1362».

γ) Οὔτε καταργοῦνται οὔτε τροποποιοῦνται καὶ παραμένουν ἰσχύοντα ὡς ἔχουν εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα τὰ ἄρθρα: 1350, 1351, 1352, 1356, 1357, 1359, 1360, 1362, 1365, 1371, 1373, 1374, 1375, 1376, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385.

Ὅς προκύπτει ἀπὸ τὸν νέον νόμον καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν ἐπὶ του σχεδίου τούτου κατ' ἄρθρον συζητήσεων καὶ τῶν δηλώσεων του Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς 11.3.82, 15.3.82, 17.3.82 ὡς καὶ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 22.3.82 ὅτε ὁ νόμος ἐψηφίσθη εἰς τὸ σύνολον, αἱ ἀνωτέρω α καὶ β καταργήσεις καὶ τροποποιήσεις του Ἀστικού Κώδικος διά του νέου νόμου ἀναφέρονται καὶ ἐφαρμόζονται εἰς τὴν περίπτωσιν του πολιτικὸν γάμου, διότι ὁ νόμος, προκειμένου περὶ του θρησκευτικὸν γάμου, εἰδικῶς ορίζει ὅτι:

«Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μ' αὐτὴν δ ι ε π ο ν τ α ι (ὄχι ἀπὸ τὰς διατάξεις του νέου νόμου, ἀλλὰ) ἀπὸ τὸ τυ π ι κ ὸ καὶ τοὺς Κανόνας του δόγματος ἢ του θρησκευματός σύμφωνα μετὰ τὸ ὅποιο γίνεται ἡ ἱεροτελεστία, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἀντίθετος μετὰ τὴν δημόσια τάξιν. Ὁ θρησκευτικὸς λειτουργὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ συντάξῃ ἀμέσως σχετικὴ πράξιν» (ἴδετε καὶ κατωτέρω).

Ἐπισημειοῦται, ὅτι τὸ τροποποιούμενον ἄρθρον 1368 Ἀστ. Κώδικος ορίζει: «Γιὰ νὰ τελεσθεῖ ὁ γάμος, εἴτε ὡς πολιτικὸς, εἴτε μετὰ ἱερολογία τῆς ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀπαιτεῖται ἄδεια του δημάρχου ἢ του προέδρου τῆς Κοινότητος τῆς τελευταίας κατοικίας του καθενὸς ἀπὸ τὰ πρόσωπα που πρόκειται νὰ παντρευτοῦν...».

Τὸ τροποποιούμενον ἄρθρον 1369 Ἀστ. Κώδικος ορίζει: «Πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεση του γάμου, μετὰ ὅποιον τύπο κα' ἐν αὐτὸς πρόκειται νὰ τελεσθεῖ, πρέπει νὰ γνωστοποιοῦνται μετὰ τοιχοκόλλησιν σχετικῆς ἀγγελίας στοὺς δημοτικὸν ἢ κοινοτικὸν κατάστημα τῆς κατ-

οικίας του καθενός από τα πρόσωπα που πρόκειται να παντρευτούν...»

Τέλος διά των έν τέλει εις τὸ τροποποιούμενον ἄρθρον 1370 Ἀστικοῦ Κώδικος ὀρίζεται ὅτι: «Ἄν ὑπάρχουν σπουδαῖοι λόγοι, ἢ γνωστοποίηση (περὶ τῆς ὁποίας ὀρίζει τὸ ἄρθρον 1369) ἢ μπορεῖ νὰ παραλειφθεῖ».

Ἐκ τῆς, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, διατυπώσεως εἰς τὰ τροποποιούμενα διὰ τοῦ νέου νόμου ἄρθρα 1368 καὶ 1369 δύναται νὰ συναχθῆ, ὅτι τὰ διὰ τούτων ὀριζόμενα ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τὸν πολιτικὸν καὶ διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον.

Ἐπισημειοῦται ἐπίσης ὅτι μέχρι τῆς δι' ἄρθρου 1 τοῦ νόμου 1250/82 τροποποιήσεως τοῦ ἄρθρου 1367 Ἀστικοῦ Κώδικος «ὁ γάμος τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν δὲν ὑφίσταται ἄνευ ἱεροτελεστίας τελομένης ὑπὸ ἱερέως τῆς Ἐκκλησίας ταύτης. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἐπὶ γάμου χριστιανοῦ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος μετὰ χριστιανοῦ ἄλλου δόγματος. Ἡ συναίνεσις τῶν εἰς γάμον συνεργομένων δηλοῦται ὑπ' ἀμφοτέρων συγχρόνως πρὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου».

Ὁ νέος νόμος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ προϊσχύσαν δίκαιον τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, εἰσάγει καὶ τὸν τύπον τοῦ πολιτικοῦ γάμου χωρὶς ὅμως νὰ καθιστᾷ τὸν τύπον αὐτὸν ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντας τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους. Ἀντιθέτως ἐκτὸς τῶν προαναφερομένων καὶ ἐκ τῶν ρητῶς εἰδικῶς ὀριζομένων εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ τροποποιουμένου ἄρθρου 1367 τοῦ ἀστικοῦ Κώδικος κατὰ τὰ ὅποια: «Ἡ τέλεση πολιτικοῦ γάμου δὲν ἐμποδίζει τὴν ἱερολογία τοῦ ἴδιου γάμου κατὰ τὴ θρησκεία καὶ τὸ δόγμα τῶν συζύγων», ἀδιστακτικῶς συναίγεται ὅτι ὁ νομοθέτης τοῦ νόμου, 1250/82 οὐσιαστικῶς καὶ κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν συμπορεύεται μετὰ τὰ εἰς ἄρθρον 1367 εἰδικῶς ὀριζόμενα διὰ τὸν γάμον χριστιανοῦ τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος μετὰ ἑτεροδόξου.

Διὰ τοῦ νέου νόμου, ἀντὶ τῶν μέχρι τοῦ νέου νόμου ὀριζομένων διὰ τοῦ ἄρθρου 1368 Ἀστικοῦ Κώδικος περὶ τοῦ γάμου τῶν Ὁρθόδοξων Χριστιανῶν κατὰ τὰ ὅποια: Πρὸς τέλεσιν γάμου ἀπαιτεῖται ἄδεια Ἐπισκόπου. Ἡ ἄνευ ἀδείας τέλεσις τοῦ γάμου δὲν συνεπάγεται ἀκυρότητα...», κατὰ τροποποίησιν ὀρίζεται ὅτι:

«Γιὰ νὰ τελεσθεῖ ὁ γάμος, εἴτε ὡς πολιτικός, εἴτε με ἱερολογία τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀπαιτεῖται ἄδεια τοῦ δημάρχου ἢ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος τῆς τελευταίας κατοικίας τοῦ καθενός ἀπὸ τὰ πρόσωπα που πρόκειται νὰ παντρευτοῦν».

Τροποποιῶν καὶ τὸ ἄρθρον 1370 Ἀστικοῦ Κώδικος ὁ νέος νόμος ὀρίζει:

«Ἡ ἄδεια γάμου (ἀπὸ τὸ δημάρχο ἢ τὸν πρόεδρο τῆς Κοινότητος) δίνεται ὑποχρεωτικῶς, ἀφοῦ ἐρευνηθεῖ ἂν συντρέχουν οἱ ὅροι γιὰ τὸν γάμον που πρόκειται νὰ τελεσθῆ καὶ ἂν ἔγινε ἢ γνωστοποίηση. Ἄν ὑπάρχουν σπουδαῖοι λόγοι, ἢ γνωστοποίηση μπορεῖ νὰ παραλειφθεῖ».

Ἀπὸ τὸν νόμον δὲν συναίγεται, ὅτι ἂν τελεσθῆ θρησκευτικὸς γάμος χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ δημάρχου ἢ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος ὁ γάμος εἶναι ἄκυρος, οὔτε προκύπτει ἀπὸ τὸν νόμον κύρωσις εἰς βάρος τοῦ δημάρχου, προέδρου Κοινότητος ἢ ἱερέως τῆς Ὁρθόδοξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἀνωτέρω τροποποίησις τοῦ ἄρθρου 1368 Ἀστικοῦ Κώδικος προβλέπει, καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου, τὴν ἄδειαν τοῦ δημάρχου ἢ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος χωρὶς ὅμως καὶ νὰ καταργῆ προκειμένου περὶ τοῦ γάμου τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν τὴν ἄδειαν τοῦ Ἐπισκόπου, ἢ ὁποία, διότι ἐκκλησιολογικῶς ἢ Ὁρθόδοξος κατ' Ἀνατολὰς Ἐκκλησία εἶναι Ἐπισκοποκεντρική, εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἱερολογία τῶν γάμων ἀπὸ τοῦ ἀ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν ἀνωτέρω τὴν ἄδειαν τοῦ Ἐπισκόπου διὰ τὴν ἱερολογία τοῦ γάμου δὲν ὀρίζει μόνον τὸ ἄρθρον 1368 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἀλλὰ ταύτην εἰδικῶς ἀπαιτεῖ τὸ ἄρθρον 49 τοῦ νόμου 590/77 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» τὸ ὁποῖον δὲν καταργεῖται.

Κατὰ ταῦτα, καὶ μετὰ τὸν νόμον 1250/82 οἱ ἱερεῖς τῆς αὐτοδιοικουμένης ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐξακολουθοῦν, καὶ μετὰ τὴν τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου 1368 Ἀστικοῦ Κώδικος, νὰ ἱερολογοῦν τὸν γάμον μόνον μετ' ἄδειαν τοῦ Ἐπισκόπου καὶ νὰ ὑπέχουν τὰς εὐθύναις ἐκ τῆς μὴ συμμορφώσεώς των.

Ἐπιπροσθέτως, τὴν εὐθύνην διακριβώσεως ὑπάρξεως κωλυμάτων διὰ τὴν ἱερολογία τοῦ γάμου, κατὰ τὰς προϋποθέσεις τοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας, ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν οἱ ἐφημέριοι.

Ὁ νομοθέτης τοῦ νέου νόμου 1250/82 ἐγνώριζεν, ὅτι διὰ τοῦ νόμου «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» ἐν ὄψει τῶν ἐπιτασσόμενων δι' ἄρθρων 3 παρ. 1 καὶ 13 τοῦ Συντάγματος, θεσπιζόνται τὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων διαμορφοῦνται αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας (ἴδετε καὶ ἀπὸ 16.3.77 Εἰσηγητικὴν πρὸς τὴν Βουλὴν Ἐκθεσιν ἐπὶ τοῦ σχεδίου νόμου περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος).

Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, νομοθετῶν διὰ τοῦ νόμου 1250/82 καὶ τὸν πολιτικὸν γάμον — ὄχι βεβαίως ὑποχρεωτικὸν — διὰ τῶν καταργήσεων καὶ τροποποιήσεων τῶν μέχρι τοῦ νόμου ἰσχυόντων ἄρθρων τοῦ 'Αστικοῦ Κώδικος, διαχωρίζει τὸ πολιτικὸν δίκαιον διὰ τὸν πολιτικὸν γάμον ἀπὸ τὸ δίκαιον τῆς αὐτοδιοικουμένης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον καί, ὡς προαναφέρεται, ἀφίνει τὴν Ἐκκλησίαν ἀπολύτως ἐλευθέραν νὰ καθορίσῃ — καὶ μάλιστα ὄχι μόνον ἐν ὄψει τοῦ νόμου 1250/82 ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν μέλλοντος νόμου — τὰς προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μὲ αὐτὴν... (ἴδετε ἄρθρον 1 νόμου 1250/82 καὶ ἀνωτέρω).

Ἄν ὁ νομοθέτης ὠριζε τὰς προϋποθέσεις τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου — ὅπως τοῦτο πράττει διὰ τὸν πολιτικὸν γάμον — ὁ νόμος θὰ ἦτο ἀντισυνταγματικός, ἐρχόμενος εἰς εὐθείαν ἀντίθεσιν μὲ τὰ ὀριζόμενα δι' ἄρθρου 3 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος.

Κατὰ τὴν τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου 1367 τοῦ 'Αστικοῦ Κώδικος ὁ νομοθέτης τοῦ νόμου 1250/82 διετύπωσε τὰ περὶ ἱερολογίας γάμου κατὰ τὸ ὀρθόδοξον κατ' ἀνατολὰς χριστιανικὸν δόγμα διὰ τῶν εἰς τὴν τρίτην περίοδον τοῦ τροποποιουμένου ἄρθρου, τὰ ὁποῖα καὶ δὲν εὐρίσκονται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 3 παρ. 1 καὶ 13 τοῦ Συντάγματος.

Διὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν παρερμηνεῖται ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν εἰς τὸν νόμον:

«Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μὲ αὐτὴν διέπονται ἀπὸ τὸ τυπικὸ καὶ τοὺς κανόνες τοῦ δόγματος ἢ τοῦ θρησκευήματος σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο γίνεται ἡ ἱεροτελεστία...», ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν εἰς τὴν Βουλὴν συζήτησιν ἐπὶ τῶν ἄρθρων τοῦ σχεδίου νόμου, ἐδήλωσε κατὰ λέξιν:

«Πρόθεσή μας εἶναι νὰ ἀφήσουμε ἐλεύθερη τὴν Ἐκκλησία νὰ ρυθμίζει τὰ τοῦ οἴκου της, ἄνευ οὐδεμιᾶς παρεμβάσεως» (Πρακτικὰ Βουλῆς, συνεδρ. ΞΕ, 17.3.82 σελ. 2393).

Κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ σχεδίου νόμου εἰς τὸ σύνολον ὁ ὑπουργὸς Δικαιοσύνης ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία καὶ ἀπεδέχθη, ὅπως, ἀντὶ τῆς ψηφισθείσης εἰς τὴν κατ' ἄρθρον συζήτησιν διατυπώσεως:

«Ἡ ἱεροτελεστία καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μὲ αὐτὴν διέπονται ἀπὸ τὸ τυπικὸ τοῦ δόγματος κ.λ.π.» νὰ γίνῃ ἡ διατύπωσις:

«Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μὲ αὐτὴν διέπονται ἀπὸ τὸ τυπικὸ καὶ τοὺς Κανόνες τοῦ δόγματος».

Αἰτιολογῶν τὴν ὡς ἄνω τελικὴν διατύπωσιν ἐδήλωσε πρὸς τὴν Βουλὴν:

«Νομίζω ὅτι ἐπ' αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ καμμιά ἀντίρρηση, δεδομένου ὅτι ὅλοι μας τονίσαμε ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ πρέπει ἐλευθέρως νὰ ρυθμίζει τὰ τοῦ Οἴκου της» (Πρακτικὰ Βουλῆς, συνεδρ. ΞΗ 22.3.82 σελ. 2493).

Ἡ ἔκτασις τῆς, διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ νόμου 1250/82 τροποποιήσεως τοῦ ἄρθρου 1367 Ἀστικοῦ Κώδικος, παρεχομένης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐξουσιοδοτήσεως ὅπως καθορίζῃ τις «προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μὲ αὐτὴν» εἶναι οὐσιαστικὴ καὶ ἀνεμποδίστως εὐρεῖα.

Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας δύο μόνον περιορισμοὺς θέτει ὁ νομοθέτης διὰ τοῦ νέου νόμου:

α) Ὁ καθορισμὸς τῶν προϋποθέσεων τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου καὶ τῆς ἱεροτελεστίας καὶ κάθε θέματος σχετικὸ μὲ αὐτὴν πρέπει «νὰ διέπεται ἀπὸ τὸ τυπικὸ καὶ τοὺς Κανόνες τοῦ (Ὁρθοδόξου) δόγματος» καὶ β) Νὰ μὴ εἶναι ἀντίθετοι «μὲ τὴ δημοσίαν τάξιν».

Μὲ τὸν περὶ δημοσίας τάξεως τιθέμενον ἀνωτέρω περιορισμὸν, ὁ νομοθέτης δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, δηλαδὴ εἰς τοὺς Κανόνες ἀναγκαστικοῦ δικαίου, ἀλλὰ εἰς τὰ ἐπιτασσόμενα δι' ἄρθρου 13 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος κατὰ τὰ ὁποῖα: «Ἡ ἄσκησις τῆς λατρείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλλῃ τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστά ἦθη. Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται».

Κατὰ ταῦτα αἱ καταργήσεις δι' ἄρθρου 3 τοῦ νέου νόμου τῶν καλυμάτων ἐκ τῶν ἄρθρων: 1353 (κάλυμα διαφορᾶς θρησκείας), 1355 (κάλυμα ἕνεκα προϋπάρχοντος τρίτου γάμου), 1358 (κάλυμα συγγενείας ἐξ αἵματος, ὑφιστάμενον καὶ μετὰ τὴν λύσιν ἢ ἀκύρωσιν τοῦ γάμου, ἐξ οὗ παρήχθη), 1361 (κάλυμα ἕνεκα βαπτίσματος), 1363 (κάλυμα ἕνεκα μοιχείας), 1364 (κάλυμα γάμου κληρικῶν καὶ μοναχῶν) καὶ 1366 (κάλυμα διαφορᾶς θρησκείας ἢ δόγματος) ἀναφέρονται μόνον προκειμένου περὶ τοῦ πολιτικοῦ γάμου.

Τὰ εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα καλύματα εἶναι ἐλευθέρως ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ τὰ διατηρήσῃ ὡς ἀρνητικὰς προϋποθέσεις τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου ἀφοῦ, ὡς προαναφέρεται, εἰς αὐτὴν ἀνέθεσε ὁ νομοθέτης τοῦ νόμου 1250/82 νὰ καθορίζῃ ἐλευθέρως καὶ τὰς προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας «καὶ κάθε θέμα σχετικὸ μὲ αὐτὴν κατὰ τὸ τυπικὸ καὶ τοὺς Κανόνες τοῦ (Ὁρθοδόξου κατ' ἀνατολὰς) δόγματος».

Ἄν ὁ νομοθέτης, μετὰ τὸν διαχωρισμὸν τοῦ δικαίου τῶν δύο τύπων γάμου, καθόριζε ὡς ὑποχρεωτικὰ καὶ διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον τὰς διὰ τοῦ νέου νόμου καταργήσεις καὶ τροποποιήσεις τῶν εἰς τὸν νόμον ἀναφερομένων ἄρθρων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, θὰ παρεβίαζε τὸ Σύνταγμα, ἐπεμβαίνων ἀνεπιτρέπτως εἰς τὸ, κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἐπικρατοῦσης θρησκείας, κατὰ τοὺς Κανόνας ταύτης, δίκαιον τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου.

Συνέπεια τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου κατ' ἀνατολὰς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας θὰ κρίνεται, ἐὰν ὁ ἱερολογήσας τὸν γάμον εἶναι τῇ ἀληθείᾳ θρησκευτικὸς λειτουργὸς ταύτης.

Τοῦτο ἀξιοσημείωτον διότι, ὡς δέχεται καὶ ἡ νομολογία, τὸ κῦρος τοῦ ἱερολογουμένου χριστιανικοῦ γάμου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐὰν ὁ ἱερολογήσας ἔχει Κανονικὴν καὶ ἀκώλυτον τὴν ἱερωσύνην (ἴδετε καὶ Ὀλομέλεια Ἀρείου Πάγου 379, 380/1980).

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι εἰς τὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων τὸ δίκαιον τοῦ γάμου τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν διέπεται ἀπὸ τοὺς Κανόνας οἱ ὅποιοι ἐπηρεάσαν καὶ τὸ πολιτικὸν περὶ γάμου δίκαιον (κωλύματα κ.λ.π.).

Τὰ καταργούμενα διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νόμου 1250/82 κωλύματα τῶν ἄρθρων 1353, 1355, 1358, 1361, 1363, 1364 καὶ 1366 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον τῆς Ὁρθοδόξου κατ' ἀνατολὰς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἐθεσπίσθησαν μετὰ μακρὰς συζητήσεις εἰς τὴν Συντακτικὴν ὡς καὶ τὴν Ἀναθεωρητικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ σχεδίου Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ ἐφαρμόζονται ἀπὸ τοῦ 1946, ἀφ' ὅτου ἰσχύει ὁ Ἀστικὸς Κώδιξ.

Περὶ τούτου σύμφωνος καὶ ἡ ζητηθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γνώμη τῆς ἐπὶ τῶν δογματικῶν καὶ νομοκανονικῶν ζητημάτων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἄρθρου 10γ τοῦ ἰσχύοντος νόμου περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐναντίως διὰ τοῦ νέου νόμου δὲν ὑπάρχει. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἀπὸ τὴν εἰς τὴν Βουλὴν ἀποσαφήνισιν τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης, κατὰ τὴν συζήτησιν διὰ τὰ κωλύματα τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου:

Ἄπλη ἀνάγνωσις τοῦ ἄρθρου 1 ἀρκεῖ γὰρ νὰ πείσει πάντα καλόπιστον ἐρευνητὴ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει δικαίωμα νὰ θεωρήσει ὑπάρχον τὸ κώλυμα καὶ νὰ πεῖ δὲν σὲ παντρέω. Πῶς ἐμποδίζεται ἡ Ἐκκλησία στὸ σημεῖο αὐτό; Διαπιστώνει ἡ Ἐκκλησία ὅτι ὑφίσταται τὸ τάδε κώλυμα, δικαίωμα τῆς εἶναι νὰ μὴ τὸν στεφνώσει...».

Εἰδικῶς διὰ τὴν κατάργησιν — διὰ τὸν πολιτικὸν γάμον — τοῦ κωλύματος ἐκ τοῦ ἄρθρου 1364 Ἀστικοῦ Κώδικος (γάμος κληρικῶν παντὸς βαθμοῦ καὶ μοναχῶν) ὁ ὑπουργὸς ἀπεσαφήνισεν:

«Δίνουμε βεβαίως τὸ δικαίωμα στὴν Ἐκκλησία, νὰ τὸν ἀποσχηματίσει. Εἶναι θέμα ἐσωτερικῆς τάξεως (Κανονικοῦ παραπτώματος) τῆς Ἐκκλησίας» (Πρακτικὰ Βουλῆς, συνεδρ. ΞΕ 17.3.82, σελ. 2390-2391).

Διὰ τοῦ ἐκ τοῦ ἄρθρου 1355 Ἀστικοῦ Κώδικος κωλύματος τοῦ τετάρτου γάμου, προϋπάρχοντος τρίτου ἐγκύρου, μετὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου 1250/82, διὰ τοῦ ὁποῖου νομοθετεῖται ὁ πολιτικὸς γάμος ἰσόκυρος πρὸς τὸν θρησκευτικόν, δημιουργεῖται τὸ ζήτημα τῆς προσμετρήσεως τῶν προηγούμενων γάμων προκειμένου νὰ χορηγηθῇ ἡ Ἐπισκοπικὴ ἄδεια διὰ τὴν τέλεσιν θρησκευτικοῦ γάμου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Κανόνες (3 τῆς Νεοκαισαρείας, 4 καὶ 50 τοῦ Μ. Βασιλείου) ἀποδοκιμάζουν τὴν πολυγαμίαν (ἴδετε καὶ ΙΓ' Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας τὸν Νοέμβριον 1958).

Συνεπῶς διὰ τὴν προσμέτρησιν τῶν προϋπαρξάντων γάμων θὰ προσμετράται καὶ ὁ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 1250, ἐγκυρος προϋπάρξας πολιτικὸς γάμος.

Ὁ Ἀρειὸς Πάγος, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1723/1980 ἀποφάσεώς του (Νομ. Βῆμα, ἔτος 29ον, 1217 ἐπ.) ἔχει δεχθῆ, ὅτι «γάμος Ἑλλήνων ὑπηκόων ὁ ὁποῖος τελεῖται εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν χωρὶς ἱερολογία δὲν εἶναι ἀνυπόστατος, ἀν τηρηθῇ ὁ τύπος τὸν ὁποῖον ἀπαιτεῖ τὸ δίκαιον τοῦ τόπου τῆς τελέσεως τοῦ γάμου».

Κατὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ οἱ γάμοι θὰ προσμετρῶνται προκειμένου νὰ δοθῇ ἡ Ἐπισκοπικὴ ἄδεια διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον, ἀφοῦ διὰ τοῦ ἰσχύοντος διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον ἄρθρου 1355 Ἀστικοῦ Κώδικος ἀποδοκιμάζεται ἡ πολυγαμία.

Κατὰ περίπτωσιν ἡ Ἐκκλησία «μὲ πνεῦμα Χριστοῦ» οἰκονομοῦσα θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐπιτρέπῃ θρησκευτικὸν γάμον ὅταν, κατὰ τὰς ἐκτιμήσεις τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου ἢ τούτου διστάζοντος κατὰ κρίσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, παρὰ τὴν ὑπαρξίν ἐκ τῶν εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα κωλυμάτων, ἡ τέλεσις τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου ἐπιβάλλεται ὡς λύσις κατ' οἰκονομίαν.

Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾷ τὸ κώλυμα «ἐκ τῆς μοιχείας μετ' ἀλλήλων», ἐπισημειοῦμεν, ὅτι τὸ καταργούμενον ἄρθρον 1363 τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἀναγκαιαν προϋπόθεσιν ὀρίζει τὴν προηγούμενην ἀμετάκλητον καταδίκην ὑπὸ κοινοῦ Ποινικοῦ Δικαστηρίου.

Μετὰ τὴν κατάργησιν ὅμως τοῦ δι' ἄρθρου 357 Ποινικοῦ Κώδικος προβλεπομένου ἀξιοποίνου τῆς μοιχείας, γενᾶται δυσχέρεια ἐφαρμογῆς τοῦ ἐκ τοῦ

ΔΙΑ ΜΙΑΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΝ ΖΩΗΝ *

Αί ενέργειαι και τὰ κείμενα ταῦτα δὲν ἔχουν ἀνάγκη οὐδεμιᾶς ἐρμηνείας. Ὁμιλοῦν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἐκθέτουν πραγματικῶς και συμβολικῶς δι' εἰκόνων ἐκ τῶν προτέρων τὴν μυστηριακὴν πραγματικότητα ἢ ὁποῖα πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσῃ διὰ τῶν λόγων τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαριστίας, τῆς Ἀναμνήσεως και τῆς Ἀναφρᾶς: τὴν προσφορὰν τοῦ σώματος, «τὸ ὅποσον μελίξεται πρὸς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν», και τὴν ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ἐκείνου, τὸ ὅποσον ἐπραγματοποιήθη διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὅσοι προσέθεσαν στοιχεῖα λειτουργικά, ἄγνωστοι ἀπὸ μετριοφροσύνην, ἐξεκίνησαν ἀπὸ πλήρη συναίσθησιν, ὅτι

τὸ ἄλλως ἀνεξήγητον Μυστήριον, εἶχε ἀνάγκη ἀναπαραστάσεως σκηνῶν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ὥστε ὁ πιστὸς ὄχι μόνον νὰ διδάσκηται, ἀλλὰ και νὰ ζῆ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα τῆς θείας Οἰκονομίας, ὡσὰν νὰ ἐκτυλίσσονται τώρα ἐμπρὸς του. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖο παρίσταται ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ξεδιπλωθῇ και νὰ κηρυχθῇ με ὄλην τὴν δύναμιν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μας. Ἐφ' ὅσον ὄλοι ὑποφέρομεν ἀπὸ ἓνα εἶδος «λειτουργικῆς ἀμνησίας», εἶναι ἀνάγκη ἢ Λειτουργία ὡς «Ἀνάμνησις» και ὡς «Παρουσία» νὰ τονωθοῦν. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ δεχθῇ παραλλήλως με τὸν χαρακτήρα τὸν μυστηριακὸν και ἢ παιδαγωγικὴ σημασία, με τὴν ὁποίαν μορφώνεται ὁ πιστὸς και δογθεῖται στὴν πλήρη συμμετοχὴν στὴν θείαν Εὐχαριστίαν.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 269 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 10 τεύχους.

* * *

προειρημένου ἄρθρου 1363 κωλύματος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν διὰ τὸ ἀνωτέρω κώλυμα ἢ ἐπίδειξις οἰκονομίας παρίσταται ἀναγκαία, ἀκόμη και πρὸς ἀποφυγὴν δικαστικῶν διενέξεων εἰς τὴν περίπτωσιν ἀρνήσεως τῆς Ἐπισκοπικῆς ἀδείας. Αἱ ἄλλαι διατάξεις τοῦ νόμου εἶναι σαφεῖς. Σαφῆ ἐπίσης εἶναι και τὰ ὀριζόμενα δι' ἄρθρου 4 τοῦ νέου νόμου σχετικῶς με τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἱερολογουῦντος τὸν γάμον ὡς και βαπτίζοντος ἱερέως (νὰ συντάξῃ δήλωσιν γιὰ τὸ γάμο και τὴ βάπτισιν) ὡς και διὰ τὴν ὑποχρέωσιν τούτου νὰ ἀποστείλῃ ἀντίγραφον τῆς δηλώσεώς του εἰς τὸν ληξιαρχον «μέσα σὲ σαράντα μέρες ἀπὸ τὴν τέλεση τοῦ γάμου».

Τέλος διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν και ἐφαρμογὴν τῆς Συνοδικῆς ἐγκυκλίου εἶναι ἀπαραίτητον ὁ ἐφαρμοστῆς ἐπίσκοπος ἢ ἐφημέριος νὰ συμβουλευέται τὰ σχετικὰ διὰ τὸν γάμον ἄρθρα τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ὡς και τὰς διατάξεις τοῦ νέου νόμου.

Ζήτημα δημιουργεῖται, μετὰ τὸν νόμον 1250/82, εἰάν, διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀδείας διὰ τὸν θρησκευτικὸν γάμον, θὰ ἐξακολουθήσουν νὰ εἰσπράττωνται και νὰ ἀποδίδωνται εἰς τοὺς δικαιούχους τρίτους: α) Παράβολον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου 240 δραχμῶν (ἄρθρον 18 παρ. 2γ νόμου 10/1975 β) Ὑπὲρ τοῦ TAKE 150 δραχμῶν (ν. 1719/1944 και ἀπόφαση Ὑπουργοῦ Κοιν. Ὑπηρεσιῶν Β6/60/3/1460/12.8.1977) γ) Ὑπὲρ ΟΔΕΠ 200 δραχμῶν (Πρ. Δ/γμα 751/1974 δ) Ὑπὲρ Ἀποστολικῆς Διακονίας 25 δραχμῶν (ἀπόφαση Ὑπουργῶν Συντ/σμοῦ, Ἐθν. Παιδείας και Οἰκονομικῶν ΦΟ 24/31/79320/22.7.77) ε) Ὑπὲρ Ν.Ι.Ε.Ε. 50 δραχμῶν.

Ἡ ἐπὶ τῶν δογματικῶν και νομοκακονικῶν ζητημάτων Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ διὰ τῆς ἀπὸ 5 Μαΐου 1982 ζητηθείσης ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Σύνοδον γνωμοδοτήσεως, «προτείνει τὴν κατάργησιν τῶν διαφορῶν ἐνσήμων ὑπὲρ τρίτων ὡς και τοῦ Δημοσίου...».

Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν εἰς τὴν παρεχομένην ὑπὸ τοῦ ν. 1250/82 εὐρείαν ἐξουσιοδότησιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, νὰ ρυθμίζῃ δι' ἑσωτερικοῦ δικαίου τῆς «τὰς προϋποθέσεις τῆς ἱεροτελεστίας και κάθε θέμα σχετικὸ με αὐτὴν κατὰ τὸ τυπικὸν και τοὺς Κανόνες τῆς», περιλαμβάνεται και ἡ δικαία και συνταγματικῶς ἐπιβαλλομένη ἀξίωσις ὅπως καταργηθοῦν, ἀν δὲν ἔχουν καταργηθῇ μετὰ τὴν διὰ τοῦ νέου νόμου τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου 1368 Ἀστικοῦ Κώδικος, τὰ ἀνωτέρω ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου και τρίτων τέλη διὰ τὴν ἔκδοσιν ἀδείας θρησκευτικοῦ γάμου.

Ἄν τὸ Δημόσιον ἐνδιαφέρεται, και μετὰ τὸν νέον νόμον, νὰ εἰσπράττῃ, διὰ τῆς Ἐκκλησίας, 240 δραχμὰς ὡς παράβολον διὰ τὴν Ἐπισκοπικὴν ἀδειαν γάμου, ἐπιβάλλεται νὰ ἀξιῶσῃ τὴν ἰσόποσον εἰσπραξὴν και εἰς τὴν περίπτωσιν ἀδείας τοῦ Δημάρχου και Κοινοτάρχου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νέου νόμου.

Μάλιστα, ἀφοῦ ὁ νέος νόμος, διὰ τῆς τροποποιήσεως τοῦ ἄρθρου 1368 ἀστικοῦ Κώδικος, ἀ π α ι τ ε ῖ και διὰ τοὺς δύο τύπους γάμου «ἄδειαν δημάρχου ἢ τοῦ προέδρου τῆς Κοινότητος τῆς τελευταίας κατοικίας τοῦ καθενὸς ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ πρόκειται νὰ παντρευθοῦν», και δι' ἄρθρου 6 προστίθεται παράγραφος εἰς τὸ ἄρθρον 72 τοῦ Εἰσαγωγικοῦ Νόμου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, προβλέπουσα ὅπως «Μὲ Προεδρικὰ διατάγματα ὀρισθοῦν οἱ λεπτομέρειες τῆς τέλεσης τοῦ (πολιτικοῦ) γάμου... και οἱ λεπτομέρειες σχετικὰ με τὴ χορήγησιν ἀδείας γάμου» εἶναι ἀνεπίτρεπτον τὸ Δημόσιον νὰ ἀξιῶνῃ δικαιώματα (χαρτόσημον, παράβολον κ.λ.π.) ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς μελλονύμφους και διὰ τὴν ἀδειαν τῶν Δημάρχων ἢ Προέδρων Κοινοτήτων και διὰ τὴν Ἐπισκοπικὴν ἀδειαν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΛΙΛΑΙΟΣ

Εἰδικὸς Νομικὸς Σύμβουλος τῆς Ἐκκλησίας

Εἰς τὴν μακαρίαν πρὸ τῆς πτώσεως κατάστασιν τῶν πρωτοπλάστων ἢ ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν Θεὸν ἐγένετο κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ φυσικόν. Ἄλλ' ἢ θλιβερὰ πτώσις καὶ ἀποστασία διέρρηξε τοὺς δεσμούς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὸν Θεόν. Ἡ ἐπικοινωνία διεκόπη μετὰ τὴν Πηγήν τῆς ζωῆς. Ἡ ἐπανασύνδεσις δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον γὰρ ἐπιτευχθῆ εἰμὴ μετὰ αἰσθητὸν καὶ ὁρατὸν τρόπον.

Συνέπεια τούτου εἶναι ὅτι ὁ ἄσαρκος Θεὸς σάρκα θνητὴν περιβάλλεται. Ὁ ἀόρατος ὁράται. Καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἢ Ἐκκλησία, ἢ μυστικὴ νύμφη Του, προσκτάται διπλοῦν χαρακτήρα: παροδικὸν καὶ αἰώνιον, θείον καὶ ἀνθρώπινον. Ἄρα καὶ τὰ λυτρωτικὰ τῆς μέσα, τὰ μυστήρια, μεταδίδουν τὴν ἀόρατον χάριν ὕλομορφικῶς.

Οἱ Πατέρες δὲν ὑπετίμησαν τὴν μορφολογίαν καὶ τὸ ὁρατὸν ἔνδυμα τῶν μυστηρίων. Μὲ πειστικὰ ἐπιχειρήματα στηρίζουν τὸν διπλοῦν χαρακτήρα τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτοτρόπως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, συσχετίζων τὴν θείαν ἐνσάρκωσιν, παρατηρεῖ:

«Ὅσπερ διὰ τοῦ σώματος ὁ Σωτὴρ ἐλάλη καὶ ἴατο, οὕτως καὶ πρότερον μὲν διὰ τῶν προφητῶν, νῦν δὲ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ διδασκάλων. Ἡ Ἐκκλησία γὰρ ὑπερηρετῆ τῆ τοῦ Κυρίου ἐνεργεία... Ἐνθεν καὶ τότε ἀνθρώπων ἀνέλαθεν... νῦν δὲ τὴν Ἐκκλησίαν»⁴³.

Ὁ Μ. Βασίλειος ἀφ' ἑτέρου δικαιολογεῖ τὴν ὕλικὴν ἔνδυσιν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου δι' ἄρτου:

«Ἐπεὶ ἄρτος ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἀληθὴς ἐστὶ βρώσις, ἀνάγκη τὴν ἥδονην τῆς εὐφροσύνης τοῦ ἄρτου διὰ γέυσεως ἡμῶν νοητῆς ἐγγίνεσθαι» (Μ. Βασιλείου ὁμ. εἰς Ψ. 33 P.G. 29, 364).

Τὸ ὕλικόν ἐπένδυμα τῶν Μυστηρίων ἀψησάλησε καὶ τὸν Ἱ. Χρυσόστομον, ὁ ὁποῖος μετὰ πειστικὴν μέθοδον κατοχυρώνει τὸν ὕλομορφικὸν χαρακτήρα τῆς θείας Λειτουργίας:

«Τῶν πνευματικῶν χρισμάτων τὰ μὲν ἀόρατὰ ἐστὶν καὶ πιστεὶ καταλαμβάνεται μόνῃ τὰ δὲ καὶ αἰσθητὸν ἐνδείκνυται σημεῖον πρὸς τὴν τῶν ἀπίστων πληροφορίαν. Οἶόν τι λέγω ἁμαρτιῶν ἄφεσις νοητὸν ἐστὶ πράγμα, ἀόρατον δὲ χάρισμα πῶς γὰρ καθαίρονται ἡμῶν αἱ ἁμαρτίαι, οὐκ ὁρῶμεν τοῖς τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοῖς. Τί δήποτε; Ὅτι ψυχὴ ἐστὶν ἢ καθαιρομένη ψυχὴ δὲ ὀφθαλμοῖς σώματος οὐκ ὁράται. Ἡ μὲν οὖν κάθαρσις τῶν ἁμαρτημάτων νοητὴ διωρεὰ ἐστὶν ὀφθαλμοῖς οὐ δυναμένη σώματος γενέσθαι φανερὰ τὸ δὲ γλώσσῃς διαφόροις λαλεῖν ἐστὶ μὲν καὶ αὐτὸ νοητῆς ἐνεργείας τοῦ Πνεύματος αἰσθητὸν μέγτοι παρέχεται τὸ σημεῖον καὶ τοῖς ἀπίστοις εὐσύνοπτον. Τῆς γὰρ ἔνδον ἐν τῇ ψυχῇ γινομένης ἐνεργείας, τῆς ἀοράτου λέγω, ἢ ἔξω γλώττα ἀκουομένη φανέρωσις τις ἐστὶ καὶ ἔλεγχος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει: (1 Κορ. 1,27) Ἐγὼ μὲν οὖν νῦν χρεῖαν οὐκ ἔχω σημείων. Τίνας ἔνεκεν; Ὅτι καὶ χωρὶς σημείου δόσεως

43. Κλήμ. Ἀλεξ. Ἐκλογαὶ Προφητ. 23. 27 Ἐκδ. Ἀποστ. Διακονίας, σελ. 341.

πιστεύειν μεμάρθηκα τῷ Δεσπότη. Ὁ γὰρ ἀπίστων ἐνεχύρου, οὐδὲ σημείου ἄλλα κὰν μὴ λαλήσω γλώσσῃ, οἶδα ὅτι ἐκαθήρθην ἐκ τῶν ἁμαρτιῶν. Ἐκείνοι δὲ τότε οὐκ ἐπίστευον, εἰμὴ ἔλαβον σημεῖον διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐδίδοτο σημεῖα, ὡσπερ ἐνεχύρον τῆς πίστεως ἧς ἐπίστευον. Ὅστε οὐχ ὡς πιστοῖς, ἀλλ' ὡς ἀπίστοις ἐδίδοτο τὰ σημεῖα, ἵνα γένωνται πιστοὶ (Λόγος εἰς Πεντηκοστήν, P.G. 50, 459).

Τὸ λεκτικὸν ὕφος καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Λειτουργικῶν εὐχῶν ἀποτελεῖ σύνθεσιν διδλκικῶν ἐκφράσεων. Ἐνίοτε ἀντιγράφονται κατὰ λέξιν δλόκληρα γραφικὰ χωρία. Συγκανθώνται καὶ φράσεις δύσχρηστοι ἢ ἀφηρημένα, διότι μιμοῦνται Ἐδραϊσμούς, μεθ' ὧν ἢ καθομιλουμένη γλώσσα τῆς σήμερον δὲν εἶναι ἐξοικειωμένη διόλου. Ἐντεῦθεν καὶ προέκυψεν ἡ Λειτουργικὴ γλώσσα καθαρῶς ἱερατικὴ, μυστικὴ, συναισθηματικὴ καὶ ποιητικὴ. Τὸ στοιχεῖον τὸ ρητορικὸν τοῦ δέους (tremendum) κυριαρχεῖ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ τμήμα τῆς Ἀναφορᾶς.

Μυστικῶς εἰκονίζοντες...

Ἡ κεντρικὴ ὑπόθεσις τοῦ λεγομένου Χερουδικοῦ ὕμνου εἶναι δάνειον ἀπὸ τοῦ ὄραμα τοῦ Ἡσαίου. Βλέπει ὁ προφήτης μετὰ δέος καὶ τρόμον ἱερὸν τὰς τάξεις τῶν ἀγγέλων γὰρ περιβάλλουν τὸν θρόνον τοῦ Σαβαώθ δοξάζοντας καὶ λειτουργοῦντας. Εἰς τὴν θέσιν τῶν ἄλλων δυνάμεων ὁ ὕμνος θέτει τὸν πιστὸν ὅστις κατὰ τὴν μυσταγωγίαν «μυστικῶς εἰκονίζει» τὰ Χερουδαίμ.

Τί σημαίνουν αἱ δύο αὐταὶ λέξεις;

Ἐκφράζουν πρῶτον ὅτι ὑπάρχει πλήρες μυστήριον. Μυστήριον εἶναι καὶ τὸ πῶς ὁ χριστιανὸς γήινος καὶ ἁμαρτωλὸς, συμμετέχει εἰς ἐπουράνιον τελεσιουργίαν, εἰς τὴν θείαν Εὐχαριστίαν. Δεύτερον ὁ τρόπος τῆς συμμετοχῆς του εἶναι ὑπερβατὸς, ὑπερβαίνων τὴν ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν, πνευματικὸς, διότι «εἰκονίζει». Εἶναι εἰκὼν, ἀντανανκλᾶ τὴν διακονίαν τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Φέρει τὴν θείαν σφραγίδα, εἶναι συλλειτουργός, διότι προσφέρει θυσίαν ἀναίμακτον. Ἐχει τὸ προνόμιον μαζί μετὰ τὰ ἀγγελικὰ τάγματα γὰρ συνδοξάζει καὶ δοξολογεῖ. Εἰς κλίμα λοιπὸν μυστηρίου τελεῖται ἢ χριστιανικὴ Λατρεία. Κάθε ἀπόπειρα μειώσεως τοῦ μυστηρίου ἀποτελεῖ κείριον πλήγμα ἐναντίον τῆς οὐσίας τῆς χριστιανικῆς λατρείας, ὅπως ἐγνωθῆ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν.

Ἐνῶ εἰς Θεόδωρον τὸν Μοφουεστίας τὸ ἐπίκεντρον τοῦ συμβολισμοῦ κατέχει ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Χερουδικὸν ὕμνον τοῦ Μ. Σαβδότου, εἰς τοὺς ἄλλους χερουδικούς ὕμνους ἢ τελομένη ἐπίγειος Λειτουργία ἐμφανίζεται ὡς σύμβολον καὶ εἰκὼν τῆς αἰωνίας οὐρανίου Λειτουργίας. Ἡ ἀντίληψις αὕτη, βασισμένη ἐπὶ τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ τῆς πρὸς Ἐβραῖους Ἐπιστολῆς, ἐμφανίζεται κυρίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τότε, τὸ λειτουργικὸν οἰκοδόμημα τῆς Ἀγίας

Σοφίας, κρίσιμα κατ' ἐξοχήν συμβολικόν, προσφέρεται εἰς τὴν θεώρησιν τῆς ἐν αὐτῷ τελουμένης Λειτουργίας ὡς εἰκόνας τῆς εἰς τὸν οὐρανόν, συμβολιζόμενον ὑπὸ τοῦ δίκην ἵπταμένου θόλου αὐτῆς, τελουμένης τοιαύτης.

Κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ Χερουδικοῦ Ὕμνου, ὁ ἁποῖος ἀπὸ τοῦ 9ου ἔτους τῆς διοικήσεως τοῦ αυτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ Β' (573 - 74) φάλλεται κατὰ τὴν Μεγάλην Εἰσόδον, οἱ ἐπίγειοι λειτουργοὶ χαρακτηρίζονται ὡς οὐράνιοι λειτουργικοὶ Ἄγγελοι, συνοδεύοντες ἀοράτως τὸν Βασιλέα τῶν ὄλων. Εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν Τιμίων Δώρων πραγματοποιεῖται συμβολικῶς ἡ εἰσόδος τοῦ οὐρανοῦ Βασιλέως, καίτοι αὕτη τελειοῦται μυστηρικῶς εἰς τὴν Ἀναφορὰν καὶ εἰς τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν. Τὸν τοιοῦτον συμβολισμὸν ἐπικυροῦν καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμένη Σύνοδος (787), τονίζουσα ὅτι τὰ μὴ ἁγιασθέντα εἰσέτι Τίμια Δώρα ἀποτελοῦν εἰκόνα καὶ τύπον («ἀντίτυπα») τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς τοιαῦτα πρέπει νὰ τιμῶνται, ἐνῶ τούναντιον τὰ ἁγιασθέντα Τίμια Δώρα εἶναι αὕτη αὕτη ἡ πραγματικότης τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ⁴⁴.

Πειστικὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς σημασίας τῆς περιφορᾶς τῶν μὴ ἁγιασθέντων ἀκόμη Τιμίων Δώρων μὲ πομπὴν καὶ τοῦ λειτουργικοῦ των χαρακτήρος μᾶς προσφέρει ὁ παιδικὸς φίλος τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου Θεόδωρος ὁ Μοφουεστίας:

«Διὰ μέσου τῶν τύπων πρέπει νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστὸν ἐξερχόμενον ἐκουσίως, ἵνα παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὰ φρικτὰ πάθη. Ὁλόκληρος κεῖται ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς, καὶ μετ' ὀλίγον πρόκειται νὰ θυσιασθῇ. Ἐάν, δὴλον οὖν, ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἱερά σκαῦνη; τὸ Ἅγιον Δισκάριον καὶ Ἅγιον Ποτήριον, τὸ συγκεκριμένον ὄμμα, πρέπει νὰ σκεφθῆς ὅτι ἐμφανίζεται ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὁδηγεῖται πρὸς τὰ Πάθη... Οἱ διάκονοι ὅμως εἶναι τύποι καὶ μάρτυρες. Μᾶς δεικνύουν τὰς ἀοράτους δυνάμεις, αἱ ὅποια εὐρίσκοντο παροῦσαι τότε, ὅτε ἐπραγματοποιήθησαν τὰ ζωοποιὰ Πάθη, προσφέρουσα τὰς ὑπηρεσίας των».

Ἡ τοιαύτη ἐρμηνεῖα δὲν εἶναι μία ἀσθαίρετος ἀφελῆς «ἀλληγορία» (ἐκ τοῦ ἄλλα ἀγορεύειν), ἡ ὅποια «δηλοῖ ἕτερον τι», ἀπὸ τὸ φυσικῶς ἐκφραζόμενον. Ἐνταῦθα ὁ Θεόδωρος βλέπει μᾶλλον ἀντιστοιχοῦσαν τὴν ἔννοιαν τοῦ «συμβόλου» ὡς ἐνσαρκώνοντος μίαν πραγματικότητα. Δεικνύει τὸν πλοῦτον τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρατοῦ γεγονότος τῆς λειτουργικῆς τελέσεως τῆς Θυσίας ἥτις ἀπαξ συνετελέσθη εἰς τὸν Σταυρόν.

Ὅπως εἰς τὸν Θεόδωρον Μοφουεστίας, ἡ μεταφορὰ τῶν Τιμίων Δώρων, κατὰ παρόμοιον τρόπον μαρτυρεῖται καὶ εἰς τὸν ὕμνον τῆς Μεγάλης Εἰσόδου, ὁ ὁποῖος ἀρχικῶς ἀνῆκεν εἰς τὴν Λειτουργίαν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου. Ὅπως πολλὰ ἄλλα ἔθιμα λειτουργικὰ καὶ τὸ παρὸν παρελήφθη εἰς τὸ Βυζάντιον ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ. Μετὰ ταῦτα ὅμως ὁ Ὕμνος οὗτος παρέμεινε ὡς εἰδικὸς Ὕμνος —ἀντὶ τοῦ Χερουδικοῦ— εἰς τὴν Λειτουργίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μόνον κατὰ τὸ Μέγα Σάββατον:

«Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ θροτεία καὶ στήτω μετὰ φόδου καὶ τρόμου καὶ μηδὲν γήγινον ἐν ἑαυτῇ λογίζεσθω. Ὁ γὰρ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ Κύριος τῶν κυριουόντων προσέρχεται: σφαγιασθῆναι καὶ δοθῆναι: εἰς θρόωνιν τοῖς πιστοῖς. Προγγυόνται δὲ τούτου οἱ χοροὶ τῶν Ἀγγέλων μετὰ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, τὰ πολυόματα χερουδὶμ καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα σεραφίμ τὰς ὄψεις καλύπτοντα καὶ θαῶντα τὸν ὕμνον: ἀλληλούια, ἀλληλούια, ἀλληλούια»⁴⁵.

Ἡ Ἐκκλησία περιέλαβεν εἰς τὴν Πίστιν τῆς πλείστους χαρακτηριστικούς τίτλους διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου. Ὅχι μόνον ἡ λέξις αὕτη συναγτάται εἰς κάθε τμήμα τῆς Λατρείας καὶ τῶν δογματικῶν ὅρων τῶν Οἴκου. Συνόδων, ἀλλὰ χαρακτηριστικώτατα καὶ εἰς τὸ λεγόμενον Σύμβολον τῆς Νικαίας παρτάσσει τὰς ἰδιότητάς του. Βεβαίως οἱ Πατέρες ἐνώπιον τοῦ ἀδυνατοῦ διατυπώσεως τῆς θεανδρικῆς φύσεως τοῦ Κυρίου κατέφυγον εἰς τὴν ἀσφατικὴν θεολογίαν. Παρὰ ταῦτα ὅτι ἀνθρωπίνως εἶναι ἐφικτὸν τὸ κατέγραψαι, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων καὶ παραπλανητικῶν ἐρμηνειῶν. Καὶ τοῦτο διότι οἱ τότε πιστοὶ νοπήν εἶχον ἀκόμη τὴν ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ ἐπίμονον ἀντίληψιν, ὅτι ὁ πτωχὸς καὶ ἄσημος Ναζωραῖος, σταυρωθεὶς κατὰ τὸν φρικτώτερον τρόπον, ἀδύνατον νὰ εἶναι Θεός.

Εἰς τὸ Σύμβολον σαφῶς ὀρίζεται ὅτι ὁ Θεὸς δὲν κυβερνᾷ μόνον τὸν Οὐρανόν. Εἶναι καὶ ὁ Παντοκράτωρ, Ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἡ πεποιθήσις εἰς τὴν θεῖαν αὐτὴν παντοδυναμίαν καὶ παρουσίαν συγκρατεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὸν φόδον, τὸν πανικὸν καὶ τὴν ἠττοπάθειαν. Εἰς τὰς πλέον δυσκόλους στιγμὰς, ἐνώπιον διωγμῶν, ἵσταται ὑπερασπιστὴς ἀοράτως ὁ Κύριος στηρίζων καὶ διασώζων τοὺς πιστοὺς του. Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἐπαναλαμβάνει κατὰ διαφόρους τρόπους ἡ Δ' ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος ὅταν διατυπώσῃ τὸ χριστολογικὸν δόγμα, διότι ὁ Κύριος ἀναλαβὼν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἐναγκαλίζεται πᾶσαν τὴν κτίσιν καὶ τὸ λυτρωτικὸν του ἔργον συνεχίζεται εἰς ὅλας τὰς κοσμικὰς του διαστάσεις. Ἐπαναλαμβάνει δηλαδὴ τὸ κήρυγμα τῶν Προφητῶν τῆς Π. Διαθήκης ὅτι παρὼν ὁ Κύριος, ζῶν καὶ μεθ' ἡμῶν. Παρ' ὅλας τὰς ἀντιξοότητας καὶ δυσκολίας καὶ θλίψεις, ἡ ἀγάπη Του τὰ χρησιμοποιοῖ διὰ τὸ ἀγαθὸν μας. Ὡστε ἡ πίστις δὲν εἶναι μία ἀπλή θεωρία, ἀλλὰ συμμετοχὴ καὶ συνεχῆς ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς κλυδωνισμοὺς καὶ τὰ γεγονότα τῆς καθημέραν ζωῆς.

Μεταξὺ τῆς ἀφελείας τοῦ ἀρχαίου κόσμου νὰ θεοποιῇ τοὺς κοσμικοὺς ἀρχοντας, καὶ τῆς συγχρόνου τάσεως νὰ ὑποτιμᾷ τὸν θεῖον παράγοντα, μὲ τὸν ὑπερτονισμὸν τῆς μηχανῆς, τῆς ὕλης, τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ ἐπισημονικοῦ στοιχείου, ὑπάρχει ὁμοίότης καὶ ἀναλογία. Ὁ κίνδυνος εἶναι ὁ ἴδιος. Νὰ τεθῆ εἰς τὸ περιθώριον ὁ ἀληθὴς Θεός, καὶ ἄλλα ὑποκατάστατα, ἄλλα εἶδωλα καὶ θεότητες νὰ ἐπικρατήσουν.

(Συνεχίζεται)

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ ΤΙΜΙΑΔΗΣ
Μητροπολίτης Σηλυβρίας

45. Ὁμιλ. Κατ. 15, 25, (R. Tonneau — R. Devreesse, Les Homelies Catechetiques de Theodore de Mop-sueste, Rome 1949, 503 ἐξ.

Η ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΗ

Ἡ Ἑορτὴ τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι τόσο ἀρχαία, ὥστε ὁ χρόνος τῆς καθιερώσεώς της νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας. Δηλαδή τότε ὅταν «ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό»¹. Καὶ οἱ μὲν Ἀπόστολοι ἐμπλησθέντες «ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου»² καὶ «ἐτέραις γλώσσαις»³ λαλοῦντες ἐσαγγήνευσαν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ «τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ψυχὰς ὡσεὶ τρισχιλίας»⁴, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεώς Του καθηγίασεν ἐπισήμως τὴν ἴδρυσιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέρα αὕτη ἐτιμᾶτο ἀνεκάθεν ἰδιαιτέρως καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς γενέθλιος τῆς Ἐκκλησίας ἑορτὴ ἢ ἐπανηγυρίζετο ὡς μητρόπολις τῶν ἑορτῶν. Τὴν πληροφορίαν αὐτὴν μᾶς δίδει καὶ ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος: «Ἑορτὴ ἡμῖν καὶ πανήγυρις, λέγει, ἡ σήμερον ἡμέρα... Πρώην μὲν οὖν ἐωρτάσαμεν τὸν σταυρόν, τὸ πάθος, τὴν ἀνάστασιν, μετὰ ταῦτα τὴν εἰς Οὐρανὸν ἄνοδον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Σήμερον δὲ εἰς αὐτὸ τὸ τέλος ὑπηγήσαμεν τῶν ἀγαθῶν, εἰς αὐτὴν τὴν μητρόπολιν ἐφθάσαμεν τῶν ἑορτῶν, εἰς αὐτὸν τὸν καρπὸν παραγενόμεθα τῆς τοῦ Κυρίου ἐπαγγελίας»⁵.

Ἡ Πεντηκοστὴ, λοιπόν, ἔφερε τὸν θεῖον καὶ ἀγαθὸν καρπὸν, τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπὸ τὴν σκιάν δὲ καὶ τὴν σκέπην τοῦ ἀειθαλοῦς δένδρου τῆς Ἁγίας Πεντηκοστῆς ἢ Ἐκκλησίας ἐξετράφη, ἐμεγάλωσε καὶ ἐκραταιώθη καὶ κραταιοῦται συνεχῶς ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας προσεπάθησαν νὰ διαβρώσουν καὶ νὰ ἀλλοιώσουν αἱ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀναφανεῖσαι αἰρέσεις.

Α'

Καὶ τὸ πρῶτον γνῶρισμα τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἰδρυθείσης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ὅτι αὕτη εἶναι μία, ἐνιαία καὶ ἀδιαίρετος.

Τὸ ἐνιαῖον τῆς Ἐκκλησίας ἐρμηνεύων ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας λέγει: «Ἐνὸς ὄντος Θεοῦ καὶ ἐνὸς τοῦ Κυρίου, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἄκρως τίμιον κατὰ τὴν μό-

νωσιν ἐπαινεῖται, μίμημα ὄν Ἀρχῆς τῆς μιᾶς»⁶. Ἐπίσης χαρακτηριστικῶς ὁμιλεῖ καὶ ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μητροφάνης Κριτόπουλος εἰς τὴν «Ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του», ἡ ὁποία ἐγράφη τὸ 1625 μ.Χ.: «Ἐκκλησία ἐστίν, λέγει, ὡς μὲν τινες βούλονται, σύστημα πάντων τῶν ἐν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι ὁπωσοῦν φημι καὶ αἰρετικῶν. Ἄλλοι δὲ θέλουσιν εἶναι ταύτην σύστημα μόνον τῶν Ὀρθοδόξων καὶ περὶ τὸν χαρακτηρισμὸν κατὰ πάντα ὑγιαίνοντων»⁷. Ἐξ ἄλλου τὸ ἐνιαῖον τῆς Ἐκκλησίας καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ, ἂν καὶ — ὡς γνωστὸν — αὐθεντικὸς ὀρισμὸς περὶ Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει, τὸν ὁποῖον δίδει ὁ ἀείμνηστος Χρ. Ἀνδρούτσος ὡς ἐξῆς: «Ἐκκλησία καλεῖται τὸ ἱερὸν καθίδρυμα τὸ ἰδρυθὲν μὲν ὑπὸ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀγιασμῷ τῶν ἀνθρώπων, καὶ φέρον τὸ θεῖον κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν αὐτοῦ, ἀποτελούμενον δ' ἐξ ἀνθρώπων μίαν πίστιν ἐχόντων καὶ τῶν αὐτῶν κοινωνούντων μυστηρίων, διηρημένων δὲ εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὸν διέποντα κληρὸν, τὸν ἀνάγοντα τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ δι' ἀδιακόπου διαδοχῆς εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸν Κύριον»⁸.

Κεφαλὴ, συνεπῶς, τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἴδρυσεν αὐτὴν διὰ τῆς διδασκαλίας Του καὶ τῶν ἔργων Του καὶ μάλιστα διὰ τῆς σταυρικῆς Του θυσίας. Διὰ τοῦτο μία εἶναι καὶ ἡ πίστις της καὶ ἡ διδασκαλία της. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν του λέγει χαρακτηριστικῶς: «Καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ...»⁹. Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς του ἀναφέρει: «ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεύμα... εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα»¹⁰.

Ἐπίσης μίαν Ἐκκλησίαν θέλει καὶ ὁ Κύριος καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν Του προσευχὴν, παρακαλεῖ, κατ' ἐπανάληψιν, τὸν οὐράνιον πατέρα του «ἵνα πάντες ἐν ὧσι... ἵνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν ἑσμεν»¹¹. Καὶ προσεύχεται ὁ Κύριος «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν» διότι τὰ μέλη τῆς στρατευομένης ἢ ὁρατῆς Ἐκκλησίας, τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους προσεπάθησαν νὰ

6. Κλήμης Ἀλεξ. - Στρωματεῖς. 7,17. Ἐ.Π. 9, 552.

7. Ἰωάν. Καρμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθῆναι 1953, τόμος 2ος, σελ. 527-528.

8. Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ. Ἀθῆναι 1956, σελ. 262.

9. Ἐφεσ. 1,22.

10. Αὐτόθι 4,4-5.

11. Ἰωάν. 17,21-22.

1. Πράξεις 2,1.

2. Αὐτόθι 2,4.

3. Αὐτόθι 2,4.

4. Αὐτόθι 2,4.

5. Ἰωάν. Χρυσόστομου, ἐκ τῆς 2ας ὁμιλίας του εἰς τὴν Πεντηκοστὴν. Ἐ.Π. 50, 463-464.

διασπάσουν και να διχάσουν αυτά οι μη συμφωνούντες με την διδασκαλίαν Της και την πίστιν Της. "Ήδη ο 'Απόστολος Παῦλος προτρέπει τους Κορινθίους, οι οποίοι είχαν έσωτερικὰς διαιρέσεις, να λέγουν ὅλοι τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν πίστεως «καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχίσματα»¹², διότι τὰ σχίσματα εἶναι ἡ αἰτία διὰ τὴν δημιουργίαν τῶν αἱρέσεων. «Αἵρεσις δὲ εἶναι ἔγκλημα κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῆς αὐθεντίας τῆς 'Εκκλησίας, τὴν ὁποῖαν ὁ Χριστὸς ἱδρυσεν ὡς στῦλον καὶ ἑδραῖωμα τῆς 'Αληθείας»¹³. Καὶ εἶναι πράγματι ἡ αἵρεσις ἔγκλημα, διότι ἡ 'Εκκλησία δὲν ὑπέφερε τόσον ἀπὸ τοὺς διωγμοὺς, ὅσον ἀπὸ τὰς ἀναφανείσας κατὰ καιροὺς εἰς τοὺς κόλπους Της αἱρέσεις. Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ὁ 'Ιερὸς Χρυσόστομος λέγει: «τοῦ εἰς αἵρεσιν ἐμπεσεῖν τὸ τὴν 'Εκκλησίαν σχίσαι οὐκ ἔλαττόν ἐστι κακόν»¹⁴, ὁ δὲ θεὸς κανὼν τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποφαίνεται ὡς ἐξῆς: «αἰρετικὸς λέγομεν τοὺς τε πάλαι τῆς 'Εκκλησίας ἀποκηρυχθέντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιᾶ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποσχισάντας δὲ καὶ ἀντισυγάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις»¹⁵.

Τὸ θεμέλιον, συνεπῶς, τῆς ἐνότητος τῆς 'Εκκλησίας εἶναι ἡ ἐνότης τῆς πίστεως. Αὐτὴν τὴν πίστιν εὐρίσκομεν εἰς τὴν 'Αγίαν Γραφήν, εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ γενικώτερον εἰς ὅλον τὸν βίον τῆς ἀδιαιρέτου 'Εκκλησίας.

Βεβαίως ὅσοι τὴν πίστιν αὐτὴν παραχαράσσουν ἢ ἀρνοῦνται θὰ πρέπει νὰ ἀποκόπτονται ἀπὸ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς 'Εκκλησίας, «ἵνα μὴ τὸ πᾶν διαφθαρή σῶμα τῆς 'Εκκλησίας»¹⁶. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἦσαν οἱ Μοντανισταί¹⁷ καὶ ἄλλοι αἰρετικοί. Ἡ 'Εκκλησία

12. Α' Κορινθ. 1,10.

13. Αὐγ. Ν. Καντιώτου, Μητροπολίτου Φλωρίνης, Τι εἶναι αἵρεσις; "Εκδοσις Β' 'Αθήναι 1974, σελ. 30.

14. Ἰωάν. Χρυσόστομος, ὁμιλία 2α πρὸς Ἐφεσίους καὶ Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ, 'Αθήναι 1956, σελ. 276.

15. Πηδάλιον, Νικοδήμου Μοναχοῦ, 'Αθήναι 1957, σελ. 160.

16. Π. Ν. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, 'Αθήναι 1959, τόμος 2ος, σελ. 352.

17. Ἰδρυτὴς τοῦ μοντανισμοῦ ἦτο ὁ Μοντανός, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζεται περὶ τὸ 160 μ.Χ. ἐν Φρυγίᾳ καὶ παρουσιάζεται ὡς ἐκκλησιαστικὸς ἀναμορφωτής.

'Ο Μοντανός ὑπεστήριξε ὅτι ἀπὸ τῆς βαπτισθεῖς τοῦ ἀπέκτησε συνειδηθῆναι ὅτι ἦτο ὄργανον τοῦ 'Αγ. Πνεύματος καὶ ἐξέφερε προφητείας.

'Ο μοντανισμὸς εἶναι αἵρεσις, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται τὸν Β' αἰῶνα, διότι δέχεται τὸν Πατέρα, Υἱὸν καὶ "Αγιον Πνεῦμα ὅτι ἀποτελοῦν ἐν πρόσωπον καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει μίαν φύσιν καὶ ἐνέργειαν (Βλ. καὶ Θερησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 9ος, στήλ. 72-73).

ὅμως δὲν πράττει τοῦτο, διότι πάντα ἐλπίζει εἰς τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν. Καὶ διὰ τοῦτο δέεται συνεχῶς πρὸς τὸν Κύριον καὶ Θεόν: «τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε, καὶ συναψὸν τῇ ἀγία Σου Καθολικῇ καὶ 'Αποστολικῇ 'Εκκλησίᾳ»¹⁸.

Β'

Τὸ δεύτερον οὐσιώδες, τὸ οὐσιωδέστερον ἴσως, γνῶρισμα τῆς 'Εκκλησίας τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἡ ἀγιότης. Ἡ 'Εκκλησία εἶναι ἀγία διότι κατ' ἀρχὴν ἀγία εἶναι ἡ κεφαλὴ Της, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Εἶναι «ὃν ὁ πατὴρ ἡγάσεν»¹⁹ καὶ «ἔχρισεν Αὐτὸν πνεύματι ἀγίῳ»²⁰. Εἶναι ἀγία ἡ 'Εκκλησία διότι ὁ Ἰδρυτὴς Της ἔχυσε τὸ αἷμά Του ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ διὰ νὰ ἀγιάσῃ τὴν 'Εκκλησίαν καὶ παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἐνδοξὸν μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ἦ ἀγία καὶ ἀμωμος»²¹.

Τὴν ἱδρυσεν Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος «δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν» κατήλθεν ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ ἐσαρκώθη καὶ ἐσταυρώθη «ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου» καὶ ἀνέστη «τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ». Διὰ τοῦτο ἐκτὸς τῆς 'Εκκλησίας δὲν ὑπάρχει σωτηρία, διότι «ἡ 'Εκκλησία εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἐκδηλοῦται ἡ ἀμαρτωλότης μας... καὶ ἀναμφιβόλως καὶ ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποῖου ἐκδηλοῦται ἡ σωτηρία»²².

Συνεπῶς ἡ 'Εκκλησία εἶναι σῶμα ἅγιον «ἔχον κεφαλὴν μὲν τὸν Χριστόν, ψυχὴν δὲ τὸ "Αγιον Πνεῦμα»²³. Καὶ ὁ Ἰερὸς Χρυσόστομος ταυτίζων τὸ "Αγιον Πνεῦμα μετὰ τῆς 'Εκκλησίας διακηρύττει, ὅτι «εἰ μὴ Πνεῦμα παρὴν οὐκ ἂν συνίστη ἡ ἐκκλησία· εἰ δὲ συνίσταται ἡ 'Εκκλησία, εὐδὴλον ὅτι Πνεῦμα πάρεστιν»²⁴.

'Αφοῦ, λοιπόν, δυνάμεις τῆς 'Εκκλησίας εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ τὸ "Αγιον Πνεῦμα, ἡ 'Εκκλησία εἶναι θεοσύστατος καὶ ὄχι ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς. Ἡ πρώτη δὲ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖαν κατήλθεν εἰς τοὺς πρώτους μαθητὰς τὸ Πνεῦμα τὸ "Αγιον εἶναι ἡ Πεντηκοστή. Καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ψάλλει ὁ ὕμνωδὸς «πάντα χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, βρῦει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδασκεν, ἀλιεῖς Θεολόγους ἀνέδειξεν, ὅλον συγ-

18. Εὐχὴ ἀπὸ τὴν Θ. Λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου.

19. Ἰωάν. 10,36.

20. Πράξ. 10,38.

21. Ἐφεσ. 4,11-12.

22. Β. Πλουμίδη. Εἰσαγωγή εἰς τὸν χριστιανισμόν, 'Αθήναι 1958, σελ. 181-182.

23. Ἰωάν. Ν. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, 'Αθήναι 1973, σελ. 277.

24. Ἰωάν. Χρυσόστομος, Ὁμιλ. 1,4 εἰς Ἁγίαν Πεντηκοστήν. Ἐ.Π. 50, 459 καὶ Π. Τρεμπέλα, Δογματικὴ, τόμ. 2ος, σελ. 328.

κροτεί τὸν θεσμὸν τῆς 'Εκκλησίας». 'Αλλὰ ἡ 'Εκκλησία εἶναι ἀκόμη ἀγία διότι ἅγιος εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς Τῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ σκοπὸς τῆς, κατὰ τὸν 'Απ. Παῦλον, εἶναι «ὁ καταρτισμὸς τῶν ἁγίων εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»²⁵. 'Η δὲ 'Εκκλησία, διὰ τῆς χάριτος τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἁγιοποίησιν τῶν μελῶν Τῆς. Καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα πάντα χορηγεῖ τῇ 'Εκκλησίᾳ. Διότι, ὅπως λέγει ὁ Θεολόγος τῆς Δύσεως Φρειδερίκος Χάιλερ (Heiler), καθηγητῆς εἰς τὸ Παν/μιον τοῦ Μαρβούργου, «ἡ 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐγεννήθη ἐκ τοῦ 'Αγίου Πνεύματος. Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἡ ζωτικὴ ἀρχὴ Τῆς. "Ο,τι εἶναι ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ἡ ψυχὴ, αὐτὸ εἶναι τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ»²⁶.

Γ'

Τὸ τρίτον γνῶρισμα τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου 'Εκκλησίας εἶναι ἡ καθολικότης. 'Η 'Εκκλησία εἶναι Καθολικὴ, διότι περιλαμβάνει εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὄχι μόνον τὰ ζῶντα σήμερον μέλη Τῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ προαπεθόντα, καὶ ἔχει παγκόσμιον, οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη»²⁷.

'Ο 'Ιγνάτιος ὁ Θεοφόρος προσδιορίζει τὸν ὄρον «Κ α θ ο λ ι κ ῆ» ὡς ἐξῆς: «ὅπου ἂν ᾖ ἡ Χριστὸς 'Ἰησοῦς, ἐκεῖ καὶ ἡ Καθολικὴ 'Εκκλησία»²⁸. 'Αλλὰ καὶ εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ 'Αγίου Πολυκάρπου ὁ Κύριος ἡμῶν 'Ἰησοῦς Χριστὸς ὀνομάζεται «ποικίλην τῆς κατὰ τὴν Οἰκουμένην καθολικῆς 'Εκκλησίας»²⁹. 'Επίσης καὶ ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος εἰς τὴν «ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του» παρατηρεῖ ὅτι Καθολικὴ 'Εκκλησία καλεῖται «διὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἀπανταχοῦ διεσπαρμένων μερικῶν καὶ κατὰ χώραν ἐκκλησιῶν, αἱ πᾶσαι τῷ συνδέσμῳ τοῦ Παναγίου Πνεύματος μίαν καὶ Καθολικὴν ἀποτελοῦσιν»³⁰. Σαφέστερος εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ὅρου «Καθολικὴ» εἶναι ὁ 'Ιεροσολύμων Κύριλλος, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ ὅτι ἡ 'Εκκλησία «Καθολικὴ καλεῖται διὰ τὸ κατὰ πάσης εἶναι τῇ Οἰκουμένῃ, ἀπὸ περάτων ἕως περάτων· καὶ διὰ τὸ διδάσκειν καθολικῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἰς γνῶσιν ἀνθρώπων

ἐλθεῖν ὀφείλοντα δόγματα περὶ τε ὁρατῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων, ἐπουρανίων τε καὶ ἐπιγείων· καὶ διὰ πᾶν γένος ἀνθρώπων εἰς εὐσέβειαν ὑποτάσσειν, ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων, λογίων τε καὶ ἰδιωτῶν»³¹.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ 'Εκκλησία παρὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς καθολικότητός τῆς διατηρεῖ ἀδιάσπαστον τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου 'Εκκλησίας, τῆς ἰδρυθείσης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς αἰρετικὰς καὶ σχισματικὰς 'Εκκλησίας, αἱ ὁποῖαι συνεχῶς διασπῶνται εἰς ἐπὶ μέρους θρησκευτικὰς ομάδας, ἀλληλοσυγκρουομένας πρὸς ἀλλήλας εἰς τὰ θέματα πίστεως, τάξεως καὶ λατρείας. Καὶ ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἡ ἐνότης αὐτῆ τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου 'Εκκλησίας, ἂν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ 'Εκκλησία αὕτη ἐπολεμήθη σφοδρῶς τόσον ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν δογματικῶν τῆς ἀληθειῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν, ὥστε νὰ διέλθῃ «διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου», ἀλλὰ νὰ διαφυλαχθῇ ἄσπιλος ἡ παρακαταθήκη τῆς πίστεώς Τῆς.

Τοῦτο τὸ γεγονός εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάνει τὸν 'Ιερὸν Χρυσόστομον νὰ ἐρωτᾷ θριαμβευτικῶς: «'Υπὸ πόσων ἐνικήθη; Πόσοι τυράννοι; Πόσοι στρατηγοί; Πόσοι βασιλεῖς;» καὶ συνεχίζει: «'Ανθρωποι λόγοις τετιμημένοι, δυνατοί, τσαῦτα ἐπολέμησαν ἀκμὴν νεάζουσιν, ἀλλ' οὐκ ἐξεροίζωσαν. 'Αλλ' οἱ μὲν πολεμήσαντες σεσίγηται καὶ λήθη παραδίδοται, ἡ δὲ πολεμηθεῖσα οὐρανὸν ὑπεραίρει»³². 'Εξ ἄλλου ἡ καθολικότης τῆς 'Εκκλησίας δὲν ἐμποδίζει τὰ μέλη τῆς νὰ μένουν ὄχι μόνον ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ καὶ νὰ εὐαγγελίζωνται τὴν 'Αλήθειαν, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι οἱ φύλακες τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαίρετου 'Εκκλησίας. Δι' αὐτὸ καὶ ἐν τῇ ἀπὸ 6 Μαΐου 1848 ἐγκυκλίᾳ τῶν 'Ορθόδοξων Πατριαρχῶν τῆς 'Ορθοδόξου 'Ανατολικῆς 'Εκκλησίας διακηρύσσεται, ὅτι «ὁ φύλαξ τῆς 'Ορθοδόξιας, τ.ἔ. ὁ λαὸς αὐτὸς ἐστί»³³.

Δ'

Τὸ τελευταῖον γνῶρισμα τῆς ἀδιαίρετου 'Εκκλησίας εἶναι ἡ ἀποστολικότης. 'Η 'Εκκλησία εἶναι ἀποστολικὴ διότι ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐθεμελιώθη διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν 'Αποστόλων, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου τοῦ 'Ἰησοῦ Χριστοῦ, συνεχομένης ἕκτοτε διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς. «'Η δὲ ἀποστολικὴ διαδοχὴ ἀποτελεῖ ἀψευδὲς ἐξωτερικὸν μαρτύριον ὄχι μόνον τῆς ἐνότητος τῆς ἱερατικῆς τῆς 'Εκκλησίας ἀρχῆς ἀλλὰ καὶ τῆς πί-

25. 'Εφεσ. 4,12.

26. 'Αποστολικὴ Διακονία τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος. Μαθήματα διὰ τὴν Α' σειράν τοῦ 'Ανωτέρου Κατηχητικοῦ Σχολείου. 'Αθήναι 1960, σελ. 290.

27. Ματθ. 28,19.

28. Π. Ν. Τρεμπέλα. Δογματικὴ, τόμος 2ος, σελ. 358.

29. Αὐτόθι.

30. 'Ιωάν. Καρμίρη, Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς 'Ορθοδόξου Καθολικῆς 'Εκκλησίας. Τόμος 2ος, σελ. 528.

31. Κυρίλλου 'Ιεροσολύμων, 18ῆ Κατήχησις. 'Ε.Π. 33, 1044.

32. Π. Ν. Τρεμπέλα. Δογματικὴ. Τόμος 2ος, σελ. 360.

33. Π. Ν. Τρεμπέλα. Οἱ Λαῖκοι ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ. 'Αθήναι 1976, σελ. 15.

στεως και τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως»³⁴. Διὰ τοῦτο ἡ 'Ιερά Παράδοσις³⁵ εἶναι ισόκυρος και ἰσοδύναμος πρὸς τὴν 'Αγίαν Γραφήν και αἱ 'Αλήθειαι, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς αὐτὴν ἔχουν καθολικὸν κύρος. Διὰ τὸ κύρος και τὴν ἀξίαν αὐτῆς τῆς παραδόσεως ὁ Μ. Βασίλειος λέγει τὰ ἐξῆς: «Τῶν ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων και κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὸ δὲ ἐκ τῆς τῶν 'Αποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπειράται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἀγραφα τῶν ἐθνῶν ὡς τὴν μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιούντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστῶντες τὸ κήρυγμα»³⁶. «Ὅπως δὲ λέγει και ὁ Εἰρηναῖος «ἡ 'Εκκλησία καίπερ καθ' ὅλης τῆς Οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διασπαρμένη, παρὰ τῶν 'Αποστόλων και τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν ἀληθῆ πίστιν, ἐπιμελῶς φυλάσσει τὸ κήρυγμα τοῦτο τῆς ἀληθείας ὡς ἐν στόμα κεκτημένη»³⁷. Σύντομος εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ ὅρου «'Αποστολική» εἶναι ὁ Μητροφάνης Κριτόπουλος, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν «ὁμολογίαν τῆς πίστεώς του» λέγει χαρακτηριστικῶς: «'Αποστολικήν, ὅτι τῶν 'Αποστόλων διδασκαλίαν κατέχει και οὐκ ἄλλην τινὰ νόθον και ἔκφυλον»³⁸. Και εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἄρνησις τῆς 'Ιεράς Παραδόσεως ὀδηγεῖ εἰς ἐσφαλμένην ἀντίληψιν «περὶ ἐκκλησίας», ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς διαμαρτυρομένους, οἱ ὁποῖοι ἀπορρίπτουν τὴν Παράδοσιν και δέχονται ὡς μόνην πηγὴν τῆς πίστεώς των τὴν 'Αγίαν Γραφήν. Διὰ τοῦτο ὁ Μ. Βασίλειος βεβαιοῖ ὅτι οἱ δι' αἰρέσεως «τῆς 'Εκκλησίας ἀποστάντες, οὐκ ἔτι ἔσχον τὴν χάριν τοῦ 'Αγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῦς»³⁹.

34. 'Ανδρέου Θεοδώρου. 'Η οὐσία τῆς 'Ορθοδοξίας, σελ. 101.

35. 'Η ἱερά τῆς πίστεως παράδοσις καλεῖται και ἀποστολική (βλ. Ὁρησκευτικὴ και ἡθικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, τόμος 10ος, σελ. 25).

36. Μ. Βασιλείου. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. 'Ε.Π. 32, 188 και Εὐαγγ. Θεοδώρου, 'Ανθολόγιο Πατερικῶν κειμένων. 'Αθήναι 1977, σελ. 66.

37. 'Ιωάν. Ν. Καρμίφη, Τὰ Δογματικά και Συμβολικά Μνημεῖα τῆς 'Ορθοδόξου Καθολικῆς 'Εκκλησίας. Τόμος 1ος, σελ. 43.

38. Αὐτόθι, τόμος 2ος, σελ. 528.

39. Π. Ν. Τρεμπέλα. Δογματικὴ. Τόμος 2ος, σελ. 362.

Τὴν σημασίαν δὲ και ἀξίαν τῆς ἀποστολικότητος τῆς 'Εκκλησίας τονίζει και ὁ Φρειδερίκος Χάιλερ ὡς ἐξῆς: «'Η 'Ανατολικὴ 'Εκκλησία, λέγει, δὲν εἶναι μόνον καθολικὴ· εἶναι ἐπίσης και ἀποστολικὴ ὑπὸ τὴν περιεκτικωτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως. 'Αποστολική, καθ' ὅσον διαφυλάσσει ἀνόθευτον τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν τῶν 'Επισκόπων, τὴν ἀρχαίαν λατρείαν και τὸ ἡρωϊκὸν ἰδεῶδες τῆς ζωῆς τῶν 'Αποστόλων. Τοιοῦτοτρόπως, καταλήγει, ἡ χριστιανοσύνη τῆς 'Ανατολῆς εἶναι μία θαυμαστὴ μάρτυς τῆς Μιᾶς, 'Αγίας, Καθολικῆς και 'Αποστολικῆς 'Εκκλησίας»⁴⁰.

* * *

Πεντηκοστή, λοιπόν, εἶναι ἡ ἔντονος παρουσία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Πρώτη παρουσία Του εἶναι εἰς τὴν Π. Διαθήκην, εἰς τὸ "Ὅρος Σινᾶ, διὰ τῆς ὁποίας «παρεγενήθη ὁ Θεός»⁴¹ πρὸς τοὺς 'Ιουδαίους «ὅπως ἂν γένηται φόβος αὐτοῦ»⁴², διὰ νὰ μὴ ἀμαρτάνουν. Δευτέρα παρουσία Του εἰς τὴν Κ. Διαθήκην μὲ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ και Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν 'Ιησοῦ Χριστοῦ, «ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς Αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον»⁴³. Τρίτη και τελευταία παρουσία τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ 'Αγίου Πνεύματος εἰς τοὺς μαθητὰς και 'Αποστόλους και εἰς ὅλην τὴν 'Εκκλησίαν διὰ τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας.

'Οσάκις δὲ οἱ πιστοὶ συνέρχονται εἰς τὸν Ναὸν διὰ τὴν τέλεισιν τῆς Θείας εὐχαριστίας ἐπαναλαμβάνεται τὸ γεγονός τῆς 'Αναστάσεως και τῆς Πεντηκοστῆς. Διὰ τοῦτο και εἰς τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας ὁ λαὸς ψάλλει μὲ ἐνθουσιασμόν: «εἶδομεν τὸ φῶς τὸ 'Αληθινόν, ἐλάβομεν πνεῦμα ἐπουράνιον».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ρ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

40. 'Η Νοσταλγία τῆς 'Ορθοδοξίας. 'Αθήναι 1956, σελ. 43-44.

41. 'Εξόδος 20,20.

42. Αὐτόθι.

43. 'Ιωάν. 3,15.

ΜΙΑ ΠΑΡΑΞΕΝΟΣ ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ RELIGIO

('Εννοιολογική και κοινωνικοθεολογική θεώρησης)

'Η, αντίστοιχος τῆς ἑλληνικῆς λέξεως θρησκεία, λατινική λέξις religio (βλ. ἀνάλογον λέξιν λατινογενῶν, ἀγγλοσαξωνικῶν καὶ γερμανογενῶν γλωσσῶν) ἐτυμολογεῖται, ὡς γνωστόν, ἐκ τοῦ λατινικοῦ ρήματος religo(-are)¹, ὅπερ σημαίνει ἀναδέω, ἀνασυνδέω, ἐνώνω, συνένωνω. Συνεπῶς religio ὑποσημαίνει ἀνασύνδεσεις, ἐπανασύνδεσεις, συνένωσις ὑπονοεῖται ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ².

* * *

"Ὀλως περιέργως ὅμως καὶ αὐθαιρέτως, ὁ αὐτοδίδακτος γάλλος κοινωνικὸς φιλόσοφος Πέτρος-Ίωσήφ Proudhon (1809—1865)³ κείν τὸ βί-

βλίον του De la Justice (dans la Revolution et dans l' Eglise, 1858) σελ. 356, ἐφθασεν εἰς τὸ σημείον νὰ προτείνῃ περὶ religio μίαν νέαν ἐτυμολογίαν: lig⁴. 'Η ἐν λόγῳ lig, πάλιν κατὰ τὸν Proudhon, «πρὶν ἢ ὑποδηλώσῃ διὰ παρεκκλίσεως lier (=συνδέω), ἀρχικῶς ἐσήμαινε inclinasion (= κλίσις, ὑπόκλισις τοῦ σώματος), révérence (=σέβας), courbette (=ὑπόκλισις ταπεινωτικὴν), genuflexion (=γονυκλισίαν)»⁵.

Σημειωτέον ὅτι ἡ λεκτικὴ ρίζα lig ἀποτελεῖ τὸ ἔτυμον - θέμα τοῦ λατινικοῦ ἐπιθέτου ligur (s-uris), ὅπερ δηλοῖ λυγιστικὸς. Ἐπομένως κατὰ τὴν ἄποψιν τοῦ ἀνωτέρω πατρὸς καὶ πρωτεργάτου τοῦ 'Αναρχισμοῦ, ἡ θρησκεία ὑποδηλοῖ «τυραννίαν»⁶ καὶ δουλείαν!

— Ἐπὶ τοῦ παραδόξου τούτου σημείου καὶ στοιχείου ἔχομεν προσωπικῶς νὰ ἀντιπαρατηρήσωμεν⁷ τὰ ἀκόλουθα:

'Η ὑπερθεν παράξενος, καινοφανὴς καὶ κενόφωνος, ἀλλόκοτος καὶ αὐθαίρετος ἄποψις τοῦ Proudhon τυγχάνει παντελῶς ἀνακριβῆς, πλὴν ἄλλων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀληθῆ ἐννοιαν καὶ τὴν ἀκριβολόγον σημασίαν τῆς ἀκραιφνοῦς Θρησκείας, ὡς εἶναι μάλιστα ἡ Χριστιανικὴ, καθὼς καταφαίνεται κατωτέρω.

Πρὸς διασάφησιν τοῦ ἐν λόγῳ θέματος θεωροῦμεν ἐπάναγκες νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἑξῆς:

α') 'Η, ἀντίστοιχος τοῦ λατινικοῦ ἐπιθέτου religiosus (=θρησκός, θεοσεβής, εὐσεβής), ἑλληνικὴ λέξις θρησκός εἶναι ἐννοιολογικῶς συναφῆς τῆς λέξεως θεράπων⁸.

4. Βλ. Em. Mounier, Anarchie et Personnalisme, Oeuvres, tom. I (1931-39), Paris 1961, σελ. 903, ὑποσημ. 19 καὶ σελ. 668.

5. Αὐτόθι.

6. 'Ι. Δρούλια, μνημ. ἔργ., σελ. 25.

7. Πρβλ. παρομοίας παρατηρήσεις τινὰς εἰς ἃς πρόεβη ὁ ὑπογράφων κατὰ τὴν ραδιοφωνικὴν ἐκπομπὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σφυγμοὶ τῆς ἐποχῆς» (Ε.Ρ.Τ. Ἐθνικὸν Πρόγραμμα, ἡμέρα Παρασκευῆ, ὥρα 3η μεταμεσημβρινή, 21η Αὐγούστου 1981. Ἐπιμέλεια καὶ παρουσίασις Ζησιμίου Βιββίλλη).

8. Βλ. λήμματα θεράπων καὶ θρησκός ἐν 'Ι. Σταματάκου, Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς

1. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως religio ἐκ τῶν ρημάτων religare, religere καὶ relegere (=συναθροῖζω), καθὼς καὶ περὶ τῶν ἀναλόγων ἐννοιῶν κατὰ τὸν Κικέρωνα (De natura Deorum), τὸν ἱερὸν Αὐγουστῖνον (De civitate Dei) ἢ τὸν Λακτάντιον βλ. P. Ortega t, Philosophie de la religion, Synthèse critique des systèmes contemporains en fonction d' un réalisme personnaliste et communautaire, tom. I., Louvain-Paris 1948, σελ. 13-14. — πρβλ. Α. Φιλίππιδου, Θρησκεία, Ein Versuch zu endgültiger Etymologie des Wortes (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας), Ἀθήναι 1961, σελ. 3. — πρβλ. 'Ιακ. Πηλίλλη, Ἐννοια καὶ θέσις τῆς Θρησκείας ἐν τῇ Κοινωνίᾳ, ἐν Περιοδ. Ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ, περιοδ. β', ἔτ. Ζ', ἀρ. φύλ. 67, 'Ιανουάριος 1980, σελ. 6.

— Κατὰ τὸν Μιχ. Μακράκη, ἡ πλήρης ἐννοιολογία τῆς θρησκείας εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀδύνατος. Ὁ Τολστόη ἀναγράφει καὶ αὐτός, ὅτι ἡ religio προέρχεται ἐκ τοῦ religare (=δεσμεῖν). Βλ. Α. Τόλστοη, Τί εἶναι θρησκεία καὶ εἰς τί ἔγκειται ἡ οὐσία τῆς, κεφ. 3. «Ἵπ' αὐτὴν τὴν ἐννοιαν, θρησκεία σημαίνει «ένα δεσμόν». Βεβαίως ὁ δεσμὸς οὗτος δὲν νοεῖται μεταξὺ δύο ἀνθρώπων ἢ «μεταξὺ τῶν δύο φύλων» ὡς θέλει ὁ L. Feuerbach, ἀλλὰ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, καθ' ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νηθῆθῃ θρησκεία «νευ Θεοῦ» Μιχ. Μακράκη, Ἡ αἴσθησις τοῦ θανάτου καὶ ὁ πόθος τῆς λυτρώσεως εἰς τὸν Α. Τολστόη, ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ Ἀνάστασις, Ἀθήναι 1978, σελ. 41. — πρβλ. F. Engels, Ludwig Feuerbach, New York 1941, σελ. 34 (ἐν Μιχ. Μακράκη, μνημ. ἔργ. σελ. 41).

2. 'Ι. Δρούλια, Αἰώνιες ἀναζητήσεις καὶ ἀνάλογες θεωρήσεις (τοῦ ὄντως Ὀντος), Ἀθήναι 1981, σελ. 24.

3. Περὶ Proudhon βλ. Στεφ. Στεφανοπούλου, Προυντόν, ἐν «Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν ΗΛΙΟΥ» τόμ. 16ος, σελ. 445-449.

Σημειωτέον ὅτι θεράπων «παρ' ἀρχαίους "Ἑλλησιν» ἐσήμαινεν ἀκόλουθος, θιασώτης, λάτρεις ἢ ὑπηρέτης. "Ὁμως ὁ ὑπηρέτης διαφέρει τοῦ δούλου, καθ' ὅτι ὁ πρῶτος «προσφέρει ἐλευθέρως καὶ ἀξιοπρεπῶς τὰς ὑπηρεσίας του»⁹, θὰ ἐλέγομεν ἀκόμη καὶ οἰκιοθελῶς! — Πρβλ. ὅτι «προσέτι οἱ βασιλεῖς ἐκαλοῦντο Διδὸς θεράπωντες»¹⁰, ἐπίσης προσωνομάζοντο «οἱ πολεμισταὶ θεράπωντες "Ἀρηος καὶ οἱ ποιηταὶ Μουσάων θεράπωντες»¹¹.

'Ομοίως θεράπων ἀπεκαλεῖτο ὁ ἑταῖρος καὶ σύντροφος ἐν δπλοῖς, ὡς ὁ Πάτροκλος παρὰ τοῦ Ἀχιλλεύου¹².

Βραδύτερον ἡ λέξις θεράπων προσέλαβε τὴν σημασίαν τοῦ δούλου! Βλ. «ἐν Χίῳ θεράπωντες ἐκαλοῦντο οἱ δοῦλοι»¹³.

Γλώσσης, 'Αθήναι 1972, σελ. 448, 455. — πρβλ. θεράπων, ἐν Liddell - Scott, A. Κωνσταντινίδου, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἐκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, τόμ. 2ος, σελ. 476. — πρβλ. «ἄγιο Νικόλαο θεράπων ὄντως Χριστοῦ» 2ον στιχηρὸν προσόμιον Ἑσπερινοῦ ἑορτῆς Ἁγ. Νικολάου. — «πιστὲ θεράπων, λειτουργεῖ τοῦ Κυρίου» Δοξαστικὸν ἀποστίχων τῆς εἰρημένης ἑορτῆς.

9. Ἰ. Σταματάκου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 448. — πρβλ. Liddell - Scott, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 2ος, σελ. 476.

10. Αὐτόθι. — Βλ. «Περίην καὶ Νηληϊα, τὸ κρατερῶ θεράπωντε Διδὸς μεγάλοιο γενέσθην ἀμφοτέρω» Ὀμήρου, Ὀδύσεια Λ (νέκυια) 255.

11. Ἰ. Σταματάκου, μνημ. ἐργ. σελ. 448. — Liddell - Scott, μνημ. ἐργ., τόμ. 2ος, σελ. 476. — Βλ. «Ὡ φίλοι ἦρωες Δαναοί, θεράπωντες Ἀρηος» Ὀμήρου, Ἰλιάς Β 110. — «ἐγὼ μελιγλώσσων ἐπέων ἰεὺς ἀοιδᾶν Μουσάων θεράπων ὀτρηρὸς κατὰ τὸν Ὀμηρον — ἐπειτα δῆτα δοῦλος ὢν κόμην ἔχεις; — οὐκ ἀλλὰ πάντες ἐσμέν διδάσκαλοι Μουσάων θεράπωντες ὀτρηροί, κατὰ τὸν Ὀμηρον» Ἀριστοφάνους, Ὀρνίθες 910-915 (ὀτρηρὸς = ὀξύνοος, ταχύς). — «τῆς Ἀφροδίτης ἀκόλουθος καὶ θεράπων γέγονεν ὁ Ἑρῶς, γεννηθεὶς ἐν τοῖς ἐκείνης γενεθλίοις καὶ ἅμα φύσει ἐραστῆς ὢν περὶ τὸ καλὸν» Πλάτωνος, Συμπόσιον (ἢ περὶ ἀγαθοῦ ἠθικῆς) XXIII 203 C. — Περὶ τῶν θεραπόντων ὡς λάτρων τοῦ Θεοῦ βλ. ἐπιλεγόμενον κύνειον ἄσμα: «τῶν κύκνων... οἷ, ἐπειδὴν ἀίσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν, ἔδοντες καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, τότε δὴ πλεῖστα καὶ μάλιστα ἔδουσι, γεγῆθότες, ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν Θεὸν ἀπιέναι, οὐπὲρ εἰσι θεράπωντες» Πλάτωνος, Φαίδων XXXV 85A.

12. Βλ. «ἡμέτερος θεράπων» Ὀμήρου, Ἰλιάς Π 244.

13. Liddell - Scott, μνημ. ἐργ., σελ. 476. — Ἰ. Σταματάκου, μνημ. ἐργ., σελ. 448.

— Κατ' ἀκολουθίαν, ὁ ἀληθὴς θρησκὸς δὲν δύναται νὰ εἶναι οὐσιαστικῶς δοῦλος¹⁴, δηλονότι ἀνελεύθερος.

'Αντιθέτως, ὁ θρησκὸς καθίσταται κατὰ κυριολεξίαν θεράπων, ἦτοι θιασώτης¹⁵ — ἀκόλουθος ἐκούσιος, ὡς πιστεύων καὶ δρῶν «κατ' ἐπίγνωσιν»¹⁶, προσφέρων οἰκιοθελῶς τὰς ὑπηρεσίας του καὶ ἐξυπηρετῶν ἐξ ἀγάπης¹⁷, ἄλλως μετὰ φιλοθετίας καὶ φιλανθρωπίας.

β') Τὸ ὑγιὲς «θρησκευτικὸν βίωμα»¹⁸, καθ' ὃ συνεπιτελεῖται τὸ *mysterium*

14. Βεβαίως ἐν τῇ Βίβλῳ ἀναφέρεται ἀναριθμήτους φορές ἡ λέξις δοῦλος, καθὼς καὶ ἡ φράσις δοῦλος τοῦ Θεοῦ (πρβλ. δοῦλος Χριστοῦ) ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πιστοὺς ὑπὸ τὴν ἔνοιαν τοῦ ὑπηρετοῦντος καὶ οὐχὶ τοῦ κατὰ κυριολεξίαν δούλου (σκλάβου). — πρβλ. ἔνοιαν λατινικῆς λέξεως *servus*, τῆς γαλλικῆς *serviteur* καὶ *service* (= ὑπηρέτης, ὑπηρεσία — ἐξυπηρετήσις), ἀντιπρβλ. *esclave*.

Διὰ τὴν ἔνοιαν τῆς λέξεως δοῦλος ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ βλ. Π. Τρεμπέλα, Ὑπομνήματα (εἰς τὰ διάφορα βιβλία τῆς Κ.Δ.).

'Αντιθέτως «δοῦλος» κατ' οὐσίαν θεωρεῖται ὁ ἁμαρτωλός. Διὰ τὴν ἔνοιαν τῆς δουλείας ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ βλ. ἀνάλογον σημασίαν τόσον εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν ὅσον καὶ εἰς φράσεις τῆς ἱερολογίας τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ βαπτίσματος «λυτρωσάμενος ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἔχθρου», «δοῦλος ἁμαρτίας», (πρβλ. «δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ» Ρωμ. στ' 7) Εὐχὴ πρὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ 1η εὐχὴ βαπτίσματος, ἐν «Μικρὸν Εὐχολόγιον ἢ Ἀγιασματάριον» ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1962, σελ. 63, 71. — ἀντιπρβλ. «εὐλόγησον πάντας ἡμᾶς, τοὺς διὰ τῆς κλίσεως τοῦ ἑαυτῶν ἀχένοος σημαίνοντος τὸ τῆς δουλείας πρόσχημα» (Εὐχὴ «μυστικῶς» λεγομένη τῆς Ἀκολουθίας Μικροῦ Ἀγιασμοῦ) ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 16.

15. Βλ. λήμματα θιασώτης (= μέλος θιάσου) καὶ θιάσος (ἀρχικῶς ἐσήμαινε «συνουδεία ἀνθρώπων, θυσίας, χοροὺς καὶ πομπὰς εἰς τὰς ὁδοὺς τελοῦσα, ἰδίως εἰς τιμὴν τοῦ Βάκχου») ἐν Δ. Δημητράκου, Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, τόμ. 4ος, σελ. 3361.

16. Ἀντιπρβλ. «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν» Ρωμ. ι' 2.

17. Πρβλ. «διὰ τῆς ἀγάπης δουλεύετε ἀλλήλοις» Γαλ. ε' 13.

18. Περὶ τοῦ ὄρου καὶ τῆς σημασίας «θρησκευτικὸν βίωμα» καὶ τοῦ ἀδοκίμου «θρησκευτικὸν συναίσθημα» βλ. Ἰ. Δρούλια, Αἰώνιες ἀναζητήσεις (μνημ. ἐργ.) σελ. 16-17.

— Σημειοῦμεν ὅτι τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου βίωμα (γερμαν. *Erlebnis*) διέδωσε εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ ἀείμνηστος πανεπιστημιακὸς Καθηγητὴς τῆς Θερησκιολογίας Ν. Λούβαρις, βλ. Κ. Γεωργούλη, Γενικὴ Διδακτικὴ, Ἀθήναι 1972, σελ. 362. Διὰ τὸν ὄρον «θρησκευτικὸν βίωμα» βλ. Ν. Λού-

tremendum και τὸ mysterium fascinosum, τούτέστι τὸ «μυστήριον δέουσι» και ἐν ταύτῳ τὸ «μυστήριον γοητείας»¹⁹, δὲν προξενεῖ εἰς τὸν πιστεύοντα δουλοφροσύνην, δουλοπρέπειαν ἢ δουλικότητα.

Παρεμφερῶς παρατηρεῖται ὀρθῶς, ὅτι: «Μ' ὄλο πού ἡ θρησκευούσα ψυχὴ τρέμει ταπεινωμένη και ἀποθαρρημένη μπροστὰ στὸ θαῦμα τοῦ Θεοῦ... θέλγεται, γιγνεύεται. Εἶναι γι' αὐτὴν κάτι τὸ ἐλκυστικό, μαγευτικό, θαυμάσιο, κοντὰ του ζεῖ μιὰ γεμάτην ἡδονὴ μακαριότητα πού τὴν αἰσθάνεται σὰν «χάρη»...»²⁰.

Κατ' ἐπέκτασιν ἀπὸ γνήσιον θρησκευτικὸν βίωμα εἶναι κοινωνία και συνειδησις κοινωνίας. Πρόκειται περὶ προσωπικῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας²¹.

γ') Κατὰ ταῦτα «ἡ ἐννοια τῆς θρησκείας (ἐμπεριέχει τὴν σύστασιν) ἐλευθέρας Θεοῦ και ἀνθρώπου σχέσεως»²². Προσέτι «ἡ θρησκεία εἶναι ἀμοιβαία σχέσις και ζῶσα κοινωνία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον και τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, ἐν ᾧ... ὁ ἄνθρωπος ὑποτάττει ἐλευθέρως τὸ ἑαυτοῦ θέλημα εἰς τὸ θεῖον

βαρι, Μεταξὺ δύο κόσμων, 'Αθήναι 1949, σελ. 87, 131 (πρβλ. σελ. 136) 241, 256, 260, 262, 271, 279, 300 και διὰ ἰδιουτυπίαν θρησκευτικοῦ βιώματος σελ. 300. — Κ. Γεωργούλη, μνημ. ἔργ. σελ. 357, 450-452, 459, 460, 464, 468, 469. — Τοῦ Αὐτοῦ, 'Η οὐσία και ἡ Διδακτικὴ τῶν Θρησκευτικῶν, 'Αθήναι 1975, σελ. 28, 49, 55. — Γενικώτερον διὰ τὸ θρησκευτικὸν βίωμα βλ. Εὐάγγ. Θεοδώρου, Μαθήματα Κατηχητικῆς ἢ Χριστιανικῆς Παιδαγωγικῆς, ἔκδ. 2α, 'Αθήναι 1978, σελ. 92-95. — Τοῦ Αὐτοῦ, Τὸ ζωντανὸ θρησκευτικὸ βίωμα, ἐν Περιοδ. 'Ο 'Εφημέριος, 1/15 'Ιουλίου 1979, ἀρ. 13, 14, σελ. 360-362. — Διὰ τὸ θρησκευτικὸν βίωμα εἰδικώτερον βλ. Εὐάγγ. Παπανοῦτσου, Τὸ θρησκευτικὸ βίωμα στὸν Πλάτωνα, 'Αθήνα 1971, σελ. 19-23. — 'Ι. Θεοδωρακοπούλου, Φιλοσοφικά και χριστιανικά μελετήματα, ἔκδ. Β', 'Αθήναι 1973, σελ. 209. — πρβλ. 'Ι. Δρούλια, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 155-156.

19. Περί αὐτῶν βλ. R. Otto, Das Heilige, über das Irrationale in der Idee des Göttlichen und sein Verhältnis zum Rationalen, München, 23-25 ἔκδ., σελ. 14-22, 28, 39 και ἐξ. ἐν Εὐάγγ. Παπανοῦτσου, μνημ. ἔργ., σελ. 23. — Εὐάγγ. Θεοδώρου, Θρησκευτικὸν βίωμα, ἐν «Θρησκευτικὴ και 'Ηθικὴ 'Εγκυκλοπαιδεία» τόμ. 6ος, στ. 554. — 'Ι. Δρούλια, μνημ. ἔργ., σελ. 153 και 154.

20. Εὐάγγ. Παπανοῦτσου, μνημ. ἔργ., σελ. 23.

21. Χρ. Μπούκη, Χριστιανικὴ 'Ηθικὴ μετὰ στοιχείων Χριστιανικῆς Κοινωνιολογίας, 'Αθήναι 1973, σελ. 361, 362.

22. Χρ. 'Ανδρούτσου, Δογματικὴ τῆς 'Ορθοδόξου 'Ανατολικῆς 'Εκκλησίας, ἔκδ. 2α, 'Αθήναι 1956, σελ. 96.

θέλημα και ἀφοσιοῦται εἰς τὸν Θεόν»²³.

Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι ἡ ἀμοιβαιότης, ὡς ἐπίσης ἡ ἐλευθέρα ὑπακοὴ ἢ ἡ ἐκουσία ὑποταγή, ἥτις ὑφίσταται ἐν τοιαύτῃ σχέσει και κοινωνίᾳ ὡς ἡ ἀνωτέρω, οὐδόλως προσομοιάζει πρὸς τυραννίαν ἢ συσχετίζεται μετὰ τῆς δουλείας²⁴.

'Ασφαλῶς, εἰς ἀληθῶς διαπροσωπικάς, διανθρωπίνους και δὴ θεανθρωπίνους σχέσεις εἶναι ἀνεπίτρεπτος, μᾶλλον ἀδιανόητος, ἡ μείωσις τῆς προσωπικότητος ἢ ἡ ταπεινώσις τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου προσώπου, ἰσταμένων αὐτῶν ὡς ἰσοτίμων ἐνώπιον ἀλλήλων. 'Επομένως εἰς ἀναλόγους σχέσεις και κοινωνίας ἐξοβελίζεται ἡ δουλεία και ἐξοστρακίζεται ἡ ἀνελευθερία²⁵, ἐνῶ ἐπιβεβλημένη θεωρεῖται ἡ ἰσοπολιτεία τῶν συνυπαρχόντων προσώπων. 'Η ἐννοια μάλιστα τῆς ἀληθινῆς θρησκείας συμπεριέχει τὴν σημασίαν τοῦ σεβασμοῦ και οὐχὶ τῆς δουλικότητος τοῦ ἑνὸς προσώπου ἐναντι τοῦ 'Αλλου. 'Εξ ἄλλου αὐτὴ ἐμπεριέχει ἐλευθέραν και ἐκουσίαν προσφορὰν, μᾶλλον οἰκειοθελή αὐτοπροσφορὰν και προσωπικὴν ὑπηρεσίαν μέχρις αὐτοθυσίας τῆς ἀνθρωπίνης ὀντότητος χάριν τῶν ἄλλων.

'Η συμπεριφορὰ τοῦ Θεοῦ. Διδακτὰ τοῦ Θεοῦ Μαθητὰς Του, ὁ 'Οποῖος ἐπετέλεσε διὰ τῆς νίψεως τῶν ποδῶν των διακονίαν δούλου, θὰ ἀποτελῆ ἑσαεὶ ὑπόδειγμα διαγωγῆς ταπεινόφρονος και παράδειγμα διδασκαλίας ἐξυπηρετήσεως — ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς ἄλλους²⁶. 'Ιδιαιτάτα ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Θεανθρώπου συνιστᾷ ἀσύγκριτον ἀφοσίωσιν και ἀπαράμιλλον ἐξ ἀγάπης αὐτοθυσίαν.

23. Ζ. Ρώση, Σύστημα Δογματικῆς τῆς 'Ορθοδόξου Καθολικῆς 'Εκκλησίας, 'Αθήναι 1903, σελ. 438-439. — πρβλ. Κ. Παπαπέτρον, 'Η οὐσία τῆς Θεολογίας, Σύστηματικὴ μελέτη ἐπὶ ἑνὸς πατερικοῦ ἐρμηνευτικοῦ ἔργου, 'Αθήναι (β. χρ.) κεφάλ. 'Η δουλεία και ἡ ἐλευθερία. — 'Η κοινωνία τοῦ Θεοῦ ὡς ἐλευθερία, σελ. 151-155.

24. Τυραννία και δουλεία ὑφίσταται, πλὴν ἄλλων, εἰς διαστροφῶς διανθρωπίνους σχέσεις, ὅπου ἐπικρατοῦν νοσηραὶ ψυχοσωματικαὶ καταστάσεις, ὡς εἶναι αἱ σαδιστικομαζοχιστικαὶ τοιαῦται, καθ' ἅς μειοῦται ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο συνανθρώπων, ἐνῶ κυριαρχεῖ ὁ ἕτερος. Βλ. 'Ι. Δρούλια, Σαδισμός, ἐν Θρησκ. και 'Ηθ. 'Εγκυκλ. τόμ. 10ος, στ. 1114-1116 και ἐν «Μεγάλῃ Παιδαγωγικῇ 'Εγκυκλοπαιδείᾳ», τόμ. 4ος, σελ. 724-725. — πρβλ. Τοῦ αὐτοῦ, Σαρκικαὶ Σχέσεις, ἐν Θρ. και 'Ηθ. 'Εγκυκλ. τόμ. 10ος, στ. 1165-1170.

25. Πρβλ. προλεχθεῖσαν ραδιοφωνικὴν ἐκπομπὴν 21.8.81.

26. Βλ. 'Ιωάν. ιγ' 4-18, ἰδία βλ. «Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Διδάσκαλος και ὁ Κύριος. και καλῶς λέγετε» εἰμὶ γὰρ, εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος και ὁ Διδάσκαλος, και ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, και ὑμεῖς ποιῆτε» σιχ. 13-16.

δ') 'Επιπροσθέτως «ή Θρησκεία υποσημαίνει προσωπικόν σύνδεσμον μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου»²⁷, θὰ προσεθέτομεν προσωπικῶς, ἐν ἀμοιβαίῳ ἀγαπήσεως ἀλλήλων, ἥτις συναποτελεῖ κυριολεκτικῶς θε-
ανθρωπίνην διαπροσωπικὴν σχέ-
σιν καὶ ὑπέροχον προσωπικὴν κοινωνίαν - ἐπικοινωνίαν.

Ἡ σχέσις αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεόν («Πατέρα, Παντοκράτορα, Ποιητὴν... πάντων») ²⁸ ὡς κοινωνία ἀλληλοαγαπωμένων προσωπικῶν ὄντων, ἥτοι τοῦ ἀνθρώπου προσώπου ἢ τῶν συνανθρωπίνων προσωπικότητων μετὰ τοῦ Ὑπερτάτου καὶ Ἀπολύτου Προσωπικοῦ Ὄντος, συναπαρτίζει σχέσιν καὶ κοινωνίαν ἰδιόζουσαν Θείου καὶ ἀνθρωπίνου ἀ'Εγὼ - σύ».

ε') Βάσιν βεβαίως τῆς γνησίας Θρησκείας συνιστᾷ ἡ συναίσθησις καὶ βεβαιότης τοῦ ἀνθρώπου περὶ ἐξαρτήσεώς του ἀπὸ τὸν Θεόν²⁹, καθὼς καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐκείνου πρὸς διατήρησιν προσωπικῆς σχέσεως μετ' Αὐτοῦ³⁰.

Ἄλλοις λόγοις «ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὀργανικὴν σχέσιν, ὑπάρχει δηλαδὴ ὡς ἀλληλεξάρτησις... τοῦ ἀπολύτου Εἶναι, ἐρχομένου ὡς προσώπου³¹ εἰς συνάν-

τησιν μετὰ τοῦ ἀνθρώπου»³². Οὕτω, καθὼς γράφει ὁ διακεκριμένος πανεπιστημιακὸς καθηγητὴς Νικόλαος Νησιώτης, διαμορφοῦται «κοινωνία καὶ ἀπὸ τῶν δύο μερῶν»³³, ἐκ μέρους δηλαδὴ ἀφ' ἑνὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἀνθρώπου.

στ') Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς θεανθρωπίνους σχέσεις, εἰδικώτερον κατὰ τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν, πρέπει ὡς ἀξιολογώτατα νὰ ἀναγραφοῦν τὰ ἐξῆς ἀνα-
λογα:

— Ὁ Θ. Διδάσκαλος, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Μαθητὰς Του καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὰς σχέσεις Αὐτοῦ μετ' αὐτῶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς τὰς σχέσεις Ἐκείνου μετὰ τῶν λοιπῶν πιστῶν — ὁπαδῶν Του, ἐτόνισεν ὅτι αὐτοὶ εἶναι σχέσεις συμφιλίας καὶ οὐχὶ κυριαρχίας-δουλείας. — Βλ. «οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους»³⁴.

— Ἐπὶ πλέον ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν εἰς τὰς ἐπιστολάς του πρὸς Ρωμαίους καὶ Γαλάτας παρατηρεῖ, ὅτι αἱ σχέσεις ἀνθρώπου πιστοῦ καὶ Θεοῦ Πατρὸς εἶναι σχέσεις συγγενείας. — Βλ. «οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας... εἰς φόβον»³⁵, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας... ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ»³⁶. — «πάντες γὰρ υἱοὶ

27. B. Häring, Personalismus in Philosophie und Theologie, München und Freiburg 1968, σελ. 60. — πρβλ. ὅτι ὁ ἄνθρωπος χαρακτηρίζεται ὡς «θεοσύνδετον ὄν» K. Jaspers, Einführung in die Philosophie, München-Tübingen 1955, σελ. 63.

Σ.Σ. Περὶ τῆς ἐτυμολογίας, ἐννοιολογίας καὶ σημασιολογίας τῆς θρησκείας βλ. Ἰ. Δρούλια, Αἰώνιες ἀναζητήσεις..., σελ. 24-29.

— Περὶ τῆς Θρησκείας γενικώτερον βλ. Εὐαγγ. Θεοδώρου, Θρησκεία, ἐν Θρησκευτ. καὶ Ἡθ. Ἐγκυκλ., τόμ. 6ος, στ. 530-541.

28. 1ον ἄρθρον Συμβόλου πίστεως (Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως). — πρβλ. «τὸν μὲν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός» Πλάτωνος, Τίμαιος V 28 C.

(Περὶ αὐτῆς τῆς διαπροσωπικῆς σχέσεως Ἐγὼ-Σὺ ἐπακολουθεῖ ἕτερα ἐργασία τοῦ γράφοντος).

29. Βλ. κριτικὴν τῆς σχετικῆς θεωρήσεως τοῦ Schleiermacher «περὶ θρησκείας», ὅστις ὀρίζει «τὴ θρησκεία... ὡς συναίσθημα ἐξαρτήσεως» ἐν Ἰ. Θεοδώρακοπούλου, μνημ. ἔργ., σελ. 208-209.

30. Πρβλ. Μιχ. Μακράκη, μνημ. ἔργ., σελ. 41.

31. Περὶ τῶν πολλαπλῶν ἐνοιῶν τῆς λέξεως πρόσωπον βλ. Ἰ. Δρούλια, Ἐννοια καὶ ἰδέα «πρόσωπον» ἀπὸ κοινωνικῆς θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἐπόψεως (Ἀνάπτυον ἐκ τῆς Θρησκευτικῆς καὶ Ἡθικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, τόμ. 10ος) Ἀθῆναι 1967.

32. Νικ. Νησιώτη, Προλεγόμενα εἰς τὴν Θεολογικὴν Γνωσιολογίαν, Τὸ ἀκατάληπτον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δυνατότης γνώσεως Αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1965, σελ. 56.

33. Τοῦ Αὐτοῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 71.

34. Ἰωάν. ιε' 15.

35. — Διὰ τῆς λέξεως φόβος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται εἰς τὴν κατάστασιν ἣν ἐδημιούργει ὁ νόμος. «Εἰς τὸ φόβῳ τιμωρίας ἀπέχεσθαι τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἐστὶ δουλεία» (Ζ). Δύναται ὅμως νὰ ἀναφερθῆται καὶ εἰς τὸν ἐκ τῶν δεισιδαιμονιῶν φόβον τοῦ προτέρου εἰδωλολατρικοῦ βίου τῶν ἐν Ρώμῃ χριστιανῶν) Π. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, Ἀθῆναι 1937, σελ. 68-69, παραπ. 15 (2). — Κατὰ συνέπειαν ἡ ἀληθινὴ Θρησκεία, ὡς εἶναι ἡ Χριστιανικὴ «δὲν γεννᾶται ἀπὸ τὸν φόβον» Ἀλεξ. Παρασκευοπούλου, Αἱ θρησκείαι, Ἱστορικὴ ἐκθεσις καὶ ἀνάλυσις τῶν θρησκειῶν τῆς ἀνθρωπότητος, Ἀθῆναι 1971, σελ. 409. — Πρβλ. Ἰ. Θεοδώρακοπούλου, μνημ. ἔργ., σελ. 209-211.

— Σ.Σ. Ἀντιπαρβλ. τῷ φόβῳ τὴν ἐννοίαν τοῦ δέους — «mysterium tremendum» — «μυστήριον δέους». Τὸ δέος (ποιητ. δέιος) σημαίνει ἀφ' ἑνὸς ἀφόβος, τρόμος, ἀνησυχία καὶ ἀφ' ἑτέρου «σεβας, σεβασμός». Βλ. ρῆμα δεῖδω (μόνον εἰς ἀ' προσ.) = φοβοῦμαι, παρακ. δέδουκα. — πρβλ. δεινός, δειλός, δειμαίνω (= διατελῶ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου) δεῖμα (=φόβος), ἐν Ἰ. Σταματάκου, μνημ. Λεξικό, σελ. 246, 247, 251.

36. Ρωμ. η' 16.

Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πίστεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»³⁷. — ὅθεν «οὐκέτι εἰ δοῦλος ἀλλ' υἱὸς καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ»³⁸.

— Παρὰ τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου ἐφιστᾶται προσέτι ἡ προσοχὴ τῶν πιστῶν, ὅπως παραμένουν στερρῶς ἐλεύθεροι: «τῆ ἐλευθερίᾳ ἧ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῶ δουλείας ἐνέχεσθε»³⁹, «ὕμεῖς γὰρ ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε ἀδελοφόν»⁴⁰.

Οἱ χριστιανοὶ εἶναι κεκλημένοι λοιπὸν δι' ἐλευθερίαν ἀπὸ πάσης δουλείας⁴¹. Πῶς ἐπομένως θὰ ὑπετάσσοντο ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος εἰς ζυγὸν δουλείας διὰ τῆς θρησκείας τοῦ Θεανθρώπου;

ζ') Ἡ πίστις ἢ θρησκευτικὴ, ὡς καὶ οἰαδήποτε πίστις, καθὼς ἄλλωστε ἢ ἀγάπη, ἀποτελεῖ ἀποδοχὴν ἢ παραδοχὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐκουσίαν προσώπων ἢ ἰδεῶν ἐκ μέρους τοῦ πιστεύοντος, ἀγαπῶντος καὶ ἐλπίζοντος⁴².

37. Γαλ. γ' 26.

38. Γαλ. δ' 7. — πρβλ. «κληρονόμος τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγέλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» Ἰακώβου β' 15.

39. Γαλ. ε' 1.

40. Γαλ. ε' 13. — Σημειωτέον ὅτι ἡ πρόθεσις ἐπὶ μετὰ δοτικῆς δηλοῖ τὸν σκοπὸν «ἐπὶ τῷ τέλει», πρβλ. «ἐπὶ τῷ ἐλευθερωθῆναι πάσης δουλείας» (Ζ). Βλ. Π. Τρεμπέλα, μνημ. ἔργ., σελ. 419, παραπ. 13 (2).

41. Αὐτόθι. — πρβλ. «οὐ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου ἐκεῖ ἐλευθερίαν» Β' Κορ. γ' 17. — πρβλ. «ὁ Χριστιανισμὸς ἐν δουλείᾳ ἐλευθερίαν χαρίζεται» Ἰωάν. Χρυσόστομου ἸΘ' Ὁμιλία εἰς τὴν Α' Κορ., Ρ.Γ. 61, 157. — πρβλ. «Ἡ ἐλευθερία τοῦ Χριστοῦ εἶναι τι πλεῖον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας» Η. D. Wendland, Die Briefe an die Korinthen, Göttingen 1968, σελ. 60 (καθὼς ἀναγράφει ὁ ἄνω καθηγητὴς ἡμῶν τῆς Χρ. Κοινωνιολογίας καὶ Χρ. Ἠθικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Münster τῆς Βεστφαλίας). — Ἀντιπρβλ. «τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ὡς βᾶσις τῆς πολιτικῆς δουλείας» L. Feuerbach, Kleine philosophischen Schriften (1842-1845), Hgb. M.G. Lange, Leipzig 1950, σελ. 13. — Πάντως «πᾶσα δουλεία παρὰ φύσιν ἐστίν» Ἀριστοτέλους, Πολιτικά Α' 5, 1254α, 23.

42. Πρβλ. «Ἡ λέξις πίστις προέρχεται ἀπὸ τὸ πείθω (ἀόρ. β' ἐπιθόν) ἢ πιθῆω καὶ πίθημι (μέσ. καὶ παθ. πείθομαι) καὶ σημαίνει γενικὰ ὄχι μόνον πεποίθησι (βλ. παρακ. πέποιθα), παραδοχὴ κάποιου ἢ βεβαίωσι γὰρ κάτι, ἀλλὰ καὶ ἐμπιστοσύνη, ἢ ὅποια προϋποθέτει ἀγάπη καὶ ἐλπίδα» Ἰ. Δρούλια, Ἡ ἰδιοτυπία τῆς λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων, ἐν Περιοδ. «Καινὴ Κτίσις» 55, 781, Μάρτιος 1978, σελ. 4014. Βλ. λήμ-

Ἐνταῦθα δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον, ὅτι ἡ ἀμοιβαία σχέσις καὶ ἡ πρότυπος καὶ πρωτότυπος προσωπικὴ κοινωνία ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ ἐνδέχεται νὰ παραμορφωθῇ, παραποιεθῇ, παρεκτραπῇ ἢ διαστραφῇ εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, ἀποβαίνουσα ἀναντιρρήτως τυραννία καὶ δουλεία!

Κατονομάζομεν καταδικάζοντες καταστάσεις τεταραγμένης σχέσεως ἀνθρωπίνης ψυχῆς μὴ ἀληθῶς θρησκευούσης ἢ μὴ ὑγιοῦς θρησκευτικότητος: θρησκοληψία, θρησκομανία, δεισιδαιμονία⁴³, φοβία⁴⁴, θρησκευτικὸς φανατισμὸς⁴⁵, θρησκευτικὸς Σωβινισμὸς⁴⁶ καὶ μισαλλοδοξία.

ματα πείθω, πίστις, ἐν Liddell - Scott, μνημ. Λεξικόν, τόμ. 3ος, σελ. 509, 590. — Δ. Δημητράκου, μνημ. Λεξικόν, τόμ. 7ος, σελ. 5611-5613, 5834, 5835. — Εἰ-Εἰδικώτερον βλ. Παν. Δημητροπούλου, Πίστις, ἐν Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ. τόμ. 10ος, στ. 406-410. Εἰδικώτατα περὶ ὀρθοδόξου πίστεως βλ. Βασιλ. Μουστάκη, Πίστις (Ἡ ὀρθόδοξος πίστις), ἐν Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλοπ., τόμ. 10ος, στ. 410-412. — Ἀντιπρβλ. «Ἡ πίστις περιορίζει τὸν ἄνθρωπον, ἀφαιρεῖ τὴν ἐλευθερίαν του» L. Feuerbach, Das Wesen des Christentums, Berlin 1956, Tom. II, σελ. 378. — Σ.Σ. Ἡ ἀληθὴς πίστις — πεποίθησις προέρχεται ἀντιθέτως κατ' ἐξοχὴν ἐξ ἐλευθερίας βουλήσεως, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ πειθαναγκασμοῦ.

43. Περὶ δεισιδαιμονίας βλ. Σπ. Καλλιὰφα, Ἡ Ὁρησκεία καὶ ἡ διδασκαλία τῶν Ὁρησκευτικῶν ἐν τῇ Δημοτικῇ καὶ τῇ Μ. Ἐκπαιδευσί, Ἀθήναι 1930, σελ. 27. — Βασιλ. Μουστάκη, Δεισιδαιμονία, ἐν Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλ., Ἀθήναι 1964, τόμ. 4ος, στ. 991-992. — Πρβλ. «Ὅστις ἀφίεται νὰ κυριαρχῆται ἐσωτερικῶς (ἐν ἑαυτῷ) παρὰ σκοτεινῶν καὶ ξένων δυνάμεων, οὗτος παραμένει ἐπίσης ἐξωτερικῶς, ἐν τῷ σκότει τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ ξένων δυνάμεων» L. Feuerbach, Kleine phil. Schriften, σελ. 13.

44. Βλ. ὅτι «ὁ πρὸς τὸ θεῖον φόβος εἶναι ἡ πηγὴ τὸσον τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας, ὅσον καὶ τῆς διεστραμμένης αὐτῆς μορφῆς, τῆς δεισιδαιμονίας» Εὐάγγ. Ἀντωνιάδου, Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν Ἀθήναις, Ἀθήναι 1920, σελ. 50.

45. Βλ. λήμμα Φανατισμὸς, ἐν Ὁρησκ. καὶ Ἠθ. Ἐγκυκλοπαιδ. τόμ. 11ος, στ. 984-985. — Σ.Σ. «Ἀπὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ παρακινουῦνται, ὀρισμένες φορές, ψυχονευρωτικὰ ἄτομα, σὲ ἀπάνθρωπες ἐκδηλώσεις, εἴτε πρὸς αὐτὰ τὰ ἴδια εἴτε πρὸς ἄλλα πρόσωπα ἢ ἀντικείμενα. Κάποτε φθάνουν μέχρι σημείου νὰ ἐπιτελέσουν εἰδεχθῆ ἐγκλήματα, κατασυκοφαντώντας, σπιλώνοντας ὑπολήψεις ὑποστάσεις, συντελούντας σὲ ἢ ἐπιβαλλόντας θανατικὴ ἐκτέλεση στὸ θῆμα τους. βλ. 1) σύλληψη, δίκη καὶ σταύρωσι Θεανθρώπου, καθὼς καὶ παραποίησι ἀναστάσεώς Του, 2) καταδίκη τοῦ σοφωτάτου τῶν ἀνδρῶν Σωκράτη, 3) ἐγκλήματα Σταυροφόρων, 4) ἐνέργειες Ἰερᾶς Ἐξετάσεως, 5) στὴν ἐποχὴ μας, θανατικὴς ἐκτελέσεις σὲ πολλὰς χώρες καὶ ὑπὸ διάφορα καθεστῶτα» Ἰ. Δρούλια, Αἰώνιες ἀναζητήσεις..., σελ. 163, παραπ. 132.

Αί ώς άνω περιπτώσεις αποτελούν, ώς είναι εϋνόητον, ψυχοπαθολογικά καταστάσεις του οϋσιαστικώς «ού κατ' επίγνωσιν»⁴⁷ πιστεύοντος, μάλλον φανατικού, νευρωτικού, παρανοϊκού ή ύστερικού τύπου («πιστού»)⁴⁸.

— Πρβλ. εις λόγιον Λουθήρου, ότι «Η Θεολογία ποιεί επιρρεπείς εις την άμαρτίαν ανθρώπους», σχόλιον Montesquieu: «Η εϋλάβεια, δια να επιτελέση μη άγαθάς πράξεις, έξευρίσκει λόγους, τούς όποιους εις έντιμος άνθρωπος δέν θά ήξευρε να έξεύρη» Montesquieu, Pensées, et fragments inédits, Bordeaux 1901, tom. I, σελ. 123 (έν L. Feuerbach, Das Wesen des Christentums, Tom. II, σελ. 493, 494, 643 (198, 199, 200). — Σ.Σ. Πρόδηλον τυγχάνει ότι ή Θεολογία, την όποιαν ύπερθεν ύπαινίσσεται ο Λούθηρος, είναι μία σοφιστική τοιαύτη, ώς θά έχαρακτίζε ταύτην ο Feuerbach προηγουμένως, ένψ εκείνη ή εϋλάβεια, ήτις σχολιάζεται παρά του Montesquieu είναι προφανώς ή πλήρης ύποκρισίας και φαρισαϊσμού ψευδοεϋλάβεια.

46. Βλ. 'Ι. Δρούλια, Σωβινισμός, έν Θρησκ. και 'Ηθ. 'Εγκυκλ. τόμ. 11ος, στ. 617.

47. Βλ. «ζήλον Θεοϋ έχουσιν άλλ' ού κατ' επίγνωσιν» Ρωμ. ι' 2.

48. Πρβλ. ότι συμβαίνει «εις τόν χριστιανόν άνθρωπον και δὴ τόν νευρωτικόν» 'Ι. Κορνάρακη, Τὸ τυφλόν σημείον, έν Περιοδ. 'Ο 'Εφημέριος, έτ. κη', 1 Φεβρουαρίου 1979, άρ. φύλ. 3, σελ. 79. — πρβλ. «άκριβώς ή «άφογο» αϋτη θρησκευτικότης και άφοσίωσις καθιστά έκ πρώτης ύφews ανεξήγητον την επιθετικότητα... Οϋτως ή αϋστηρά και τρόπον τινά άπόλυτος προσκόλλησις εις τούς θρησκευτικούς τύπους προδίδει πολλάκις νευρωτικήν άκαμψίαν, δηλαδή παγίωσιν εις ώρισμένον τρόπον συμπεριφορᾶς και ψυχικής ένεργείας. Εις πολλάς δέ περιπτώσεις ή άπόλυτος προσκόλλησις αϋτη χρησιμοποιείται ώς άμυντικός ψυχικός μηχανισμός, όφειλομένη εις άπάθησιν αισθημάτων ένοχής» Τοϋ Αϋτοϋ, Βιβλικά ψυχογραφήματα (Συμβολή εις την Ποιμαντικήν Ψυχολογίαν), Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 46. — Δια «παθολογικά και επικίνδυνα συμπτώματα» θρησκευτικής ζωής, άν αϋτη κατευθύνεται άποκλειστικώς από τὸ συναίσθημα «και τόν νοσηρόν μυστικισμόν», καθώς δια την τετραγαμένην φαντασίαν και τόν «άσυγκράτητον φανατισμόν, ίκανόν να οδηγήση έν ονόματι τῆς θρησκευτικής ιδέας εις σκληρούς διωγμούς και θανατηφόρους πυράς και εκτελέσεις» βλ. Π. Τρεπέλα, Δογματική τῆς 'Ορθοδόξου Καθολικής 'Εκκλησίας, 'Αθήναι 1959, τόμ. I, σελ. 72-73. — πρβλ. «'Η άτμόσφαιρα θρησκευτικής ύστερίας κι ό φανατικός τόνος τῆς συνελεύσεως δέν έπέτρεψε την ψύχραιμη μελέτη...» 'Η άρνηση, έν Περιοδ. Καμπάνες, τῆς 'Ι. Μητροπόλεως Περιστερίου, φύλ. 35, χρόν. 3ος, 'Οκτώβριος 1977, σελ. 1.

Εις τοιαύτας νοσηράς ή νοσογόνους καταστάσεις παρεκτροπῆς τῆς πρὸς τὸ Θεϊόν 'Ον ψυχοπνευματικής ροπῆς τῆς ανθρώπινης προσωπικότητος, ό άνθρωπος άναμφισβητήτως διατελεϊ έν δουλεία κατ' οϋσίαν, κατατυραννούμενος ή μάλλον αϋτοτιμωρούμενος.

— Παρέλκει να ύπογραμμισθῆ τέλος ότι, έξ όσων άνωτέρω άνεφέρθησαν, καθίσταται κατάδηλον τὸ κατωτέρω.

'Η αϋθαίρετος άποψις του Proudhon περι έτυμολογήσεως τῆς λατινικής λέξεως religio έκ τῆς lig (ligur - uris) και ή άνάλογος έννοιολογία και έρμηνεία τῆς (δια τῆς δουλείας), ώς εικασία άτέκμαρτος, είναι πάντη άνακριβής, άστήρικτος και αϋθαίρετος, καθώς προελέχθη, οι δέ άνάλογοι ίσχυρισμοί του οϋδόλωσ εϋσταθοϋν. 'Η προυντονική παραποίησης τῆς έν λόγω λέξεως άποβαίνει πασιφανώς προφανής, ένψ καθίσταται καταφανές τὸ κακόβουλον τῆς παρετυμολογίας αϋτῆς.

* * *

Περαίνοντες πρέπει, άνευ προκαταλήψεως, κατά χρέος να αναφέρωμεν άντικειμενικώς ώς αξίσησιμώτον τὸ έπόμενον:

'Ο Proudhon, παρά την ύπ' αϋτοϋ έτυμολογήσιν τῆς religio, ώς και τὰς πολυειδεῖς πολιτικές, πολιτειακάς, κοινωνικάς, οικονομικάς, ήθικάς και θρησκευτικάς αντιφάσεις και μεταπτώσεις του⁴⁹, έσέβετο τὴν θρησκείαν, ιδιαζόντως δέ τὴν Χριστιανικήν θρησκείαν. 'Απονέμων μάλιστα τιμὴν πρὸς τόν Χριστιανισμόν, άν και βασικῶς παρενόει αϋτόν, έγραφε:

«'Η θρησκεία άνήκει εις την ανθρωπότητα και είναι καρπὸς τῶν σπλάγγων τῆς. Ποῖος ήμπορεῖ να την περιφρονήση; 'Εσεβάσθην πάντοτε την ανθρωπότητα εις τούς θεσμούς τῆς... Πῶς δέν θά σεβασθῶ τόν Χριστιανισμόν, τὸ μεγαλοπρεπέστερον μνημεῖον τῆς ἀρετῆς τῆς... και τὸ καταπληκτικώτερον φαινόμενον τῆς ιστορίας;»⁵⁰.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΔΡΟΥΛΙΑΣ

49. Βλ. και πρβλ. Στεφ. Στεφανοπούλου, μνημ. έργ., σελ. 445-448.

50. Βλ. Τοϋ Αϋτοϋ, μνημ. έργ., σελ. 448.

ΑΙ ΔΡΟΓΑΙ ΕΝ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ

Δρόγαι, ως γνωστόν, καλοῦνται τὰ φάρμακα, ἀτινα ἀποτελοῦσι πρῶται ὕλαι τοῦ ζωϊκοῦ ἢ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου¹. Τὰς ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προκυψάσας πληροφορίας περὶ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν δρογῶν ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἰσραηλιτῶν παραθέτομεν εὐθύς κατωτέρω:

Ὁ πολτός τῶν σύκων ἐχρησιμοποιήθη ὡς φάρμακον. Συγκεκριμένως ὁ περὶ τὸ 765 π.Χ. γεννηθεὶς Προφήτης Ἡσαΐας συνέστησε τὸν πολτὸν τοῦτον ὡς ἐπίθεμα, ἄλλως κατάπλασμα, διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἔλκος, ἐξ οὗ κατετρόχετο ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας Ἐζεκίας, εἰπὼν τὰ ἐξῆς: «λαβέτωσαν παλάθην σύκων καὶ ἐπιθέτωσαν ἐπὶ τὸ ἔλκος, καὶ ὑγιάσει» (Βασιλειῶν Δ', κ', 7). Τὴν πληροφορίαν ταύτην παρέχει καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ Προφήτου συγγραφέν ὁμώνυμον βιβλίον, ὡς ἐξῆς: «εἶπεν Ἡσαΐας πρὸς Ἐζεκιάν· λάβε παλάθην ἐκ σύκων καὶ τρίψον καὶ κατάπλασαι, καὶ ὑγιῆς ἔσῃ» (λη', 21). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου προκύπτει καὶ ἡ δι' ἐπιτρίψεως ἐν προκειμένῳ χρησιμοποίησις τοῦ ἐν λόγῳ πολτοῦ².

Ἡ καρδία καὶ τὸ ἦπαρ ἰχθύος ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν τῇ θεραπευτικῇ δι' ὑποκαπνισμού. Ἡ πληροφορία αὕτη παρέχεται ὑπὸ τοῦ βιβλίου Τωβίτ, τὸ ὁποῖον ἐξιστορεῖ γεγονότα ἀπὸ τοῦ 721 π.Χ. καὶ ἐντεύθεν. Συμφώνως τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ υἱὸς τοῦ Τωβίτ Τωβίας ἐθεράπευσε διὰ τῆς μεθόδου ταύτης τὴν σύζυγόν του Σάρραν τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἀρχαγγέλου Ραφαήλ. Ἡ ἐν λόγῳ ὑπόδειξις ἔχει ὡς ἀκολουθῶν: «ἡ καρδία καὶ τὸ ἦπαρ, ἐάν τινα ὀχλῆ δαιμόνιον ἢ πνεῦμα πονηρόν, ταῦτα δεῖ καπνίσαι ἐνώπιον ἀνθρώπου ἢ γυναικός, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ ὀχληθῆ» (στ', 8). Κατόπιν τούτου ὁ Τωβίας ἀπορευόμενος ἐμνήσθη τῶν λόγων Ραφαήλ καὶ ἔλαβε τὴν τέφραν τῶν θυμιαμάτων καὶ ἐπέθηκε τὴν καρδίαν τοῦ ἰχθύος καὶ τὸ ἦπαρ καὶ ἐκάπνισεν. ὅτε δὲ ὠσφράνηθι τὸ δαιμόνιον τῆς ὀσμῆς, ἔφυγεν εἰς τὰ ἀνώτατα Αἰγύπτου καὶ ἔδησεν αὐτὸ ὁ ἄγγελος» (η', 2,3).

Ἡ χολή τοῦ ἰχθύος ἐχρησιμοποιήθη ὡς κολλύριον, ὅπως τὸ βιβλίον Τωβίτ ἐξιστορεῖ. Ἴδου πῶς τὸ βιβλίον τοῦτο περιγράφει τὴν σκηνὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Τωβίου διὰ τοῦ ἐν λόγῳ κολλυρίου θεραπείας τῆς παθήσεως τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πατρὸς του Τωβίτ: «Τωβίτ ἐξήρχετο πρὸς τὴν θύραν καὶ προσέκοπτεν, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ προσέδραμεν αὐτῷ καὶ ἐπελάβετο τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ προσέπασε τὴν χολὴν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ λέγων· θάρσει, πάτερ. ὡς δὲ συνεδήχθησαν, διέτριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐλεπίσθη ἀπὸ τῶν κἀνθων τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὰ λευκώματα. καὶ ἰδὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔκλαυσε καὶ εἶπεν· εὐλογητός εἶ, ὁ Θεός, καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας,

καὶ εὐλογημένοι πάντες οἱ ἅγιοί σου ἄγγελοι· ὅτι ἐμαστίγωσας καὶ ἠλέησάς με, ἰδοὺ βλέπω Τωβίαν τὸν υἱόν μου» (ια', 9-13). Ἡ οὕτω ἰαθεῖσα πάθησις τοῦ Τωβίτ ἦτο, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, «λευκώματα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς» του, διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ὁποίων οὗτος ἐπορεύθη (πρὸς ἰατροὺς, καί) οὗτοι «οὐκ ὠφέλησαν» αὐτόν. Ταῦτα κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ὁμολογίαν «ἐγενήθη», ἦτοι προὐκλήθησαν, εἰς αὐτὸν ἐξ ἐγκαύματος καὶ ὑπὸ συνθήκας, ὡς ὁ ἴδιος περιγράφει ὡς ἐξῆς: «ἐκοιμήθη μειναιμένος παρὰ τὸν τοίχον τῆς αὐλῆς, καὶ τὸ πρόσωπόν μου ἀκάλυπτον ἦν. καὶ οὐκ ᾔδειν ὅτι στρουθία ἐν τῷ τοίχῳ ἐστί, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀνεωρότων, ἀφώδευσαν τὰ στρουθία θερμὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου» (β', 9,10). Ἡ ὑπὸ μορφήν κολλυρίου ἰαματικῆς ιδιότητος τῆς χολῆς τοῦ ἰχθύος ἐδιδάχθη εἰς τὸν Τωβίτ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀρχαγγέλου διὰ τῆς ἐξῆς φράσεως: «ἡ δὲ χολή, ἐγγρῖσαι ἀνθρώπον, ὅς ἔχει λευκώματα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἰαθήσεται» (Τωβίτ στ', 9).

Βοτάναι μὴ ὑπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης κατονομαζόμεναι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς δρόγαι, ὅπως προκύπτει ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Β' π.Χ. αἰῶνα συγγραφέντος βιβλίου Σοφία Σολομῶντος, ὅπερ ἀναφέρει σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «οὔτε βοτάνη οὔτε μάλαγμα ἐθεράπευσεν αὐτούς, ἀλλὰ ὁ σός, Κύριε, λόγος ὁ πάντα ἰώμενος» (ιστ', 12). Ἡ χρησιμοποίησις μαλάγματος, ἦτοι καταπλάσματος, ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ περὶ τὸ 620 π.Χ. γεννηθέντος Προφήτου Ἰεζεκιήλ εἰς τὸ ὁμώνυμον αὐτοῦ βιβλίον (λ', 21). Προσέτι σχετικὴν πληροφορίαν παρέχει καὶ τὸ βιβλίον Ἡσαΐας (α', 6).

Ἡ «ἀνάβασις», ἦτοι τὰ «φύλλα»³ ἢ πιθανῶς οἱ βλαστοὶ μὴ ἐν τῇ σχετικῇ ἱστορικῇ πηγῇ κατονομαζόμενων δένδρων, τῶν ἀρδευομένων ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ Ἰεζεκιήλ (μζ', 12) περιγραφόμενου παραδόξου ζυγοῦ ποταμοῦ, θὰ εἶναι «εἰς ὑγίαν», δηλαδὴ «θὰ παρέχουν θεραπείαν καὶ ὑγίαν»⁴.

Τὸ ἔλαιον ἐχρησιμοποιήθη ὡς φάρμακον⁵, καθὼς πληροφορεῖ τὸ βιβλίον Ἡσαΐας. Συγκεκριμένως τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναφέρει, ὅτι «οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθῆναι οὔτε ἔλαιον οὔτε καταδέσμους» (α', 6).

Ὁ μοτός, ὅστις εἶναι λινοῦν ξαντόν, ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν θεραπείαν τῶν τραυμάτων, προφανῶς διὰ τὴν ἐπίσχεσιν τῆς ἐκ τούτων αἱμορραγίας. Σχετικῶς ὁ ἀσκήσας τὸ προφητικὸν του ἔργον ἀπὸ τοῦ 750 μέχρι τοῦ 722 π.Χ. Ὡση ἀναφέρει εἰς τὸ ὁμώνυμον βιβλίον του, ὅτι ὁ Θεὸς «πατάξει καὶ μοτώσει» (στ', 1).

Ὁ μανδραγόρας ἀπέτέλεσε φάρμακον κατὰ τῆς στεριώσεως, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ πρὸ 3500 ἐτῶν περιποῦ γραφέντος βιβλίου τῆς Γενέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται, ὅτι ἡ ἕως τότε στεῖρα Ραχὴλ ἐζήτησε μῆλα τοῦ φυτοῦ τούτου παρὰ τῆς ἄλλοτε εὐτέ-

κνου και τότε εμφανιζούσης στειρώσει Λείας. Προφανώς ἀμφότεραι ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν διὰ τῶν μῆλων τούτων θεραπείαν. Ἴδου τὶ σχετικῶς τὸ βιβλίον τοῦτο ἀναφέρει: «Ἐπορεύθη... Ρουβὴν ἐν ἡμέρᾳ θερισμοῦ πυρῶν καὶ εὔρε μῆλα μανδραγορῶν ἐν τῷ ἀγρῷ καὶ ἤνεγκεν αὐτὰ πρὸς Λείαν τὴν μητέρα αὐτοῦ· εἶπε δὲ Ραχὴλ Λείᾳ τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς· δός μοι τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ σου. εἶπε δὲ Λεία· οὐχ ἰκανόν σοι ὅτι ἔλαβες τὸν ἄνδρα μου; μὴ καὶ τοὺς μανδραγοράς τοῦ υἱοῦ μου λήψῃ; εἶπε δὲ Ραχὴλ· οὐχ οὕτως· κοιμηθήτω μετὰ σοῦ τὴν νύκτα ταύτην ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ σου. εἰσῆλθε δὲ Ἰακώβ ἐξ ἀγροῦ ἐσπέρας, καὶ ἐξῆλθε Λεία εἰς συνάντησιν αὐτῷ καὶ εἶπε· πρὸς ἐμὲ εἰσελεύσῃ σήμερον· μεμισθώμαι γάρ σε ἀντὶ τῶν μανδραγορῶν τοῦ υἱοῦ μου. καὶ ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς τὴν νύκτα ἐκείνην. καὶ ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς Λείας, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε... υἱὸν πέμπτον» (λ' 14-17). Ἀργότερον «Ἐμνήσθη... ὁ Θεὸς τῆς Ραχὴλ... καὶ ἀνέφωξεν αὐτῆς τὴν μήτραν, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε... υἱὸν ... καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωσήφ» (λ' 22-24).

Ρητίνῃ ἢ πιθανώτατα εἶδη ρητίνης ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς βάλσαμον ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Ὁ περὶ τὸ 650 π.Χ. γεννηθεὶς Προφήτης Ἰερεμίας, συμφώνως τῷ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντι ὁμωνύμῳ βιβλίῳ, διερωτώμενος λέγει: «μη ρητίνῃ οὐκ ἔστιν ἐν Γαλαὰδ, ἢ ἱατρὸς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ; διατί οὐκ ἀνέβη ἴασις θυγατρὸς λαοῦ μου;» (η' 22). Περαιτέρω ὁ αὐτὸς Προφήτης ἀναφέρει σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «ἀνάβηθι Γαλαὰδ καὶ λάβε ρητίνην τῇ παρθένῳ θυγατρὶ Αἰγύπτου» (κστ'-Μασ. μστ', 11). Προσέτι οὗτος ἐξιστορῶν, ὅτι «ἄφνω ἔπεσε Βαβυλῶν καὶ συνετρίβη» παραγγέλλει τὰ ἐξῆς: «θρηνηεῖτε αὐτήν, λάβετε ρητίνην τῇ διαφθορᾷ αὐτῆς, εἴ πως ἰαθήσεται» (κη'-Μασ. να', 8).

Τὰ μύρα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς φάρμακον τονωτικὸν⁵ ἢ πιθανῶς ὡς ὀσφράδιον ἐπὶ λιποθυμίας. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ βιβλίου Ἰακώβ Ἰακώβων, τὸ ὁποῖον συνετέθη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος (970-930 π.Χ.). Σχετικῶς τοῦτο ἀναφέρει, ὅτι ἡ νύμφη ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «στηρίσατέ με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μῆλοις, ὅτι τετραμῆνι ἀγάπη ἐγὼ» (β', 5), τουτέστι «στηρίξατέ με με μύρα, ἐνδυναμώσατέ με με μῆλα, διότι εἶμαι ἐγὼ πληγωμένη ἀπὸ ἀγάπης»⁶.

Τὸ ἄρωμα τῶν μῆλων καὶ προφανῶς ἢ βρωσις αὐτῶν ἐθεωρεῖτο, ὅτι εἶχε τονωτικὴν ἐνέργειαν, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ βιβλίου Ἰακώβ Ἰακώβων.

Ὁ λιβανωτὸς τῇ συνεργίᾳ τοῦ οἴνου ἐχρησιμοποιοῦτο ὡς φάρμακον δρῶν ἐπὶ τῆς ψυχικῆς σφαιρας, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τοῦ κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα γραφέντος βιβλίου Μακκαβαίων Γ'. Συγκεκριμένως κατὰ τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Φιλοπάτωρ ἔδωκεν ἐντολήν εἰς τὸν Ἑρμῶνα, τὸν ἔχοντα ἀναλάβει τὴν φροντίδα τῶν εἰς πεντακοσίους ἀνερχομένων ἐλεφάντων, ἵνα ποτίσῃ τούτους «δαψιλέσι δράκеси λιβανωτοῦ καὶ οἴνω πλείονι ἀκράτῳ» διὰ νὰ ἐξακριωθῶσιν οὗτοι, ἥτοι νὰ αὐξηθῇ ἡ ἐπιθετικότης των, «τῇ τοῦ πόματος ἀφθόνῳ χορηγίᾳ» (ε', 2).

Ὁ οἶνος ἐχρησιμοποιήθη ὡς ψυχοφάρμακον. Τοῦτο προκύπτει οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς ἀνωτέρω παραγράφου τοῦ βιβλίου Μακκαβαίων Γ', ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ βιβλίου Παροιμίαι Σολομῶντος, τὸ ὁποῖον πιθανώτατα ἤρχισε γραφόμενον ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Σολομῶντος καὶ ὠλοκληρώθη κατὰ τὴν μέχρι τῶν Ἑβδομήκοντα ἐποχῆν ἐπὶ βασιλείᾳ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (285-246 π.Χ.). Τὸ δευτέρον τοῦτο βιβλίον συνιστᾷ τὸν οἶνον ὡς κατευναστικὸν φάρμακον⁴, παραγγέλον τὰ ἐξῆς: «δίδοτε μέθην τοῖς ἐν λύπαις καὶ οἶνον πίνειν τοῖς ἐν ὀδύναϊς, ἵνα ἐπιλάθωνται τῆς πενίας καὶ τῶν πόνων μὴ μνησθῶσιν ἔτι» (κδ'-Μασ. λα', 6,7).

Τὸ φυτὸν ἀψίνθιον πιθανώτατα ἐχρησιμοποιήθη ὡς φάρμακον ὑπὸ μορφὴν ἀφεψήματος. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς λίαν πιθανῆς σχέσεως⁷ τοῦ ἐν λόγῳ ἀφεψήματος πρὸς τὸ «ὑδὼρ χολῆς» (Ἰερεμίας η', 14, θ', 15). Σχετικῶς εἶναι καὶ τὰ ἀλλαχῶ ἀναφερόμενα (Δευτερονόμιον κθ', 17.). Τό, ὡς εἴρηται, φυτὸν, τὸ ἄλλως πῶς ἀψίνθιου καλούμενον, ἀποτελεῖ ἀρωματικὸν πικρὸν φάρμακον¹, ἐκ τοῦ ὁποῖου παράγεται ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ βάμμα ἀψίνθιου (Tinctura Absinthii), τὸ ὡς εὐστόμαχον καὶ διεγερτικὸν τῆς ὀρέξεως χορηγούμενον, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ κατὰ τῆς ἀνορεξίας ἐφαρμοζόμενον πικρὸν βάμμα (Tinctura amara). Τὸ φυτὸν τοῦτο περιέχει τὴν διεγείρουσαν τὸν φλοιὸν τοῦ ἐγκεφάλου ἀψίνθολην.

Αἱ μερικῶς ἀποφλυωθεῖσαι, ἥτοι κατὰ μικρὰ πλησίον ἀλλήλων τμήματα, χλωραὶ ἐκ στύρακος, κάρυας ἢ πλατάνου ράβδοι ἐχρησιμοποιοῦντο, ἵνα αὐταὶ διὰ τῆς θέας αὐτῶν ὑπὸ τῶν προβάτων, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συλλήψεως, ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χρώματος τοῦ τριχώματος τῶν τεχθησομένων νεογνῶν των. Κατὰ τὸ σχετικὸν κείμενον τῆς Γενέσεως ὁ Ἰακώβ ἔλαβε ἀράβδον στυρακίνην χλωρὰν καὶ καρυῖνην καὶ πλατάνου, καὶ ἐλέπισεν αὐτάς... λεπίσματα λευκὰ περισύρον τὸ χλωρὸν· ἐφαίνετο δὲ ἐπὶ ταῖς ράβδους τὸ λευκόν, ὃ ἐλέπισε, ποικίλον. καὶ παρέθηκε τὰς ράβδους, ἃς ἐλέπισεν ἐν τοῖς ληνοῖς τῶν ποτιστηρίων τοῦ ὕδατος, ἵνα ὡς ἂν ἐλθῶσι πιεῖν ἐνώπιον τῶν ράβδων... τὰ πρόβατα... ἐγκιςσῶσιν... εἰς τὰς ράβδους· καὶ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα εἰς τὰς ράβδους καὶ ἔτικτον τὰ πρόβατα διάλευκα καὶ ποικίλα καὶ σποδοειδῆ ραντά... ἐγένετο δὲ ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐνεκίσσων τὰ πρόβατα ἐν γαστρὶ λαμβάνοντα» (λ', 37-39,41).

Πολλὰ μὴ κατανομαζόμενα ἐν τῷ ἱερῷ κειμένῳ δρόγα ἐχρησιμοποιοῦντο παρὰ τῷ ἀρχαίῳ ἰσραηλιτικῷ λαῷ, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ βιβλίου Ἰερεμίας, ὅπερ ἀναφέρει σχετικῶς τὰ ἐξῆς: «εἰς κενὸν ἐπλήθυνας ἰάματά σου, ὠφέλεια οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ» (κστ'-Μασ. μστ', 11).

Βιβλιογραφία

1. Ἰωακείμογλου, Γ.: Φαρμακολογία καὶ Συνταχολογία. Ἀθήναι, 1943-46.
2. Κολιτσάρας, Ι.: Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα. Ἀθήναι, 1973.

ΑΝΤΑΝΑΚΛΑ ΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Εἰς μίαν ἐποχὴν, καθ' ἣν ποικίλαι αἰτιάσεις καὶ ἐπιθέσεις στρέφονται, ὡς μὴ ὄφειλε, οὐ μόνον ἐναντίον Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ὀλοκλήρου τῆς τοσαύτας ὑπηρεσίας προσενεγκούσης καὶ προσφερούσης εἰς τὸ Ἔθνος Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀποτελεῖ ἐνισχυτικὸν δι' αὐτὴν καὶ ἐλπιδοφόρον γεγονός, ὅτι τὸ Ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἰδρυμα τῆς χώρας, ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἔλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ τιμῆσθαι διακεκριμένον Ἕλληνα Ἱεράρχην καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ ὀφειλόμενα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αἰσθήματα. Οὕτω μετὰ χαρᾶς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπληροφόρηθη, ὅτι ἡ ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὴν 20ὴν Μαΐου ἐ.ε. παμψηφεί καὶ μετὰ πολλῶν ἐπαίνων ἐξελέξε τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Κίτρους κ. Βαρνάβαν ὡς ἀντεπιστέλλον μέλος αὐτῆς εἰς τὴν τάξιν τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν διὰ τὸν τομέα τοῦ Συγκριτικοῦ Δικαίου τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ἡ λίαν τιμητικὴ διάκρισις αὕτη ἐγένετο πρὸς βράβειον τῆς ὅλης λαμπρᾶς παρουσίας καὶ ἀκτινοβόλου δράσεως ἐνὸς Ἱεράρχου, ὅστις ἔχει τύχει πανορθοδόξου καὶ παγκριστιανικῆς ἐκτιμῆσεως καὶ ἀναγνωρίσεως. Ὁ ἅγιος Κίτρους, ὅστις εἶναι Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκτὸς τοῦ δαφίλου ποιμαντικοῦ, διορθοδόξου καὶ διεκκλησιαστικοῦ τοῦ ἔργου, ἔχει δημοσιεύσει πολλὰ ἀξιολογώτατα ἔργα. Τὰ ἐξ αὐτῶν ἀναφερόμενα εἰς τοὺς θεσμοὺς διοικήσεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἔχουν τιμηθῆ μετὰ Ἀβραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ μεταφράζονται εἰς ξένας γλώσσας. Διὰ τὸ συγγραφικὸν αὐτὸ ἔργον καὶ διὰ τὴν ὅλην προσφορὰν του εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν Χριστιανικὴν Οἰκουμένην ἔχει ἀνακηρυχθῆ Ἐπίτιμος Διδάκτωρ τῶν Ὀρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν Βελιγραδίου, Λένινγκραντ, Σόφιας, Πρέσποβ Τσεχοσλοβακίας καὶ Παρισίων, τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου. Ὡσαύτως εἶναι Ἐπίτιμον μέλος ξένων Ἀκαδημιῶν καὶ Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων, τακτικὸν δὲ μέλος τῆς Ἐταιρείας Διοικητικῶν Μελετῶν.

Τὰ περιοδικὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, χαι-

Ὁ τιμηθεὶς Ἱεράρχης, Σεβ. Κίτρους κ. Βαρνάβας.

ρετίζοντα τὸ γεγονός, ὅτι ἡ πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν Ἱεράρχην ἐπιδαφιευθεῖσα τιμὴ ἀντανακλᾷ εἰς ὀλοκλήρον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, εὐχονται, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς δωρήται εἰς τὸν τιμηθέντα Μητροπολίτην ὑγίειαν, ἵνα ἐπὶ ἔτη πολλὰ λαμπρύνῃ καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ ιδιότητα ὡς ἀντιπιστέλλοντος μέλους τῆς Ἀκαδημίας, ιδιότητα φέρουσαν εἰς τὴν μνήμην πάντων τοὺς ἀειμνήστους διακεκριμένους Ἀρχιεπισκόπους Ἀθηνῶν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον καὶ Χρῦσανθον Φιλιππίδην, οἵτινες εἶχον διακριθῆ καὶ ὡς Ἀκαδημαῖκοι.

3. Παπαγιαννόπουλος Ι.: Ἡ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προκύπτουσα παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις θεραπευτικὴ. Ἱατρικὰ Χρονικά, Ι: 391-398, 1978.

4. Παπαγιαννόπουλος Ι.: Ἡ σημασία τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἐν τῇ ὑγιεινῇ τῶν ἀρχαίων Ἰσραηλιτῶν. Ἱατρικὰ χρονικά Ι: 399-402, 1978.

5. Παπαγιαννόπουλος Ι.: Τὰ ἀρωματικά φυτὰ παρ' ἀρχαίους Ἰσραηλίταις. Ἀκαδημαϊκὴ Ἱατρικὴ. Ἔτος 42ον, σελ. 77-78, 1978.

6. Παπαγιαννόπουλος Ι.: Πληροφορίαι ἐκ τῆς

Πεντατεύχου περὶ τοῦ ἐξ ἐλαίων ἐλαίου. Διδαχὴ, 34: 172-174.

7. Τίγκας Α.: Ἡ φυτοζωολογία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀθῆναι 1977.

8. Τρεμπέλας Π.: Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μετὰ συντόμου ἐρμηνείας. Ἀθῆναι, 1976.

Δρ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἱατρός - Παθολόγος

Διευθυντὴς τῆς Ἐπιθεωρήσεως τῶν Ὑγειονομικῶν Ὑπηρεσιῶν τοῦ Ι.Κ.Α.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

'Επί τοῦ δράματος

τῶν δεινοπαθόντων ἀδελφῶν.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, κηρύττων τὴν ἐναρξίν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν τῷ Διορθοδόξῳ Κέντρῳ Ἱ. Μορῆς Πεντέλης συνελθούσης ἐτησίας Συνδιασκέψεως τοῦ Προεδρείου καὶ τῆς Συμβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Συμβουλίου Ἑυρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπέμνησεν εἰς τοὺς συνέδρους τὴν «στγνήν καὶ ἀπάνθρωπον καταπάτησιν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων» ἐν Κύπρῳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Β. Ἡπειρῷ.

Ὡς ἐτόνισεν ὁ Μακαριώτατος, «οἱ ἀδελφοί μας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα ἐν Κύπρῳ τελοῦν ὑπὸ τὴν στγνήν κατοχὴν τῆς γείτονος Τουρκίας ἐπὶ ὀλόκληρον ἤδη δετίαν, ἡ ὁποία διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ὄπλων ἐσκόρπισε τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν, ἐξεργίζωσε 200.000 ἀνθρώπων ἀπὸ τὰς πατρογονικάς των ἐστίας, κατακρατεῖ δὴ χιλιάδας περίπου ἀγνωσμένων, ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ δράμα τῶν συγγενῶν των καὶ καταπατεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν Ὄργανισμῶν, ἐπιμένονσα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μεσαιωνικῆς πολιτικῆς βίας καὶ σκληρότητος λήγοντος τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Ἡ ἰδία ἐκεῖνη χώρα καταπιέζει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν κεφαλὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ ἀφανίζει τὰ ὑπολείμματα τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ, ὑποχρεώνονσα ταῦτα εἰς ἐγκρίσειν τῆς προαιωνίου κοιτίδος των» καταπατεῖ καὶ διασπάζει τοὺς χώρους τῆς λατρείας καὶ τῆς περιουσίας των».

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Β. Ἡπειροῦ, ὁ Μακαριώτατος εἶπεν, ὅτι οὗτοι «στεροῦνται καὶ τῶν στοιχειωδестέρων ἔτι δικαιωμάτων. Οἱ ναοὶ των μετετράπησαν εἰς σταύλους ἢ ἀποθήκας, ἀπαγορευμένης πάσης μορφῆς λατρείας. Οἱ ἱερεῖς των ἐορίφθησαν εἰς τὰς φυλακὰς ἢ ἐξωντώθησαν. Ἡ Ἐκκλησία καθ' ὀλοκληρίαν ἐξηφανίσθη. Ἡ ὀμιλία καὶ ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς των γλώσσης ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς. Ἐἴκοσι περίπου χιλιάδες ἐξ αὐτῶν σήπονται καὶ ἀποθνήσκουν εἰς τὰς φυλακὰς ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι εἶναι Ἕλληνας καὶ Χριστιανοί. Οἱ γάμοι μεταξὺ Ἑλλήνων ἀπαγορεύονται, ἐνῶ συστηματικῶς διενεργεῖται ἡ διασπορά των εἰς βορειότερας περιοχὰς τῆς χώρας. Πλήρης ἐξανδραποδισμὸς καὶ στγνήν καταπίεσις».

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ Σεβασμιώτατοι καὶ εὐσεβεστάτοι ἐκπρόσωποι τῶν Ἑυρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν πρέπει, — ὡς προσέθεσεν ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος—, νὰ ἐνώσουν τὴν φωνήν των καὶ νὰ ἐνημερώσουν τὰς Ἐκκλησίας των ἐπὶ τοῦ

δράματος τῶν δεινοπαθόντων ἀδελφῶν μας καὶ νὰ πράξωμεν ὅλοι ὁμοῦ ὅ,τι δεῖ πρὸς πᾶσαν κατεῦθν-σιν, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς καὶ τοὺς διεθνεῖς Ὄργανισμοὺς, χάριν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐλευθερίας».

Δεδικαιολογημένη διαμαρτυρία.

Ὡς ἀναφέρεται ἐν ἀνακοινωθέντι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, αὕτη, κατόπιν πολλῶν διαμαρτυριῶν ἰδιωτῶν καὶ συλλόγων, αἱ ὁποῖαι κατέκλυσαν τὰ Γραφεῖα αὐτῆς, ἡσχολήθη διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν κατὰ τὴν διάσκεψιν προσφάτου συνεδρίας τῆς (μετὰ τὴν ἐχθρικὴν ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας θέσιν, τὴν ὁποῖαν λαμβάνουν εἰς ὠρισμένης ἐκπομπᾶς των τὰ μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως καὶ τὴν συστηματικὴν ὑπ' αὐτῶν προσπάθειαν διασπομῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν. Ἡ τακτικὴ αὕτη ἔχει ἐξεργήσει τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ θρησκευόντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

Τὸ ἀνακοινωθὲν τῆς Ἱ. Συνόδου καταλήγει ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐκφράζει τὴν βαθυτάτην πικρίαν της διὰ τὴν συνεχῶς ἐπιδεινούμενην καὶ ἀπαράδεκτον διὰ τὸν πολιτισμὸν μας καὶ διὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀληθοῦς δημοκρατίας ταύτην τακτικὴν καὶ ἡγθῆ εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ διαμαρτυρηθῆ διὰ πολλοστήν φορὰν ἐγγράφως πρὸς τὰς ἀρμοδίας διευθύνσεις τῶν κρατικῶν μέσων ἐνημερώσεως».

Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι ἀφ' ἐνός ἢ διαμαρτυροῖα τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ ἀφ' ἐτέρου αἱ σχετικαὶ συστάσεις, τὰς ὁποίας ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Προϋπολογὸς ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ΕΡΤ καὶ τὴν YENEΔ, ἵνα αἱ ἐκπομπαὶ των μὴ θίγουν τὴν Ἐκκλησίαν, θὰ συντελέσουν ὥστε νὰ ἐξαλειφθῆ ἡ ἀντικλησιαστικὴ ἐκστρατεία, ἣτις κατὰ τὰς τελευταίας ἐβδομάδας εἶχε γίνῃ ὅλως ἀπαράδεκτος.

Ζωντανὴ παρουσία τῆς Ὁρθοδοξίας

ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑυρώπῃ.

Ἄξιον ἰδιαίτερας ἐξάσεως εἶναι τὸ προσφάτως συνελθὸν ἐν Βόννῃ 17ον Ἱερατικὸν Συνέδριον τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Γερμανίας, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Λειτουργία - Μαρτυρία - Διακονία» ἡσχολήθη κυρίως περὶ τὰ ἀπασχολούντα τὸ ὀρθόδοξον πλῆρωμα τῆς Μητροπόλεως ταύτης πνευματικὰ καὶ ποιμαντικὰ ζητήματα καὶ ἰδίως τὸ ζήτημα τῆς ἀρτιωτέρας ὀργανώσεως τῶν ἱερῶν συμβουλίων της καὶ τῆς ἐνοριακῆς της δομῆς.

Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ συνεδρίου τούτου ἦτο νὰ συνειδητοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς Ἱ. Μη-

τροπόλεως Γερμανίας ή αποστολή αυτού, ως αυτή προεβλήθη εν προσφάτω εγκυκλίω του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Αγγουστίνου, τονίσαντος προς τους υπ' αυτόν κληρικούς τα εξής: «Το Σεπτό Οικουμενικό μας Πατριαρχείο αναμένει να αναδείξωμε την 'Ιερά Μητρόπολη Γερμανίας σε ζωντανή παρουσία της 'Ορθοδοξίας στη Δυτική Ευρώπη. Κάθε δειλία ή αμέλεια σημαίνει αδυναμία κατανόησης της Μητέρας 'Εκκλησίας, αλλά και της φιλοτιμίας και των αισθημάτων του εσσεβούς λαού μας».

Εὐθαρσής διακήρυξις.

'Εξ άφορμής της επιθέσεως του Δελτίου της ΟΛΜΕ εναντίον της έλληνορθόδοξου άγωγής, 133 καθηγηταί της Μέσης 'Εκπαιδύσεως της περιοχής Λαοίσης έκνυκλοφόρησαν εὐθαρσῆ διακήρυξιν, διά της οποίας «έκφράζουν την πίστη τους στις άρχές του έλληνοχριστιανικού πολιτισμοῦ, με τις οποίες ο 'Ελληνισμός ήκμασε ως Βυζάντιο, διατηρήθηκε ζωντανός για αιώνες στην Τουρκοκρατία και θεμελίωσε μετά το 1821 τή νεώτερη πορεία του». 'Επί πλέον αναγνωρίζουν, ότι (α) συμβολή των ανθρώπων της 'Εκκλησίας για την εκπαίδευση υπήρξε πάντοτε επικοδομητική και ωφέλιμη, και θεωρούν ότι ή συμβολή αυτή (στην εποχή μας — εποχή ύλιστική — είναι άπαραίτητη για μαθητές και διδασκάλους). Τέλος οι καθηγηταί οὔτοι τονίζουν την ανάγκην συνεργασίας των 'Ορθόδοξων 'Επισκόπων και των εκπαιδευτικών των μετὰ των εκπαιδευτικών και την αξίαν του συχνού εκκλησιασμοῦ των μαθητῶν και της συμμετοχής των στη μυστηριακή ζωή της 'Εκκλησίας.

Το γεγονός, ότι αι άπόψεις αὐται των εκπαιδευτικῶν τούτων της περιοχής Λαοίσης είναι και άπόψεις της πλειοψηφίας των ελλήνων εκπαιδευτικῶν αποτελεί έγγύησιν, ότι πᾶσα άπόπειρα προς άποροσανατολισμόν της ελληνικής παιδείας είναι καταδικασμένη εις άποτυχίαν.

«Τὸ ὄραμα μιᾶς χριστιανικῆς ἀλλαγῆς».

Αἰ ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐκδηλώσεις και τὰ καλλιτεχνικά φεστιβάλ της χριστιανικῆς νεολαίας εἰς ἱεράς τινας Μητροπόλεις πείθουν διά τήν εὐεργετικήν ἐπίδοσιν, τήν ὁποίαν δύναται νά ἀσκήσῃ ἡ 'Εκκλησία ἐπὶ των 'Ελληνοπαίδων.

Εἰς τήν ποιότητα της εὐεργετικῆς αὐτῆς ἐπιδόσεως ἀναφερόμενος ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δημητοιάδος κ. Χριστόδουλος, ἐτόνισε κατά τήν διάρκειαν ἐνός τοιοῦτον φεστιβάλ ἐν τῷ 'Εθνικῷ Σταδίῳ Βόλου ἐνώπιον 15.000 θεατῶν τα εξής: «Πῆραμε στα χέρια μας τὰ παιδιά, πὸν μᾶς ἐμπιστευθήκατε και προχώσαμε μέσα τους τὸ ὄραμα μιᾶς χριστιανικῆς ἀλλαγῆς. Τοὺς μάθαμε νά ἀγωνίζονται γιὰ νά μὴν ἀγωνιοῦν και ζώντας τήν πραγματικότητα

τοῦ κόσμου νά ἀντιστέκονται στὸ κακό. Δὲν ἐπιδιώκουμε νά δημιουργήσουμε ρομπὸτ ἄβουλα, ὄργανετα θλιβερά στα χέρια μας. Δὲν θέλουμε νά γκρεμίσουμε ἀπὸ τήν καρδιά τους τήν ὁμορφιά της ζωῆς και της κίνησης. Στοχεύουμε στὴ δημιουργία τελείων και ὀλοκληρωμένων ἀνθρώπων, δούσης, δημιουργίας και οἰκοδομῆς».

Τῷ ὄντι μόνον ἡ 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι δυνατόν νά ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς νέους τήν ἀνωτέραν ποιότητα ζωῆς. Μόνον ἡ χριστιανικὴ βιοθεωρία εἶναι δυνατόν νά ἐξουδετερώσῃ οἰανδήποτε φθοροποιὸν βιολογικήν, ψυχολογικήν και κοινωνικήν νομοτέλειαν και ἀναγκαιότητα και νά δημιουργήσῃ τήν ἀληθῆ πνευματικὴν ἐλευθερίαν, ἥτις ἀφ' ἐνός θρυμματίζει τὰ τυραννικά ἐσωτερικά δεσμὰ και ἀφ' ἑτέρου ἐκκολάπτει τὰς εὐγενεστέρας ἐκ των ἐμφύτων προδιαθέσεων της νεανικῆς ψυχῆς.

Φυτώρια της χριστιανικῆς ἀγάπης.

'Αξιόπαινος υπήρξεν ἡ ἐγκύκλιος τοῦ 'Υπουργείου 'Εθνικῆς Παιδείας πρὸς τὰ σχολεῖα διά «συμπαράσταση στις ἄπορες πολύτεκνες οἰκογένειες». Εἰς αὐτήν, ἐκτὸς ἄλλων, τονίζονται και τὰ εξής: «Τὰ σχολεῖα μας, ὡς πολιτιστικοὶ φορεῖς και ἐκφραστῆς των ὑψηλῶν ἐθνικῶν και ἀνθρωπιστικῶν ἰδεωδῶν, ὀφείλουν νά παίρνουν ἐνεργὸ μέρος σὲ παρόμοιες ἐκδηλώσεις, ἀφοῦ στα πλαίσια αὐτῶν βρίσκει τήν ὀλοκλήρωσίν του τὸ ἐπιτελούμενο σ' αὐτὰ παιδευτικὸ ἔργο. 'Ιδιαίτερα τίς ἡμέρες των μεγάλων ἑορτῶν της Χριστιανοσύνης, πὸν προσφέρονται γιὰ ἀξιόλογη φιλανθρωπική δραστηριότητα, ἡ παρουσία τους στὸν χώρο αὐτὸ μπορεῖ νά γίνῃ αἰσθητὴ με τήν προαιρετική ἀπὸ μέρους των μαθητῶν συγκέντρωσιν και ἀποστολήν στὸν σύλλογον «Πανελλήνια 'Ενωσῆ Φίλων των Πολυτέκνων», δεμάτων και εἰδῶν ἱματισμοῦ... ἡ χρηματικῶν κυρίως ποσῶν, προκειμένον αὐτὰ νά προωθοῦνται κάθε φορὰ σὲ ἄπορες πολύτεκνες οἰκογένειες...».

'Ασφαλῶς ὁ τομεὺς των πολιτιστικῶν δραστηριοτήτων των σχολείων θά ἐπλουτίζετο σημαντικῶς, ἐὰν ταῦτα ἐγίνοντο και φυτώρια ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος της χριστιανικῆς ἀγάπης και ἐμπροκτον ἐφομογῆς της.

«'Εκκολαπτήρια διαφθορᾶς».

Εὐστοχωτάτη εἶναι ἡ διατύπωσις τοῦ σχολίου της «'Εκκλησιαστικῆς 'Αληθείας» διά τοὺς ἀπειλοῦντας τήν νεολαίαν κινδύνους εἰς τοὺς τόπους παραθερισμοῦ, οἵτινες ἀναμένουν πλήθη 'Ελλήνων κατά τήν διάρκειαν τοῦ θέρους. Εἰς τοὺς τόπους αὐτοὺς «πολλοὶ παραδοκοῦν. Μεταξὺ αὐτῶν και οἱ μηχανισμοὶ της ἀλλοτριώσεως της ελληνικῆς συνειδήσεως, πὸν στήνουν τὰ παραγάδια τους, γιὰ νά πιάσουν τὰ ἄγουρα νιάτα στα ἀγκίστρια τους με τίς ντισκοτέκ, τὸ ποιό, τὸ σέξ, τὰ ναρκωτικά, τήν ἠθική και σοματικὴ ἐξαθλίω-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ

Τὴν Δευτέρα 3.5.1982, ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ποὺ συνεδρίασαν στὸ Διορθόδοξο Κέντρο τῆς Πεντέλης, ἦλθαν, γύρω στὸς 40, στὴν Κόρινθο, φιλοξενοῦμενοι τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορίνθου κ. Παντελεήμονος.

Ὁ Σεβασμιώτατος τοὺς ἀνέμεινε στὴν Ἀρχαία Κόρινθο, ὅπου τοὺς ἐξενάγησε στὶς Ἀρχαιότητες, στὸ Βῆμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, στὸ μέρος ποὺ ἦταν ἡ Συναγωγή καὶ βρέθηκε ἡ προμετωπικὴ ἐπιγραφή «Ἐβραίων Συναγωγή» ποὺ διαφυλάσσεται στὸ Μουσεῖο. Στὴν συνέχεια ἐξενάγησε τοὺς ξένους στὸ Ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος καὶ τέλος στὸν χώρο τοῦ Ἀρχαιοελληνικοῦ καὶ Ρωμαιοελληνικοῦ Μουσείου. Στὸ τουριστικὸ Περίπτερο τῆς Ἀρχαίας Κορίνθου, προσφέρθηκαν ἀναψυκτικὰ στὸς ξένους.

Ἐπιστρέφοντας στὴν Κόρινθο, ἐπισκεφθῆκαν τὸν Καθεδρικὸ Ναὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἔμειναν περισσότερο ἀπὸ ὅλα ἐνθουσιασμένοι μὲ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Μουσεῖο Κορίνθου, ἴδρυμα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου.

Στὸ Μητροπολιτικὸ οἶκημα, ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου, παράθεσε γεῦμα στὸς ἀντιπροσώπους, ἀντηλλάγησαν προσηγήσεις καὶ ἀναμνηστικὰ δῶρα.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ κ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ ΒΡΑΒΕΥΕΙ ΜΑΘΗΤΑΣ

Μὲ μεγάλη λαμπρότητα καὶ μὲ συμμετοχὴ πλήθους κόσμου, ποὺ ἔφτασαν καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα χωρὰ τοῦ Νομοῦ Κορινθίας, ἔλαβε χώρα ἐορταστικὴ ἐκδήλωση, τὴν Κυριακὴ 9 Μαΐου ἐ.ἔ. στὴν Πόλη τῆς Κορίνθου.

ση. Ἐκκολαπτήρια διαφορᾶς γίνονται τὰ περισσότερα νυκτερινὰ χορευτικὰ κέντρα. Ἐκεῖ ἡ συνείδηση ἀποδιοργανώνεται. Ἐκεῖ ἡ θέληση ὑπνωτίζεται. Ἐκεῖ τὰ πάθη ἐξάπτονται. Ἐκεῖ τὰ «καμάκια» περιμένουν τὴν εὐκόλη λεία τους. Ἐκεῖ ἡ προσωπικότητα ὀργανωμένη μὲ ρυθμὸς βαρβαρικοὺς ἐξεντελίζεται. Δὲν εἶναι λεκτικὲς ὑπερβολὲς αὐτὲς οἱ καταστάσεις. Τὶς ἔζησαν πολλὰ παιδιά καὶ μαζί οἱ γονεῖς τους».

Ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος αὐτῆς εἶναι τῶ ὄντι ἀσυνγώρητος ἡ παθητικὴ ἀδράνεια. Πάντες οἱ μορφωτικοὶ παράγοντες ἐκάστης τουριστικῆς περιοχῆς, ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἐκκλησίας, δέον νὰ σνεργάζωνται, ἵνα ἀπὸ κοινῶ λαμβάνουν τὰ ἐνδεικνύμενα μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῶν ἀπειλούντων τὴν νεολαίαν κινδύνων.

Κατὰ τὴν παραπάνω ἐκδήλωση, ποὺ γίνεται κάθε χρόνο καὶ γιὰ τρίτη χρονιά, ὁ Μητροπολίτης κ. Παντελεήμων, ἐπέδωσε χρηματικὰ Βραβεῖα καὶ Ἐπαίνους, σὲ μαθητὲς καὶ μαθήτριες τῆς Γ' τάξεως τῶν Λυκείων Νομοῦ Κορινθίας, οἱ ὁποῖοι διαγωνίστηκαν στὴν Ἐκθεση μὲ θέμα: «Μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσει δίχως Θεό;». Τὸ θέμα τῆς Ἐκθέσεως ἐπέλεξε ὁ Σεβασμιώτατος.

Τὰ Βραβεῖα δόθηκαν στοὺς παρακάτω μαθητὲς:

- 1) Α' Βραβεῖο καὶ 25.000 δραχμὲς, ἡ μαθήτρια Λυκείου Συλοκάστρου, ΑΚΤΥΠΗ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ.
- 2) Β' Βραβεῖο καὶ 15.000 δραχμὲς, ἡ μαθήτρια Λυκείου Δερβενίου ΚΟΥΪΔΑ ΑΡΓΥΡΩ.
- 3) Γ' Βραβεῖο καὶ 10.000 δραχμὲς, ἡ μαθήτρια Β' Λυκείου Θηλέων Κορίνθου ΜΑΚΡΗ ΜΑΡΙΑ.
- 4) Α' Ἐπαινο, συμβολικὸ δῶρο καὶ 5.000 δραχμὲς, ὁ μαθητὴς Α' Λυκείου Κορίνθου ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ.
- 5) Β' Ἐπαινο, συμβολικὸ δῶρο καὶ 5.000 δραχμὲς, ὁ μαθητὴς Λυκείου Νεμέας ΖΟΡΜΠΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Τὴν ἐκδήλωση ἄνοιξε ἡ πασίγνωστη καὶ πολυβραβευμένη Χορωδία Κορίνθου μὲ Ἐκκλησιαστικοὺς Ὑμνοὺς καὶ στὴν συνέχεια ἡ Α' βραβευθεῖσα ἀνάγνωσε ἐνώπιον τοῦ κοινῶ τὴν Ἐκθεσὴ τῆς, ποὺ ἦταν τεκμηριωμένη, εἶχε σημειώσεις ἀπὸ διάφορες πηγὲς καὶ ἦταν γραμμένη μὲ πολὺ λυρισμὸ καὶ λογοτεχνικὸ ὕφος. Τὸ Πρόγραμμα συνέχισε καὶ πάλι ἡ Χορωδία Κορίνθου μὲ δημοτικὰ ἑλληνικὰ καὶ ξένα πανέμορφα τραγούδια, ἐνῶ ἀργότερα ἡ μαθήτρια τοῦ Β' Βραβεῖου ἀνάγνωσε δικό της ποίημα, μὲ τίτλο «Στὸ Θεό» καὶ ἡ μαθήτρια τοῦ Γ' Βραβεῖου, διάβασε δικό της μονοσέλιδο κείμενο, μὲ τίτλο «Στοχασμοί».

Στὸ τέλος τῆς ἐκδηλώσεως ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων, καταχειροκροτούμενος ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους, μίλησε γιὰ λίγο σχετικὰ μὲ τὸν θεσμὸ τοῦ διαγωνισμοῦ τῶν Ἐκθέσεων, μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Νομοῦ Κορινθίας καὶ εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Τὸν διαγωνισμὸ καθιερώσαμε ἀπὸ τετραετίας, ὄχι τόσο γιὰ νὰ βραβεύσουμε τοὺς ἀριστοὺς, ἀλλὰ γιὰ νὰ δώσουμε τὴν δυνατότητα καὶ κίνητρα στοὺς μαθητὲς καὶ στὶς μαθήτριες, νὰ ἐρευνήσουν, νὰ ἀνατρέξουν σὲ πηγές, νὰ ἐξωτερικεύσουν ἐσωτερικὰ θιώματά τους, πάνω σὲ θέματα ποὺ προβληματίζουν. Γι' αὐτὸ καὶ προσπαθοῦμε, τὰ θέματα ποὺ ἐπιλέγουμε, νὰ ἔχουν κάποιο προβληματισμὸ». Συνεχίζοντας τὴν ὀλιγόλεπτη ὁμιλία του εἶπε: «Δὲν θὰ προσθέσουμε, τίποτε περισσότερο ἐμεῖς. Σήμερα μᾶς δίδαξαν οἱ μαθητὲς. Καὶ εἶναι παρήγορο, ὅτι νέα παιδιά, ὄχι μονάχα ἀπέδειξαν πὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει δίχως Θεό, ἀλλὰ μαρτύρησαν καὶ τὴν ὑπαρξὴ Του. Καὶ μεῖς ἀσφαλῶς πιστεύουμε καὶ συμφωνοῦμε πὸς ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι βεβαία, μονάχα ποὺ γιὰ νὰ τὴν ἐνοήσουμε, πρέπει ἐμεῖς

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἀνδρέου Ν. Παπαδασιλείου, Εὐθύμιος - Ἰωάννης Ζυγαδηνός. Βίος - συγγραφαί. Ἐν Λευκωσίᾳ 1979, σσ. XXXVII + 466 + 15 φωτοτυπία κωδίκων. Διδακτορική διατριβὴ ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τῆς Θεολ. Σχολῆς Ἀθηνῶν τῇ 3ῃ Ἰουνίου 1977 (Εἰσηγητῆς Καθηγητῆς Βασ. Δεγδάκης).

1. Αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαράν, ἀλλὰ καὶ ἱκανοποίησιν ἔχων ἀνὰ χεῖρας τὸ δοκῶδες ἔργον τοῦ πρὸ 25ετίας καὶ πλέον μαθητοῦ καὶ δοητοῦ μου Ἀνδρέου Ν. Παπαδασιλείου. Δὲν πρόκειται περὶ ἀπλῆς μονογραφίας ἱστορικῆς, ἐκθετοῦσης τὸν βίον καὶ τὰς συγγραφὰς μᾶς ἀξιολόγου προσωπικότητος, ὅποια τοῦ Εὐθυμίου - Ἰωάννου Ζυγαδηνοῦ. Ἀλλὰ περὶ πολυσχιδοῦς ἐρευνητικῆς, ὅσον καὶ πολυμύχθου, ἐπὶ ἐξαετίαν ὄλην διαρκεσάσης, ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ὀποδειγματικῆς ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Ἄρκει γὰρ ἀναγνώστῃς τὴν ἐν ἀναλύσει διδομένην περιγραφὴν ἐν ἐκάστῳ κεφαλαίῳ τῶν ἐπὶ μέρους παραγράφων, διὰ γὰρ ἀντιληφθῆ ἑδῆς τὴν πρωτοτυπίαν, τὴν ἱκανότητα ἀναζητήσεως τῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων διὰ μέσου διασταυρωμένων ἀτραπῶν καὶ τὴν διεσδυτικὴν ἱκανότητα τοῦ συγγραφέως εἰς ἀναζήτησιν τῆς πλέον προσιτῆς ἱκανοποιητικῆς λύσεως ἐκάστου τῶν ἀναφουρένων προβλημάτων.

2. Διὰ τὴν ὀρθὴν ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου θεωρῶ χρήσιμον διὰ τοὺς ἀναγνώστας μου, γὰρ παραθέσω τὸν Πίνακα τῶν περιεχομένων, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ σ. δοθεῖσαν διάρθρωσιν. Μετὰ τὸν πρόλογον, ἀκολουθοῦν ὁ Πίναξ τῶν περιεχομένων, αἱ βιβλιογραφικαὶ συζητή-

σεις, γενικαὶ βραχυγραφίαι, αἱ βραχυγραφίαι κωδίκων καὶ ἡ βιβλιογραφία: τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων. — Μέρους πρώτον: Τὰ κατὰ τὸν Εὐθύμιον Ζυγαδηνὸν ἐν γένει: - Εἰσαγωγή. - Κεφ. Α'. Διασάφεις θεμάτων περὶ τὸ πρόσωπον Εὐθυμίου τοῦ Ζυγαδηνοῦ. Κεφ. Β'. Ὁ βίος τοῦ Εὐθυμίου Ζυγαδηνοῦ. — Μέρους δεύτερον: Τὸ συγγραφικὸν καθόλου ἔργον τοῦ Εὐθυμίου Ζυγαδηνοῦ. Τμῆμα Α'. Γνήσια συγγράμματα: 1. Δογματικά - Ἀντιρρητικά. Α'. Δογματικὴ πανοπλία. Β'. Κατὰ Λατίνων κεφάλαια IB' ἢ Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γ'. Ἐκθεσις περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν «Βογομήλων». Δ'. Ἐλεγχος καὶ θρίαμβος. — II. Ἐξηγητικά - Ἑρμηνευτικά. Α'. Τὸ ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς. Β'. Τὸ ὑπόμνημα εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια. Γ'. Τὸ ὑπόμνημα εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Δ'. Τὸ ὑπόμνημα εἰς τὰς Ι' (δέκα) τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης Ὁδᾶς. Ε'. Πότε ἐτέλεσε τὸ νομικὸν Πάσχα ὁ Χριστός. — III. Ὁμιλικά: Α'. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἰερόθεον. Β'. Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Θεόδωρον τὸν στρατηλάτην. — IV. Ἐπιστολαί. — Τμῆμα Β'. Ἀμφιβάλλόμενα συγγράμματα: Α'. Ἐξηγήσεις τοῦ Συμβόλου. Β' Διάλεξις Εὐθυμίου μετὰ Σαρακηνοῦ περὶ Πίστεως. Γ'. Προσευχὴ Εὐθυμίου. — Τμῆμα Γ': Νόθα συγγράμματα: Α' Ἑρμηνεῖα τῶν Καθολικῶν Ἐπιστολῶν. Β'. Ἐγκώμιον εἰς τὴν προσκύνησιν τῆς τιμίας ζώνης τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Γ'. Μονωδία Εὐθυμίου εἰς τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης. Δ'. Ἐπιστολὴ κατὰ Ἀρμενίων. Ε'. Ἐπιστολὴ κατὰ «Φουνδαγιαγυτῶν». — Χαρακτηρισμός. Πίνακες κυρίων ὀνομάτων: Α'. Πίναξ Ἑλληνικῶν κυρίων ὀνομάτων. Β'. Πίναξ ξενογλώσσων κυρίων ὀνομάτων. — Φωτοτυπία (15) κωδίκων.

3. Σημειωτέον δ' ὅτι ἕκαστον τῶν ἀνωτέρω παρατεθέντων κεφαλαίων ὑποδιαιρεῖται εἰς ἐπὶ μέρους πλείονας παραγράφους. Ἐκάστη δὲ παράγραφος ἐμπεριλαμβάνει ἐν ἧ καὶ πλείονα προβλήματα, τὴν ὀρθὴν λύσιν τῶν ὀποιῶν ἀναζητεῖ ὁ συγγραφεὺς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορικοκριτικῆς, τῆς φιλολογικο - γραμματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παλαιογραφικῆς ἀναδιφύσεως καὶ ἐρεύνης. Ὁ συγγραφεὺς γνωρίζει γὰρ χρησιμοποιοῦ μετὰ κρίσεως τὴν σχετικὴν ἐπὶ ἐκάστου θέματος βιβλιογραφίαν. Ἐξαντλητικὴ δὲ εἶναι ἡ ἀναζήτησις ἀπὸ μέρους του τῶν πηγῶν καὶ ἡ διὰ τῆς συγκριτικῆς παραλλήλου θέσεως τοῦ κειμένου τοῦ Ζυγαδηνοῦ μετὰ τοῦ πηγαίου, ἐξ οὗ ἠντλησεν οὗτος τὸ ὕλικόν ἀξιολογήσεως τοῦ ἔργου. Ὁ ἐρμηνευτής, ὁ ἱστορικός, ὁ δογματικός, ὁ ἀντιρρητικός, ὁ ποιμαντικός, ὁ τῆς ὀμιλητικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς θεραπευτικῆς καὶ γενικῶς οἱ εἰδικοί τῶν κλάδων τῆς Θεολογίας θὰ ἀνεύρωσι: πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα, σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὸν κλάδον ἐκάστου. Ἀκόμη καὶ ὁ τῆς ἀγιολογίας καὶ παλαιογραφίας εἰδικὸς ἐπιστήμων. Δυνατὸν εἰς τινα σημεία οἱ ἐνδιαφερόμενοι γὰρ ἀνιχνεύσωσιν στοιχεῖα ἴσως μὴ ἐπαρκῆ εἰς ἀποδεικτικὴν διατύπωσιν. Ἀλλ' οὐδεὶς δικαιοῦται γὰρ μειώσῃ ἐπιποῦν τὴν πρωτοτυπίαν

οἱ ἴδιοι πρῶτα γὰρ ἀναζητήσουμε τὸν Θεό. Σὰς ἀναφέρω ἓνα χαρακτηριστικὸν παράδειγμα, συνέχισε ὁ Μητροπολίτης. Μοῦ τὸ ἀφηγήθηκε, προχθὲς τὴν Δευτέρα, κάποιος ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπεῖα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, τοὺς ὀποίους φιλοξενήσαμε καὶ ξεναγήσαμε στὴν Μητρόπολὴ μας. Μοῦ εἶπε λοιπὸν: Ὅταν ὁ Γιόρτζι Γκαγκιάριν, ὁ Ρώσος Ἀστροναύτης, ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸ διάστημα, ρωτήθηκε ἀπὸ τὸν τότε Πατριάρχη τῆς Μόσχας, πῶς ἦταν τὸ ταξίδι του στὸ διάστημα, ὁ ἐν λόγω Ἀστροναύτης τοῦ ἀπάντησε σιωπητικῶς, πῶς ἦταν πάρα πολὺ ὄραιο, μόνο ποὺ δὲν συνάντησε ποθενὰ τὸν Θεό. Τότε ὁ Πατριάρχης, βαθυστόχαστα τοῦ ἀνταπάντησε. Δὲν τὸν συνάντησε, γιατί ἀπλούστατα δὲν πῆγε ἐκεῖ ἀπάνω γιὰ νὰ τὸν βρῆς. Αὐτὸ γὰρ μὴ τὸ ξεχάσετε ποτέ, εἶπε ὁ Σεβασμιώτατος, ἐνὸς ὁ κόσμος ἐξέσπασε σὲ χειροκροτήματα.

Τέλος ὁ Μητροπολίτης ἐπέδωσε τὰ Βραβεῖα καὶ τοὺς Ἐπαίνους στοὺς μαθητὲς καὶ τίς μαθήτριες καὶ ἔκλεισε ἡ πανέμορφη αὐτὴ Ἐκδήλωση, ποὺ ἔδωσε ἱκανοποίηση καὶ χαρὰ στὸ πλῆθος τοῦ κόσμου, ποὺ τὴν παρακολούθησε.

του έργου, εκδηλουμένην ἐν ἐκάστῳ κεφαλαίῳ καὶ ἐν ἐκάστῃ πολλάκις παραγράφῳ.

4. Ἐν σ. 16 - 21 προσεπάθησεν ὁ συγγραφεὺς, κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεύνης, ν' ἀνεύρη τὴν πιθανωτέραν λύσιν τοῦ ἐτύμου τοῦ ὀνόματος τοῦ «Ζυγαδηνοῦ». Παρὰ δὲ τὰς διαφόρους γραφὰς ὁ σ. κατέληξε νὰ δεχθῆ ὡς πιθανωτέραν τὴν τοῦ «Ζυγαδηνοῦ». Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει τὸ ἐπίρρημα «ζυγάδην» (= κατὰ ζυγά, ζευγαρωτά), εὐχερῶς θὰ ἠδύνατο νὰ σχηματισθῆ καὶ ἐπίθετον «ζυγαδηνός», ὁποῦτε πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ, οὐχὶ τὸν ὑπὸ τὸν «ζυγόν» τοῦ μοναχικοῦ βίου, ὡς τινες ὑπέθεσαν, ἀλλὰ τὸν «ζευγαρωτόν», τὸ «ζεύγος» δηλονότι ὅτι τῶν ἀδελφῶν Εὐθυμίου καὶ εἴ τινας ἐτέρου ἀδελφοῦ (γενήσιου ἢ διδύμου;) ἢ πνευματικοῦ (:), ὁποῦτε θὰ ἠδύνατο τὸ ὄνομα «Ζυγαδηνός» νὰ ἐρμηνευθῆ «αὐτάδελφος». Πάντως τὸ προτιμηθὲν ὄνομα «Ζυγαδηνός» ὑπὸ τοῦ σ. εἶναι ὀρθότερον, ἐγγίζει δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν ὑπόθεσιν. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐκτίθεται ἡ ἐξ ὁμωνυμίας πρὸς τὸν Εὐθύμιον ἐπελθοῦσα σύγχυσις καὶ ἡ ἀπόδοσις ἔργων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸν «Ζυγαδηνόν», ἀλλ' εἰς ἕτερον ὁμώνυμον αὐτοῦ. Θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπεκταθῆ ἢ ἔρευνα, ὥστε ἐπὶ τῇ ὁάσει τῆς ὀνομασίας νὰ καταδειχθῆ καὶ ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος καὶ ποία ἢ αἰτία τῆς ἀποδόσεως τούτου κατὰ προτίμησιν. Διότι ἡ ὀνοματοθεσία ἐν Βυζαντίῳ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ὕστερον, ἄχρι καὶ τῆς σήμερον, δαίνει κατὰ προτίμησιν στενῶν ἐκ συγγενείας προσώπων ἢ καὶ ἐκ τῶν ἰδεολογικῶς ὁμοφρονούντων τεθεσίων προσώπων ἐκ τῆς Χορείας μεγάλων προσώπων τῆς Ἐκκλησίας ἢ τῆς Πολιτείας. Παραπέμπω εἰς τὸ ἔργον μου: Die Slawenapostel Kyrillos und Methodios und die Basilika des hl. Demetrios von Thessalonike. Eine Beitrag zur Klärung der Familie... Athen 1969, σ. 134-140 (αὐτόθι καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον σ. 130 - 136). Ἐκεῖ ἀναπτύσσω τὴν περὶ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου καὶ ἐκφράζω τὴν γνώμην τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοδοῦρου Στουδίτου, τοῦ φανατικοῦ ὑποστηρικτοῦ τῆς τιμῆς τῶν εἰκόνων. Μήπως καὶ οἱ ἐν συνεχείᾳ φέροντες τὸ ὄνομα τούτου πρόσκεινται εἰς τὴν ἱεράν τῆς παραδόσεως ἀνάμνησιν τῆς εὐσεβοῦς εἰκονολατρίας; Βεβαίως πρόκειται περὶ ὑποθέσεως. Ἀλλὰ καὶ αἱ ὑποθέσεις ἐν τῇ ἐρῳνῃ, ἀποτελοῦν προληπτικὰς θέσεις εἰς ἀνέυρεσιν τῆς ἀληθείας. Καὶ ἄλλοτε ἐξέφρασα τὴν εὐχὴν, ἣν καὶ ἐπαναλαμβάνω, ὅπως νέος τις ἐρευνητὴς ἀσχοληθῆ περὶ τὸ ὅλον πρόβλημα τῆς ὀνομασίας, ἂν μὴ ἀπὸ τῆς πρὸ Χριστοῦ ἐποχῆς, τοῦλάχιστον τῆς ἀπὸ τοῦ Δ' αἰ. καὶ ἐφεξῆς ἐν Βυζαντίῳ. Πιστεύω ὅτι ἐκ τῆς ὀνομασίας θὰ ἐπιτευχθῆ ὥστε νὰ γνωσθῆ ἢ προέλευσις καὶ ἡ καταγωγή πολλῶν ἱστορικῶν προσώπων καὶ ἡ ἰδεολογικὴ διαφύτισις τούτων, ἐν τῇ ἐξελικτικῇ πορείᾳ τῶν ἀνιδόντων, ὅσων καὶ τῶν κατιόντων προσώπων τοῦ οἴκου τῆς καταγωγῆς των.

5. Τὰ ἐν κεφ. Β' ἐκτιθέμενα περὶ τοῦ «Βίου» τοῦ Εὐθυμίου Ζυγαδηνοῦ (σ. 32 - 55) ἐμφανίζουσι τὸν σ. ἱκανὸν ἀνηχευτὴν τῶν πηγαιῶν σχετικῶν εἰδήσεων, ὅσων

καὶ γνώστην τῆς ὅλης ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίας. (Ὅρα τελευταίως τὴν μελέτην τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσόστομοῦ Θέμελη, Ὁ Εὐδοσεὺς Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Ζυγαδηνός (1835-1910). Ἀθήναι: 1981). Τόπος καὶ χρόνος γεννήσεως ἀγνωστοί. Ὁμοίως καὶ τὰ περὶ τῆς παιδείας τοῦ ἀνδρός. Τὰ ἐν τῇ Ἀλεξιάδι ὑπὸ τῆς Ἀννης Κομνηνοῦ ὀλίγα περὶ Εὐθυμίου σημειούμενα, δὲν διαφωτίζουν πλήρως τοὺς δεσμούς του μετὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν. Βεβαίως φαίνεται ἡ πολεμικὴ τοῦ Εὐθυμίου κατὰ τῶν Βογομίλων καὶ τῶν ἄλλων αἰρετικῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος δοθεῖσα ἐντολὴ συντάξεως τῆς «Δογματικῆς Πανοπλίας». Ὁ σ. κατοχυρώνει τὰ γνωστὰ καὶ ἀγνωστὰ τῆς δράσεως τοῦ Ζυγαδηνοῦ μετ' ἐπισταμένην ἐρευναν τῶν εὐαριθμῶν πηγαιῶν εἰδήσεων καὶ μετ' ἔλεγχον ἀκριβῆ τῶν γνωμῶν τῶν περὶ τὸν Ζυγαδηνὸν ἀσχοληθέντων ἐρευνητῶν. Εὐρυμάθεια καὶ κρίσις εἶναι ἐκδηλὰ στοιχεῖα τοῦ σοβαροῦ ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ. Τὸ νὰ λεπτολογῆ τις ἐπὶ τινῶν σημείων τῶν βιογραφουμένων τοῦ Ζυγαδηνοῦ ὑπὸ τοῦ σ. καὶ περὶ τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ τούτων, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον μειώνει τὴν κριτικὴν ἐρευνητικὴν προσπάθειαν τοῦ συγγραφέως. Αἱ καθ' ὑπόθεσιν γνώμαι τοῦ σ., τοῦ οἰουδῆποτε ἐπιστήμονος ἐρευνητοῦ, συμβάλλουσι ὀπωδῆποτε εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων. Δὲν ἔχει σημασίαν τὸ ἂν ἐγεννήθη ὁ Ζυγαδηνός εἰς τὰ Ζύγαδα ἢ ὄχι, τὸ ἂν ἐγνωρίζεν ἐβραϊκά καὶ ἀραβικά ἢ ὄχι, τὸ ἂν ἐσπούδασεν — ἔπειτα πιθανώτερον — εἰς τὸ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Πανμμον ἢ ὄχι, τὸ ἂν ἔσχεν ὁ Εὐθύμιος διδασκάλους τὸν Ψελλὸν καὶ τὸν Ἰωάννην Ἴταλον ἢ ὄχι καὶ ἄλλα τινά. Ἀλλὰ μεγαλειότερον σπουδαιότητα ἔχει ἡ τιθεμένη προβληματικὴ ἐπὶ τῶν σημείων τούτων ὑπὸ τοῦ σ. καὶ ἡ διδομένη εὐκαιρία εἰς ἀναζήτησιν ὀρθοτέρας ἀπαντήσεως εἰς τὰ ἀμφισβητούμενα σημεία.

6. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς μελέτης (σ. 59 - 436), τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ συγγραφικὸν καθόλου ἔργον τοῦ Εὐθυμίου Ζυγαδηνοῦ, ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιότεραν ἐρευνητικὴν προσπάθειαν τοῦ σ., ὅπως διὰ μιᾶς ἐξαντλητικῆς παλαιολογικῆς ἐρεύνης διαφωτίσῃ τὸ συγγραφικὸν καθόλου ἔργον τοῦ Ζυγαδηνοῦ. Δι' ἕκαστον ἔργον καὶ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου — χειρόγραφος παράδοσις, ἐκδόσεις, τίτλος, περιεχόμενον, πηγαι, σκῆψις καὶ ἀξία, χρόνος καὶ τόπος συντάξεως, γνησιότης — ὁ σ. προσεπάθησε νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἀξίαν ἢ μὴ, τὴν γνησιότητα ἢ μὴ τούτου διὰ τῆς περιγραφικῆς ἱστοριοκριτικῆς μεθόδου καὶ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς πάντα τὰ συναφῆ γεννώμενα προβλήματα ἐν τῇ ἀξιολογήσει καὶ κριτικῇ τοποθετήσει τοῦ ἔργου. Εὐρυμάθεια, εὐθικρισία, βιβλιογραφικὴ ἐνημερότης εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς πράγματι πολυμόχθου ἐργασίας του. Εἶναι λίαν ἀξιόπαινος ἢ παλαιολογικὴ του ἐρευνα δι' ἀναδιφήσεως τῶν χρωμάτων. Εἰς τρία μέρη ἢ τμήματα διαιρεῖται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τμήμα τοῦ συγγραφικοῦ καθόλου ἔργου τοῦ Ζυγαδηνοῦ: Τὰ γνήσια συγγράμματα, τὰ ἀμφιβαλλόμενα καὶ τὰ νόθα. Ἡ ἐν λόγῳ παλαιολογικὴ ἀναδιφήσις ἀποτελεῖ ἄθλον καὶ ἀξίζει νὰ ἐπαινεθῆ ὡς πρωτοπορειακῆ.

7. Ο σ. ὁρθῶς ἀγεγνώρισεν ὅτι ἡ «Μονωδία Εὐθυμίου εἰς τὸν Εὐστάθιον Θεολογίας», ταξομένη ὑπ' αὐτοῦ μεταξὺ τῶν «νόθων», παραδεχθεῖς τὴν ἡμετέραν θέσιν, ὅτι αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν Εὐθὺ μί ο υ Μ α λ ά κ η υ (Κ ω υ . Γ . Μ π ό υ η, Εὐθυμίου Μαλάκη τὰ σφισόμενα, Ἀθήναι 1937, σ. 23 ἐ.). «Ὅ,τι προηγουμένως ἐπ' εὐκαιρίᾳ ὑπὲρ τοῦ σ. καὶ τοῦ ἐν κυριολεξίᾳ σοδαροῦ πονήματος αὐτοῦ ἐλέχθη, ἀξίζει καὶ ἐν τέλει νὰ ἐπαναληφθῆ καὶ ἐξαρθῆ. Ἔργασια ἐν πολλοῖς πρωτοπορητικῆ Ζήλος, ἐπιμέλεια, ἀφοσίωσις, κοπιώδης προσπάθεια, διδμογραφικὴ ἐνημερότης, παλαιογραφικὴ ἐν ὑπομονῇ πολύχρονος ἀναζήτησις, κρίσις, καλλιέπεια καὶ πανθ' ὅσα χαρακτηρίζουσι τὴν σοδαρὰν ἐπιστημονικὴν μελέτην, εἶναι τὰ γνωρίσματα τῆς ἐν λόγῳ περὶ Εὐθ υ μ ί ο υ Ζ υ γ α β η υ ο ὕ διατριβῆς, δι' ἧς καταξιοῦται ἡ ἐπιστημοσύνη τοῦ συντάκτου αὐτῆς.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

«ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ»

Πάντοτε καὶ πανταχοῦ, ἔχει ἀποδειχθῆ, ὅτι, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, τὸ κακὸν ἢ τὸ καλόν, βασικῶς, γίνεται ἀπὸ τὸν ἕνα, ὁ ὁποῖος ἀναλαμβάνει τὴν σχετικὴν πρωτοβουλίαν, ἐνεργοποιεῖ τὰς δυνάμεις καὶ τὰς ἰκανότητάς του καὶ ἐπιλέγει καταλλήλους συνεργάτας, συντονίζων καὶ αὐτῶν τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατευθυνομένην δραστηριότητα.

Μία τοιαύτη ἐξαιρετικῶς ἀρίστη περίπτωσις παρατηρεῖται εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου ἱερέως, Ἰωάννου Κ. Διώτη, ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν.

Ὁ δραστήριος οὗτος κληρικὸς, γνωστὸς καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ἀγῶνας του, ὅταν εἶδε ὅτι ἑτεροδόξοι καὶ αἰρετικοὶ ἤρχισαν νὰ ἐκδίδουν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταφράσεις Πατερικῶν κειμένων, ἀνησύχησε, ἀνέλαβε πρωτοβουλίαν, διωργάνωσεν ἐπιτελεῖον ἀπὸ θεολόγους καὶ φιλόλογους, ἴδρυσεν τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον «ΩΦΕΛΙΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ» καὶ ἐδημιούργησε τὴν ἐκδοτικὴν σειρὰν «ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ» (κείμενον-μετάφρασις), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐκδοτικὸν ἄθλον καὶ ἔχει χαρακτηρισθῆ ὡς πνευματικὸν κίνημα μεγάλης ἐκτάσεως, ἀνάλογον πρὸς ἐκεῖνο τῶν Κολλυβάδων τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἐπὶ ἐποχῆς τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, ὅπως ἐλέχθη. Μέχρι τῶρα ἔχουν ἐκδοθῆ 115 καλαισθητοὶ τόμοι τῆς Σειρᾶς αὐτῆς. Ἔτσι ὁ κληρικὸς οὗτος ἐγένεν ὁ πρωτοπόρος εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν Πατερικῶν ἔργων μὲ κείμενον καὶ μετάφρασιν εἰς τὴν νεοελληνικὴν μορφήν τῆς γλώσσης μας. Τὸ μέγιστον αὐτὸ ἐκδοτικὸν γεγονός ἐχει ἀναγνωρισθῆ καὶ ἐπαινεθῆ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὴν Ἱερὰν

Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων, ἀπὸ Καθηγητὰς τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ πολλοῦς ἄλλους ἀρμοδίους παράγοντας.

Ἐπίσης ὁ π. Ἰωάννης Διώτης ἐκάλυψεν, ἐκδοτικῶς, καὶ δύο ἄλλα κενὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν θεολογικὴν βιβλιογραφίαν. Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἀνεπανάληπτον τρίτομον ἔργον «ΤΑΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ» (Κονκορδάντσια), τὸ ὁποῖον, ὡς ἐγράφη, ὑπερέχει ἀπὸ ἀπόψεως καλαισθησίας (διετέθη εἰς τὸ 1/3 περίπου τῆς τιμῆς) τῆς ἀντιστοίχου εὐρωπαϊκῆς ἐκδόσεως. Τὸ ἔτερον κενὸν ποῦ ἐκαλύφθη εἶναι ἡ μετὰ ἀπὸ 100 ἔτη, πολυτελής ἐπανεκδόσις τοῦ ἀνυπάρκτου καὶ τόσον χρησίμου ἔργου «ΚΛΕΙΣ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ» τοῦ Δωροθέου Σχολαρίου.

Ἀκόμη ὁ πατὴρ Διώτης παρενέβαλεν εἰς τὰς πολυτίμους ἐκδόσεις του καὶ τὰ «ΑΠΑΝΤΑ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ» (κείμενον-μετάφρασις), ἡ ἔκδοσις τῶν ὁποίων διὰ πρώτην φοράν, μετὰ ἀπὸ 2.300 ἔτη, θὰ ὀλοκληρωθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς μίαν ἀρίστη ἐμφανίσεως ἐνιαίαν σειρὰν. Ἡ ἔκδοσις αὕτη, ἡ ὁποία ἤρχισεν ὡς ἐμπρακτος συμμετοχὴ εἰς τὸ παγκοσμίως ἑορτασθὲν Διεθνὲς Ἔτος Ἀριστοτέλους, γίνεται καὶ διὰ τὴν τιμὴν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχουν βαναύσως κακοποιηθῆ διὰ τῆς ἀποβολῆς ἐκ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἑλληνοπαίδων τῆς Κλασικῆς Παιδείας καὶ διὰ τῆς ἀλλοιώσεως καὶ παραφθορᾶς τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

Ἐπίσης δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως καὶ ἡ ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ κληρικοῦ τοῦ «ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ ΑΓΓΛΙΚΩΝ» (ἔργου τῆς θυγατρὸς του Βασιλικῆς), εἰς τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φοράν συνεκεντρώθησαν 3.000 περίπου ἑλληνικαὶ λέξεις, αἱ ὁποῖαι περιέχονται αὐτούσιαι εἰς τὸ ἐπίσημον Ἀγγλικὸν λεξικόν. Τιμᾶται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ προβάλλεται ἡ ἀξία τοῦ μοναδικοῦ γλωσσικοῦ μας θησαυροῦ.

Τέλος πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι, οἱ μὲ ἐπιστημονικὴν συνείδησιν καὶ θερμουργὸν πνευματικὸν ζῆλον συναχθέντες ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ ἐκλεκτοῦ ἐργάτου τοῦ θείου ἀμπελῶνος καὶ ἐκδοθέντες εἰς τὰ προαναφερθέντα ἔργα (γενικὴ ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια τοῦ ἰδίου), ἐκτενεῖς πρόλογοι, ἀποδεικνύουν ὅτι οὗτος συνδυάζει συγγραφικὴν ἰκανότητα μὲ μεγάλην ἐκδοτικὴν πείραν, φαινόμενον μοναδικὸν ἴσως μέσα εἰς τὸν ἱερὸν κλῆρον τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας.

Προτείνεται ἐκθύμως καὶ ἐν σεβασμῷ, ὅπως ἡ Ἱερὰ Σύνοδος βραβεύσῃ δεόντως τὴν μεγάλην καὶ ἀνυπολόγιστον ἀξίαν, τὴν μετὰ πολλῶν θυσιῶν ἀναλη-

φθείσαν ἐργώδη προσπάθειαν τοῦ ἐξαιρέτου ἱερέως πατρός 'Ιω. Διώτη διὰ τὴν προβολὴν τῶν ἔργων τῶν ἀθανάτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

'Ακαδημαϊκός

'Επισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου Κ. Στύλιου, Δρ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὸ ἀστικὸν φαινόμενον (ἱστορικὴ - φιλοσοφικὴ - θεολογικὴ θεώρησις), Ἀθῆναι, σ. 144.

Στὴν «πρώτη σειρά» γιὰ τὴ «Θεολογία τῆς Πόλεως», κυκλοφόρησε ἡ ὑπ' ἀρ. 1 μελέτη τοῦ Θεοφ. Ἀχελώου κ. Εὐθυμίου μετὸν ἀνωτέρω τίτλο. Ἀποτελεῖ μιὰ ἱστορικὴ, φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ θεώρησις τοῦ ἀστικοῦ φαινομένου.

Τόσο ἡ διδακτορικὴ του διατριβὴ γιὰ «Τὸ σύγχρονον ἀστικὸν περιβάλλον ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα» (1980), ὅσο καὶ ἡ νέα σειρά παρουσιάζει: καὶ ποιμαντικὸ ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν πολυεδρικήν αἰτὴν θεώρησις τοῦ ἀστικοῦ φαινομένου «δύναται νὰ ἐξαχθοῦν βασικὰ καὶ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς συγχρόνου ἀστικῆς Ποιμαντικῆς», καθὼς σημειώνει δ. σ. στὸν πρόλογο.

Ἡ μελέτη διερευνᾷ ἐξονυχιστικὰ ἕνα σημαντικὸ σύγχρονο θέμα - πρόβλημα, ποὺ προήλθε ἀπὸ τὴν «ραγδαίαν καὶ θηριώδη ἐπέκτασιν καὶ ἐξάπλωσιν» τῶν μεγαλοπόλεων. Στοιχημένη μάλιστα μετὰ ωραιότατες φωτογραφίες καὶ ἐμπλουτισμένη μετὰ Βιβλιογραφία, Λεξιλόγιο, Πίνακα θεμάτων - ὀνομάτων καὶ χάρτες, παρουσιάζει ἀριότητα περιεχομένου καὶ ἐμφανίσεως.

Εὐχόμεστε νὰ γίνῃ σύντομα ἡ κυκλοφορία καὶ ἄλλων ἔργων τοῦ ἀναγγελλομένου τριῆς σειρές.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

'Ιωάννου Παπαγιεάρχου, Φιλολόγου, ΑΝΑΛΕΚΤΑ. Προβληματισμοὶ στὸ Νεοελληνικὸ γῶρο. Λευκωσία 1982, σ. 135. ('Αφιέρωμα εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Κώστα Ἀνδρ. Παπαδασυλείου, τ. δόκιμον Ἀξιωματικὸν τῆς Ε. Φ.).

Ὁ Κύπριος φιλόλογος καὶ λογοτέχνης, ἀδελφὸς δμμιμος τοῦ ποτε δογθοῦ μου ἄρος Θεολ. Ἀνδρ. Παπαγιεάρχου, μετὰ τὸ παρηλλαγμένον ἐπιθετον, κατὰ τὴν Κυπριακὴν συνθήκαι, τοῦ Παπαγεάρχου ἢ Παπαδασυλείου, ἔδωκε προσφάτως εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγάλακα» ἔργον. Τὸ περιεχόμενον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς «θεματικὰς ἐνότητες»: «Ὁ ἄνθρωπος, μιὰ τραγικὴ πορεία μέσα ἀπὸ τοὺς αἰῶνας», «Ἡ Κύπρος καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς στὴν ἴδια ἱστορικὴ πορεία» καὶ «τὸ ὄραμα μιᾶς ἰδανικῆς Πολιτείας, καταξίω-

σι τῆς ἀποστολῆς τῆς Παιδείας». Ἔργον ἀξιανάγνωστον, τεκμηριωμένον ἢ μὲν πρώτη «ἐνότης» εἰς ἀποφάνσεις σοφῶν τῆς ἀρχαιότητος συγγραφέων καὶ τιῶν νεωτέρων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς τραγικῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δευτέρα «ἐνότης», ἢ καὶ ἐκτενεστέρα, προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν αὐτὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τὴν διάκρισιν; Πάντως ὁ φιλόπατρις σ. μετὰ τὴν ἴδιαν μέθοδον τεκμηριώσεως τοῦ ὅλικου του, διὰ τῆς προσκομίσεως ἱστορικῶν μαρτυριῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων, ὅπως καὶ τῶν νεωτέρων, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὴν πολυδιάστατον, ὅσον καὶ συνοπτικὴν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς πολυαγαπημένης του πατρίδος Κύπρου, καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἐν τῷ βίῳ ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ λαοῦ τῆς ἐπὶ ὅλων τῶν πεδίων τῆς πνευματικῆς καὶ πρακτικῆς του δημιουργικότητος. Ἡ αὐτὴ μέθοδος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν Παιδείαν τρίτην ἐνότητα. Γλῶσσα ὀμιλουμένη, ἀνευ ἀκροσῆτων. Ἐκφρασις ζωηρὰ μετὰ ἐκδηλον τὴν συναισθηματικὴν συμμετοχὴν τοῦ γράφοντος πρὸς τὰ γραφόμενα. Πόνημα διδακτικὸν καὶ ὠφέλιμον κυρίως διὰ τοὺς Νέους, μαθητὰς καὶ σπουδαστὰς.

Κ. Γ. Μ.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

'Ιωάννου Ν. Καμίρη, καθηγητοῦ - ἀκαδημαϊκοῦ, Ἡ σωτηρία τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ. Ἀθῆναι 1981, σ. 48. ('Ανάτυπον ἐκ τῶν «Πρωτικῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», τόμ. 56 (1981).

ΙΩΒ, ΤΟ ΔΡΑΜΑ ΕΝΟΣ ΑΘΩΟΥ

'Υπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐξεδόθη καὶ ἐκυκλοφορήθη ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος «ΚΥΨΕΛΗ» νέον Βιβλίον τοῦ πανοσφ. ἀρχιμ. π. ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΑΘ. ΚΑΛΥΒΑ. Ἡ μεταφορὰ τοῦ ἀρχαίου κειμένου εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν κάνει τὸ περιεχόμενον τοῦ Βιβλίου κατανοητὸν καὶ ὡς φιλοσοφίαν καὶ ὡς μεταφυσικὴν. Ἡ μεταφορὰ του γίνεται ἐμέτρως καὶ καθιστᾷ τὸ Βιβλίον αὐτὸ εὐχάριστον παρὰ τὸ δύσκολον τῶν νοημάτων του.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

'Ιερὰ Μητρόπολις Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν Ἱ. Ναῶν, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν κάτωθι κενῶν θέσεων:

1) Ἀγ. Νικολάου Ἀγίας Φωτεινῆς, 2) Ἀγ. Δημητρίου Ἀετοχωρίου, 3) Ἀγ. Νικολάου Ἀνύδρου, 4) Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Κρύας Βρύσης, 5) Ἀγ. Ἀλεξίου Λειβαδι-

της, 6) 'Αγ. Γεωργίου Λύκων, 7) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Νέας Ζωῆς, 8) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πιπεριῶν, 9) Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου Πλαγιαρίου, 10) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πλευρώματος, 11) Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου Προδρομοῦ, 12) 'Αγ. Δημητρίου Προμάχων, 13) 'Αγ. Γεωργίου Ραχώνης, καὶ 14) 318 Θεοφόρων Πατέρων Ριζαρίου,

'Εν 'Εδέσση τῇ 18ῃ Μαΐου 1982,

† 'Ο 'Εδέσσης, Πέλλης καὶ 'Αλμοπίας ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

'Ιερὰ Μητρόπολις 'Ελασσῶνος

Προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 660)30.6.1973 ἡμετέρας ἀποφάσεως καὶ συμφώνως τῷ Ν.Δ. 1398)1973 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων...» κενῆς θέσεως Διακόνου τοῦ 'Ιεροῦ Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων Θεοτόκου 'Ελασσῶνος, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι ταύτην καὶ ἔχοντας τὰ πρὸς τοῦτο κανονικὰ καὶ τυπικὰ προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

'Εν 'Ελασσῶνι τῇ 20ῃ Μαΐου 1982,

† 'Ο 'Ελασσῶνος ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ

'Ιερὰ Μητρόπολις Αἰτωλίας καὶ 'Ακαρνανίας

'Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33-37 τοῦ ὑπ' ἀρ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς 'Ιεράς Συνόδου «περὶ 'Ι. Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν, προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ 'Ι. Ναοῦ 'Αγίου 'Ιωάννης ὁ Πρόδρομος Περατιᾶς,

καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως.

'Εν Μεσολογγίῳ τῇ 26ῃ Μαΐου 1982

† 'Ο Αἰτωλίας καὶ 'Ακαρνανίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

'Ιερὰ Μητρόπολις 'Ιωαννίνων

'Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν: 1. Τὰς διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ περὶ 'Ιερῶν Ναῶν, 'Ενοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν. 2. Τοὺς Θείους καὶ 'Ιεροὺς Κανόνας τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. 3. Τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 817)1978, ἀρθρον 25, «περὶ ὀργανικῶν θέσεων 'Ιεροκηρῶν» καὶ προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν μιᾶς ὀργανικῆς θέσεως 'Ιεροκήρυκος τῆς καθ' ἡμᾶς 'Ιεράς Μητροπόλεως, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ἐκ τῶν 'Ιερῶν Κανόνων καὶ Νόμων ὀριζόμενα προσόντα ὅπως ὑποβάλωσι τὰ δικαιολογητικά των ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» πρὸς πλήρωσιν ταύτης.

'Εν 'Ιωαννίνοις τῇ 31ῃ Μαΐου 1982

† 'Ο 'Ιωαννίνων ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
'Εκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† 'Ο Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† 'Ο Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

'Ακαδημαϊκῶς

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) 'Εσωτερικοῦ: Δραχμαὶ 300 ἔτησίως.

B) 'Ἐξωτερικοῦ: Δολλάρια 20 ἔτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνης, 'Ακαδημαϊκοῦ, Ὁμοτ. Καθηγητῆ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Τεχνολογία, τὸ μέγα σύγχρονον δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος.

'Εγκύκλιος 'Ι. Συνόδου: Προϋποθέσεις τελείσεως θρησκευτικοῦ Γάμου βάσει τοῦ Ν. 1250/82.

Γεωργίου Ν. Λιλαίου, Εἰδικοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Γνωμοδότησις ἐπὶ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 1250/82 ἀγὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ πολιτικοῦ γάμου.

Αἰμιλιανοῦ Τιμιᾶδη, Μητροπ. Σηλυβρίας, Διὰ μιᾶν λειτουργικὴν ζωήν.

Κων. Ρ. Ἀθανασιάδη, Ἡ Πεντικοστή.

'Ιωάννου Δ. Δρούλια, Μία παράξενος ἑτυμολογία καὶ σημασιολογία τῆς λέξεως religio.

Δρ. 'Ιωάννου Γ. Παπαγιαννοπούλου, Αἰ δρόγοι ἐν τῇ θεραπευτικῇ τῶν Ἰσραηλιτῶν.

'Αντανακλᾶ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Παρατηρήσεων στήλη.

'Εκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, 'Ιασιῶ 1 — Τηλ. 721.073

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: 'Ιωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.